

**MESLEK OLARAK AKADEMİSYENLİKTE ETİK
TARTIŞMALAR ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA**

**2022
YÜKSEK LİSANS
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

Aykut ÖZTÜRK

**Danışman
Prof. Dr. Adem SAĞIR**

**MESLEK OLARAK AKADEMİSYENLİKTE ETİK TARTIŞMALAR
ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA**

Aykut ÖZTÜRK

Prof. Dr. Adem SAĞIR

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Şubat 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
DOĞRULUK BEYANI	7
ÖNSÖZ	8
ÖZ.....	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	11
ARCHIVE RECORD INFORMATION	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
ARAŞTIRMA PROBLEMİ.....	14
EVREN VE ÖRNEKLEM (VARSA).....	15
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	15
1. ETİK VE MESLEK ETİĞİ.....	16
1.1. ETİK.....	16
1.1.1. Etik ve Ahlak İlişkisi.....	16
1.1.2. ETİK VE DİĞER DİSİPLİNLERLE İLİŞKİSİ	17
1.1.2.1. Psikoloji	17
1.1.2.2. Sosyoloji.....	18
1.1.2.3. Teoloji	18
1.1.2.4. Hukuk	19
1.1.3. ETİK KURAMLARI.....	20
1.1.3.1. Eylemin Sonuçlarıyla İlgilenen Kuramlar	20
1.1.3.1.1. Hazcılık.....	21
1.1.3.1.2. Egoizm.....	22
1.1.3.1.3. Faydacılık.....	22
1.1.3.2. Tek Kural Kuramları (Deontoloji Kuramları).....	23
1.1.3.2.1. Kantçılık (Ödev Ahlakı)	24
1.1.3.3. Erdem Etiği Kuramı.....	25
1.1.4. Etik Türleri.....	26

1.1.4.1.	Normatif Etik	26
1.1.4.2.	Meta Etik	26
1.1.4.3.	Uygulamalı Etik	27
1.2.	Meslek Etiği	28
1.2.1.	Meslek Etiğinin Temel Özellikleri.....	29
1.2.2.	Meslek Etiği Neden Gereklidir	30
1.2.3.	Meslek Etiğine Yönelik Yaklaşımlar.....	32
1.2.4.	Meslek Etik İlkeleri	33
1.2.4.1.	Profesyonellik.....	33
1.2.4.2.	Adalet.....	33
1.2.4.3.	Eşitlik	34
1.2.4.4.	Dürüstlük ve Doğruluk	35
1.2.4.5.	Tarafsızlık	35
1.2.4.6.	Sorumluluk.....	35
1.2.4.7.	İnsan Hakları	36
1.2.4.8.	Hümanizm	36
1.2.4.9.	Saygı.....	37
1.2.4.10.	Bağlılık	37
2.	MESLEK ETİĞİ VE AKADEMİSYENLİK	38
2.1.	Akademisyenlik	38
2.2.	Akademik Etik.....	39
2.2.1.	Akademik Etik Kuralları	40
2.2.1.1.	Meslektaşlara Saygı.....	40
2.2.1.2.	Öğrencilere Saygı.....	40
2.2.1.3.	Gizlilik	40
2.2.1.4.	Entelektüel Sermayeye Saygı.....	41
2.2.1.5.	Özgürlük.....	41
2.2.1.6.	Bilimsel Yeterlilik	41
2.2.1.7.	Kamusallık	41
2.3.	Gözetim Kavramı.....	42
2.3.1.	Gözetim Toplumu	42
2.4.	Yeni Medya (Sosyal Medya).....	44
2.5.	Mahremiyet.....	45

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ.....	46
3.1. Akademisyenlerin Yaşadığı Etik Problemler	46
3.2. Akademisyenlerin Beslenmiş Olduğu Kaynakların Etik Oluşumuna Etkisi 52	
3.3. İdari Pozisyonda Olan ve Olmayan Akademisyenlerin Etik Hassasiyeti 55	
3.4. Unvanı Yükselen Akademisyenlerin Öğrencilere ve Topluma Karşı Etik Sorumlulukları	60
3.5. Doğa Bilimlerinde ve Sosyal Bilimlerde Etik.....	65
3.6. Gündelik Yaşam ve Gözetim Olgusu.....	68
3.7. Sosyal Medya ve Gözetim	72
3.8. Sosyal Medya ve Mahremiyet	75
3.9. Sosyal Medya ve Paylaşım.....	78
3.10. Sosyal Medya ve Özgürlük İlişkisi	80
3.11. Özgürlük ve Etik İlişkisi	82
SONUÇ	85
Kaynakça	89
EKLER (VARSA).....	91
ÖZGEÇMİŞ	92

TEZ ONAY SAYFASI

Aykut ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “MESLEK OLARAK AKADEMİSYENLİKTE ETİK TARTIŞMALAR ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Adem SAĞIR

Tez Danışmanı, Adem SAĞIR Sosyoloji Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Sosyoloji Anabilim Dalı tezi olarak kabul edilmiştir. 17.02.2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Adem SAĞIR (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Kadir YILMAZ (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Erkan DİKİCİ (GŞÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Aykut ÖZTÜRK

İmza :

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında öğretim üyesi olan akademisyenlerin meslek etiği bağlamında hem akademide hem de akademi dışında ve sosyal medya etik açıdan incelenmek istenmiştir.

Tez konusunu seçerken ve tez boyunca elini sürekli üstümde hissettiğim, bir problemle karşılaştığımda yol gösteren, zorlaştırmayıp kolaylaştıran ve bana keyifli bir tez süreci yaşatan, tez hakkında ki fikirlerime önem veren, bu konuda beni destekleyen değerli danışmanım Prof. Dr. Adem SAĞIR' a en içten dileklerle teşekkürlerimi bir borç bilirim. Bu zorlu ama keyifli tez sürecinde benden desteğini hiç esirgemeyen annem Azime Öztürk'e ve bizzat bu yola çıkmama sebep olan, motivasyon kaynağım ve her zaman yanımda hissettiğim babam Arslan Öztürk' e sevgilerimi sunarak teşekkür ediyorum.

Aykut Öztürk

ÖZ

Bireylerin sergilemiş oldukları davranışlar üzerinden etik tartışılmıştır. Çalışmada etik ve ahlak ilişkisi, etik ve özgürlük ilişkisi, özgürlük ve sorumluluk ilişkisi ifade edilmeye çalışılmıştır. Etik bir davranışın olabilmesi için bireyin özgür olması gerekmektedir. Bu özgürlük ise tercihte ortaya çıkmaktadır. Yani, kişi sınırsız anlamda özgür değil seçim yapma konusunda özgürdür. Seçim yaptıktan sonra ise bunun sorumluluğunu almalıdır. Sorumluluğu kişinin davranışlarının sonuçlarını üstlenmesi olarak ifade edebiliriz. Yapılan çalışmada akademisyenlik mesleğinin, mesleki etik bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Akademisyenlik mesleğinin etik olarak önemini, akademisyenleri etkileyen unsurların neler olduğunu, akademisyenlerin kamusal hayatta görünür olmaları, çalıştıkları kurumla ve meslektaşlarıyla ilişkileri ve öğrencileriyle ilişkilerinin neler olduğu akabinde mesleklerini icra ederken yaşadıkları problemler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Onların kamusal hayatta etik olarak rolleri, günlük yaşamımızın bir parçası olan yeni medya da akademisyenlerin görünür olmaları, yeni medya ortamlarının kendi özgü bir kültür, bireylere ve topluluğa özgü yeni ilişki türleri ortaya çıkarması, sosyal medya da ne gibi problemlerle karşılaştıkları ortaya konularak aydınlatılmaya çalışılmıştır. Gözetim ve gözetim teknolojilerinin neler olduğunu bu konularda öğretim üyelerinin düşünceleri öğrenilerek yaşamış oldukları deneyimleri aktarılmıştır. Sosyal medyayı fayda amaçla kullanıp bu platformlardan kendi çalışmalarını paylaştıkları ve çok sayıda kişiye ulaştıkları görülmüştür. Sosyal medyada ki gözetim olgusunu fayda eksenli bir duruma getirerek öğretim üyeleri kullanmaktadır. Etik olarak akademisyenlerin sosyal medyada gördükleri problemler mahremiyet ve güvenlik kavramlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Mahremiyet kişinin gizlilik durumudur ama sosyalizasyonun bir mahremiyeti olamayacağı vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek Etiği; Akademisyenlik; Etik; Ahlak; Özgürlük; Mahremiyet; Sosyal Medya; Gözetim.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Meslek Olarak Akademisyenlikte Etik Tartışmalar Üzerine Nitel Bir Çalışma
Tezin Yazarı	Aykut Öztürk
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Adem SAĞIR
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	2022
Tezin Alanı	Sosyal Bilimler
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	92
Anahtar Kelimeler	Meslek Etiği, Akademisyenlik Etik, Ahlak, Özgürlük, Mahremiyet, Sosyal Medya, Gözetim.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	A Qualitative Study on Ethical Debates in Academician as a Profession
Author of the Thesis	Aykut ÖZTÜRK
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Adem SAĞIR
Status of the Thesis	High Degree
Date of the Thesis	2022
Field of the Thesis	Social Sciences
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	92
Keywords	Professional Ethics, Academic Ethics, Ethics, Freedom, Privacy, Social Media, Surveillance

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Yapılan araştırmanın konusu meslek etiği ve akademisyenliktir. Etik insan davranışlarını iyi ve kötü olarak belirleyen ilkelerdir. Günümüzde her meslekte olduğu gibi akademisyenlik mesleği içinde meslek etiğine uygun davranışların olması önem arz etmektedir. Her mesleğin kendine özgü ahlaki ilkeleri, bilgi, beceri ve mesleğe uygun özellikleri vardır. Bu önemli unsurların akademisyenlik mesleği içinde söz konusudur. Bu çeşitli sorunlardan dolayı mesleklerini icra eden akademisyenlerin yaşamış oldukları etik sorunları gidermede meslek etiğinin önemi üzerinde durulması gerekmektedir. Akademisyenlerin katılmıŐ oldukları konferanslarda, sempozyumlarda, sivil toplum örgütlerinde ve çalıştıkları kurumlarda görünür olmaları, bu kamusal alanlarda mesleklerine icra eden akademisyenlerin yayın, yayıncılarla, öğrencilerle, meslektaşlarıyla ve kurumlarla yaşamış oldukları sorunlar ile akademisyenleri görevlerine bağlamak için, mesleklerini en iyi Şekilde yürütebilmeleri ve onların nasıl denetimselliklerinin nasıl olabileceğini mesleki etik bağlamında incelenmiŐtir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bireyler çalıŐarak kamusal hayata dâhil olabilmektedir. Her mesleğin kendine öz uygun davranışları bilgi ve beceriler mevcuttur. Akademisyenlik mesleğinin de kendine özgü değer yargıları bilgi ve becerileri vardır. Akademisyenler konferanslarda, sempozyumlarda, kongrelerde, sivil toplum kuruluŐlarında, çalıştıkları kurumlarda ve bilgi enformasyonunun hızla yayıldığı yeni medya ortamlarında görünür olabilmektedirler. Akademisyenlerin kamusal hayatta görünür olmaları durumunda birtakım baskılara maruz kalmakla birlikte öğrencileriyle, meslektaşlarıyla, çalıştıkları kurumlarla ve mevcut kurullarla çeşitli sorunlar yaŐamaktadırlar. Yapılan araştırmanın amacı akademisyenlerin kamusal hayatı deneyimlerken yaşamış oldukları çeşitli sorunları ortaya koyarak meslek etiği bağlamında öneminin ne boyutta olduğunun incelenmesi amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu alıŐma da üniversitede görev yapan Ğretim üyelerinin meslek etiği bağlamında inceleyerek, günümüzdeki akademik etiğin durumunu öğrenmek amacıyla,

nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Nitel yöntemin en güçlü tekniklerinden olan görüşme, kişilerin bizzat kendileri ifade etme olanağı sunmaktadır. Ayrıca nitel yöntem görüşmeyi gerçekleştiren araştırmacı da görüştüğü kişilerin içinde buldukları durumları, onların duygu ve düşüncelerinin derinlemesine anlama imkânı sunmaktadır. Görüşmeler pandemi döneminde gerçekleştiğinden dolayı hem çevrim içi hem de yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile gerçekleştirilip, veriler katılımcılardan izin alınarak kayıt altına alınmıştır. Araştırma fenomenolojik araştırma deseni ile yapılmıştır. Fenomenolojik araştırma deseni, farkında olduğumuz fakat derinlemesine ve ayrıntılı olarak bilmediğimiz olgulara odaklanmaktadır. Tümüyle yabancı olmadığımız, aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız konularda fenomenolojik desen (olgu bilimi) araştırma için uygun bir zemini oluşturmaktadır. Olgu bilim araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Akademisyenlerin hem akademi için de hem de akademi dışında ve sosyal medyadaki durumlarını etik açıdan nasıl bir yaşantıları olduklarını anlamak için çalışmanın deseni fenomenolojik desen seçilmiştir. Araştırma kartopu örnekleme tekniği ile ulaşılan 8 akademisyen katılımcı arasında yapılmıştır.

ARAşTIRMA PROBLEMİ

Akademisyenlerin sosyal medyayı deneyimlemeleri sürecinde mesleki sınırlarının nasıl şekillendiğini meslek etiği kavramıyla nasıl ilişkilendirilebilir?

Alt Sorular

Akademisyenlerin kullandıkları sosyal medyayı ve özgürlük kavramını nasıl ilişkilendirebiliriz.

Günlük yaşamımız da kullandığımız teknolojik araç ve gereer ile gözetim olgusu arasındaki ilişki nasıldır.

Meslek etiği, akademisyenler için hangi süreçlerle etkileşim içerisinde gözetime dönüşmektedir?

EVREN VE ÖRNEKLEM (VARSA)

Ülkemizdeki devlet üniversitelerinde ve özel üniversitelerde görev yapan akademisyenler tercih edilmiştir. Araştırmaya katılan üniversiteler metropolde olan üniversiteler ve taşrada olan üniversitelerdir. Metropoldeki üniversiteler şunlardır: Yeditepe Üniversitesi, Üsküdar Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesidir. Taşra da olan üniversiteler de şunlardır: Karabük Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi'dir. Araştırma da öğretim üyelerinin sosyal bilimlerden olması ve etik anlamda çalışmalar yapmış olması tercih edilmiştir. Çünkü sosyal bilimler doğa bilimlerine nazaran daha sübjektiftir. Bir kuramdan yola çıkarak da bir davranış analiz edilmektedir ama doğa bilimleri sayısal veriler ve laboratuvar ortamında çalıştığı için objektif olunması yani herkes tarafından genel geçer bir yasa olarak kabul edilmektedir. Etik bireylerin iyi veya kötü olarak eylemde bulunduğu için yorumlamaya daha da müsait bir alandır. Araştırmamız da amaçlı örneklem yolu tercih edilmiştir. Çünkü araştırma için derinlemesine imkanlar sağlamaktadır. Bundan dolayı katılımcıların sosyal bilimlerden olmasına ve etik üzerine çalışılmasına özen gösterilmiştir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Meslek etiği ve akademisyenler üzerine yapılan çalışma, tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgını sebebiyle bir takım güçlüklerle karşılaşmıştır. Bu sınırlılıklar ve güçlükler katılımcıları belirleme, katılımcılarla görüşme, zaman ve mekân konusunda yaşanmıştır. Salgın sebebi ile bazı katılımcılarla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilemedi bunu için çevrim içi platformlardan yardım alındı. Görüşme yapılması gereken katılımcıların salgından etkilenmesinden dolayı görüşmeler ve bazı katılımcılar da salgın dolayısı ile çekingen davrandığından görüşmeler gerçekleştirilemedi.

1. ETİK VE MESLEK ETİĞİ

1.1. ETİK

Etik; İnsanların birbirlerine karşı yapmış oldukları davranış eylemlerini ve ilişkilerini geliştirmek, düzenlemek amacıyla meydana getirilmiş eylem normu ve değerler sistemidir(Cevizci, Felsefe Sözlüğü, 2015, s. 218). Etik değerler, eylemi doğru, yanlış iyi ve kötü olarak tanımladığımız değerlerlerdir (Arslan A. , 2019, s. 126). Etik değer olarak kabul edilen doğru, yanlış, iyi ve kötü davranış eylemleri her toplumda mevcut olan ve bulunabilen gelenekselleşmiş, töreleşmiş, yerleşik düşünceler haline gelen değerlerdir. Bu gelenekselleşmiş, töreleşmiş ve yerleşik düşünceler haline gelen davranış eylemleri yani değerleri bireylerin hangi davranışı yapacağına veya yapmayacağına izin veren buyurucu nitelikte ki şeylerdir. İşte bireyler her geçmiş ve gelecek süreçte, her kültürde iyi ve kötü olarak nitelendirilen eylemlerde bulunmaktadır. Dolayısıyla her insan topluluğunda mevcut olan değer, norm, inanç ve buyruklara göre insanların davranışlarını düzenlemek amacıyla meydana getirilen gelenekselleşmiş yaşama biçimine etik denir (Özlem, 2017, s. 19-20).

1.1.1. Etik ve Ahlak İlişkisi

Ahlak teriminin kökeninde “huy, yaratılış, mizaç” manalarından hareketle bireylerde doğuştan mevcut olan huylar, yaratılıştaki ölçütler ve karakter anlamına gelmektedir. Günümüzde ahlak teriminin karşılığı olarak moral kelimesi biçiminde de ifade edilebilmektedir. Latince moral kelimesinin kökeni ise “hal, mizaç ve karakter” manalarına taşımaktadır (Dedeoğlu, 2017, s. 191-192). Her toplumun kendine ait bir ahlak sistemi mevcuttur. Dolayısıyla ahlak toplumlar tarafından meydana getirilerek insanların birbirleriyle olan eylemlerini geliştirmek ve düzenlemek amacıyla yaratılmış değerler ve normlar sistemidir (Cevizci, Uygulamalı Etik, 2016, s. 17). Başka şekilde ifade etmek gerekirse ahlak; bireylerin birbirleri ile arasındaki ilişkilere dair aşkın bir normlar sistemidir. Kişiler arası yapıp etmelerimiz, hareketlerimiz, davranışlarımız ve düşüncelerimiz mutlaka bir ahlaki varlık alanı tarafından muhasara edilmelidir. Bu mevcut durumda ise ahlak, bireyi, toplumu ve kültür çevresini kişilerin yaşamına giren kural, inanç, değer, norm, yasaklar ve buyruk tablosu olarak karşımıza çıkmakta. Dolayısıyla ahlak, davranışlarımızı ve yapıp etmelerimizi iyi ve kötü olarak değerlendirme ile ilgilenmektedir (Dedeoğlu, 2017, s. 191). Etik sözcüğü Yunanca

“ethos” sözcüğünden türetilmiş ve gelenekselleşmiş ahlaksal inanç, gelenekselleşmiş ahlaksal bilinç, tutum ve davranış anlamlarına gelmektedir (Akçam, 2010, s. 1). Etik felsefenin bir alt disiplini. Felsefenin değerlerle ilgili alanını oluşturmaktadır. İyi ve kötü ahlak değerlerini ele alıp kritize eden felsefe disiplini (Cevizci, Felsefe Sözlüğü, 2015, s. 165). Başka bir ifade ile etik, moral değerlerle bireylerin ahlaki hayatını ele alıp tartışan ve bireylerin hayatlarında birbirlerinin davranış ilişkilerini düzenlemek ve geliştirmek amacıyla ahlaki olgulara yönelen felsefe disiplini (Cevizci, Felsefeye Giriş, 2015, s. 220). Etik sözcüğü birçok kaynakta ahlak ile eş anlamda kullanılmaktadır ama ikisi de farklı anlamlar taşımaktadır. Her toplumun ahlaki değerleri mevcuttur bundan dolayı ahlak yereldir. Moral değerler toplumdan topluma tarihsel süreç içerisinde farklılık göstermektedir. Ahlakı yaratanda toplumdur. Etik ise felsefenin bir alt disiplini olmasıyla birlik ahlaki değerleri tartışmakta ve ahlakların ortak noktalarına değinerek evrensel kaideler ortaya koymaktadır. Etik felsefenin bir alt disiplini olduğundan dolayı filozoflar tarafından oluşturulmakta ve bundan dolayı evrensel olmaktadır (Demir, 2020, s. 66).

1.1.2. ETİK VE DİĞER DİSİPLİNLERLE İLİŞKİSİ

1.1.2.1. Psikoloji

Psikoloji, insan davranışlarını ve insanın iç dünyasını anlamlandıran bir bilimdir. Başka bir ifade ile psikoloji, insanın çevresiyle olan ilişkisini ve bu ilişki sırasında davranışa neden olan sebepleri inceleyen bir bilimdir. (Diğerleri, 2016, s. 3) Psikolojinin etik bakımından yapmak istediği yalnızca insanın etik davranışlarını ve bu davranışa sebep olan koşulları ortaya koymak değil, bireyi iyileştirmek ve ahlaklı bir şekilde davranmasını sağlamaktır. Yani psikoloji bireyin etik davranış kurallarını temellendirmez; ahlaki yönden bireyin davranışına olumsuzluk atfeden koşulları kendisine başlangıç noktası kabul ederek harekete geçer ve bireydeki patolojik olan durumu ortadan kaldırdıktan sonra bireyin çevresiyle ilişki kurmasını sağlamaya çalışır (Pieper, 2012). Ahlak aynı zamanda yaşamış olduğumuz toplumdaki hayatı anlamlandırabilmek şeklinde de ifade edilebilir. Bundan dolayı da bireylerin çevreyle olan ilişkisini de ruhsal yönden tanımak önemlidir. İşte bu noktada psikoloji bilimi devreye girer ve kişilerin toplumdaki ahlaki yaşamın şartlarını bize tanıtmada yardımcı olur. Psikoloji bireylerin davranışlarının arka planındaki nedenleri anlamlandırmak için akli ön plana alarak önce bize akli ifade etmektedir. Bu olgudan

hareketle bireylerin akıl olmadan ahlaklı olamayacağından hareketle, ahlak ve psikoloji disiplini arasında ilişkiyi ifade edebiliriz (Kutlu, Meslek Etiği, 2020).

1.1.2.2. Sosyoloji

Sosyoloji, toplumsal olguları neden sonuç ilişkisi içerisinde açıklayan bir toplum bilimidir. Bir toplum bilimi olan sosyoloji; bireyler, kültürler, kurumlar ve toplumlar arasındaki etkileşimleri incelemektedir. İnceleme konusu toplumsal olgular olduğu için bir toplumsal gerçeklik olan ahlak fenomeniyile de yakından ilişkilidir. Sosyolojik perspektiften bakıldığından ahlak fenomenine, toplumda uyulması gereken, istenen davranışlar ve eylemlerdir. Uyulmaması durumunda ise toplumda tepkilere neden olur. Moral değerler olan iyi ve doğru toplum için önemli değer ifade eder ve bu aynı zamanda toplum vasıtasıyla bireylere ahlaki vicdan şuurunu kazandırmış olur (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 20). Bir toplum bilimi olan sosyoloji bireylerin davranışlarının sosyal yapısını izah açıklar. Sosyoloji toplumsal davranışların arkasında yatan norm ve değerleri belirleyen olguları araştırır ve çözümleyici analiz yapar. Sosyoloji ahlak fenomenini mevcut olan haliyle sınırlar ve davranışın ahlaki değer boyutunu etiğe bırakır. Etik ise insan davranışları konusunda sosyolojinin deneysel bilgilerinden yararlanıp, toplumsal bireylerin ortak davranışlarını oluşturan ilişkileri sosyal alana yayarak sosyoloji bilimine başvurur. Yani toplum bilimi olan sosyoloji insanın yapıp etmelerini ampirik açıdan yansıtırken, etik, insan eylemlerinin normatif geçerliliğiyle ilgilenir (Pieper, 2012, s. 104-107). Bireylerin davranışlarının toplumsal yapısını ortaya koyan sosyoloji, toplulukların sergilemiş olduğu eylemlerin ampirik sebeplerini ortaya çıkarmaya hedeflemekte ve ahlaki eylemin gerçekliği ile de ilgi alanını sınırlamaktadır. Bunu yaptıktan sonra sosyoloji; meydana gelmiş olan ahlaki eylem sorunlarını etik olarak ifade etmektedir. Etik ise toplumdaki bireylerin ortak davranışlarını meydana getiren ilişkileri toplumsal alana yayarak toplum bilimine gereksinim duymaktadır (Baydar, 2004, s. 31).

1.1.2.3. Teoloji

Kural ve güç değeri taşıyan normatif bilimler, insan davranışlarını tasvir ve açıklamaktan ziyade olması gereken ve yapılması istenilen davranışları emreden, izin veren veya bu davranışları yasaklamak için ilkeler oluşturan bilimlerdir. Tanrıbilimi

olan teolojide böyle bir bilimdir. Teoloji biliminin savunduğu etik, tanrısal bir etikdir. Teoloji de eylem ilke ve normlar tanrı tarafından emredici nitelikte üretilmiştir. Dinde mevcut olan buyurucu nitelikteki “yapmalısın” veya “yapmamalısın” biçiminde ki emredici buyruklar tanrının insana hitap etmesidir. İnsanın sorumluluğu da ahlaki yönden tanrının emredici buyruklarına yanıt vermesidir (Pieper, 2012, s. 107-108). Her semavi dinin özünde güzel ahlak vurgusu mevcuttur. Ahlakın en çok etkileşim içinde olduğu alanda dindir. Toplumlarda mevcut olan kurallar arasında en etkili olanları din ve ahlak normlarıdır. Dinin ve ahlakın kendilerine özgü kavram ve dili mevcuttur. Bu bakımdan bu iki kavram farklılık arz etmektedir. İkisi arasında sıkı bir etkileşim vardır. Ayrıca dinin temelinde ahlaki bir zemin olduğunu unutmamak gerekir. İnsanlar İslam dininin son peygamberi olan Hz. Muhammed’e doğruluğundan, güvenilir olmasından ve dürüstlüğünden dolayı ona inanmışlardır. Dolayısıyla Hz. Muhammed’in en çok dikkat çeken yönü ahlaki özellikleridir. Diğer bir yandan din, etik ilkelerin ve normların toplumsal hayatta eyleme dönüşmesi için yardım sağlamaktadır. Ahlakın en büyük kaynağı dindir. Süreç içerisinde etik norm ve ilkeler değişebilirken, din değişmemektedir ve din kendi varlığını sürdürmek için, süreç içerisinde değişen ahlaka karşı çıkmaktadır. Dinin alanı tabiatüstü güçlerdir. Etik ise daha çok bireyler arası etkileşimlerle ilgilenmektedir. Etiği meydana getiren toplumlar olduğu için, etik en üst mertebede olan tanrı kavramına ihtiyaç duymazken semavi dinlerin kurucusu ve sahibi tanrı olduğu için, tanrı kavramına gereksinim duyar. Dolayısıyla bu açılardan incelendiğinde dinin, etiği de kapsadığını söyleyebiliriz (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 22-23-24).

1.1.2.4. Hukuk

Hukuk bilimi insanların davranış ve eylemlerini etik bakımından değil, yasalar çerçevesi bakımından ele alarak incelemektedir. Hukuk kuralları, toplumdaki bireyleri yasalar bakımından güvence altına alarak, toplumsal davranışların tertip ve düzenini temsil eder. Hukuk kuralları, etik kurallar değildir. Hukuk, bağlayıcı kılan düzeni temsil ettiği için, etik kurallar ile etkileşim içindedir. Hukuk bilimi toplumsal davranış ve eylemlerin yasalar ekseninde ilgilendiği için, insanların ahlaki olarak yapıp etmelerini yani pratiklerini, hukuk kuralları ve etik kuralları arasında ki gelişme ve temellendirme açısından felsefenin bir disiplini olan ahlak felsefesine yani etiğe gereksinim duymaktadır. Hukuk ile teolojinin etik ile ilişkisi kuralların temellendirme

açısından duyduğu ilgidir. Etik, bireylerin en son ilke olarak özgürlüğünü temellendirmeye, geliştirmeye çalıştığı için, teolojinin en üst ilkesi olan tanrı kavramına gereksinim duymamaktadır (Pieper, 2012, s. 110-112). Hukuk kural ve ilkeleri, toplumsal hayatın ve toplumsal yapının düzenini sağlamaya çalışır. Bu düzen içerisinde etik normlarda toplumun olmazsa olmazıdır. Dolayısıyla hukuk, etik ile etkileşim içinde örtüşen bir yapı arz etmektedir. Hukuk normları, kamusal ve özel hayatı yasalar çerçevesinde düzenlerken adaleti esas almaktadır. Etik ise toplumdaki bireylerin ilişkilerinde söz konusu olan ilkeye dayanmaktadır. Hukuk ve etik arasındaki bir farkta toplum içinde yapılması istenmeyen bir eylemin veya davranışın hukuktaki yeri suç olarak ifade edilirken, etikte ise bu ayıp olarak nitelendirilir. Etik, bireyler arası ilişkilerde mutlak iyiyi amaçlamaktadır. Hukuk ise toplumsal hayatta adaleti sağlamayı hedeflemektedir. Dolayısıyla hukuk ve etiğin ortak temelinde adalet ve mutlak iyi değerlerini kapsadığını ifade edebiliriz. İkisi arasında ki fark ise etiğin aksine hukukta kuralların yazılı bir şekilde olması ve cezai yaptırımların uygulanmasıdır (Baydar, 2004, s. 34-35). Hukuk; toplumdaki istenmeyen davranış ve eylemleri yasalar çerçevesinde yazılı bir şekilde ifade ederken, etik, toplumlar tarafından kabul görülmüş ve yazılı olmayan, buyurmayan normlar ve değerler bütünüdür. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, etik toplumdan topluma değişiklik gösterdiği için dağınık, örgütlenmemiş ve dolayısıyla sistemsel bir bütün haline gelememiştir. Hukuk norm ve kaideleri ise düzenlenmiş sistem bütünüdür (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 18).

1.1.3. ETİK KURAMLARI

1.1.3.1. Eylemin Sonuçlarıyla İlgilenen Kuramlar

Bireylerin davranış ve eylemlerinin sonuçları ile ilgilenen yaklaşıma teleolojik yaklaşım denir. Teleolojik yaklaşımda kişinin vermiş olduğu karar çok sayıda insana yarar sağlıyorsa etik olarak nitelendirilmektedir. Bu yaklaşım ortaya konulan davranış ve kararların sonuçlarını önemsemektedir (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 40). Bu etik yaklaşımına göre davranış ve eylemler iyi ya da kötü değeri olarak tanımlanmaz, davranışı iyi ve kötü yapan eylemin sonuçlarıdır. Diğer bir deyişle bireylerin ortaya koymuş olduğu eylemlerin değerini belirleyen şey ortaya çıkan davranışın sonucudur. Teleolojik etik kuramı aynı zamanda sonuççu etik teorileri olarak ta bilinirler yani sonuççu olan; egoizm, hazcılık, faydacılık vb. etik öğretileri de kapsar. Bu etik

kuramda nihai amaç ulaşılması istenilen en yüksek iyi (summum bonum) problematigi'dir (Cevizci, Uygulamalı Etik, 2016, s. 42). Teleolojik kuramda temel amaç, bireylerin ortaya koymuş olduğu eylem ve davranışlardan en yüksek nihai amacı (mutluluk) uğruna, eylemin sonucunda üretilen çıktıları tercih etmektir. Teleolojik etik teorilerinin özelliklerinden biride amacın (mutluluk) araçları (davranış setlerini) meşrulaştırmasıdır. Teleolojik kuramın değer kavramları iyi veya kötü olup, bu değer kavramları diğer değerler olan doğru ve yanlış vb. gibi değerlerin birer türevleri durumundadır (İlğan, 2021, s. 8). Sonuçsalcı öğretilere göre meydana gelen davranışların iyiliğine karar verilirken, davranışın sonucunda ortaya çıkan iyilik ve kötülüğün oranına bakılır. Doğru eylem davranışın sonucunda en çok yarar sağlayan veya en çok iyiliği üreten eylemdir (Arslan M. , 2012, s. 27-28). Teolojik yaklaşıma ait teoriler şunlardır; Hazcılık, Egoizm ve Faydacılıktır.

1.1.3.1.1. Hazcılık

Birey yapmış olduğu eylemin sonucunda haz alıyorsa bu davranış değerli (etik) kabul edilir. Hazcılıkta bireyin temel güdüsü, acıdan kaçmak ve hazzı ulaşmaktır. Bu doğrultuda bireye sıkıntı veren, psikolojik, bedensel, ekonomik vb. gibi durumlardan kurtulması bireye sıkıntı veren bu durumlardan kaçması sonucunda bireye haz veriyorsa etik (değerli)olarak kabul edilir (İlğan, 2021, s. 9). Hedonizm; Yunanca hedon sözcüğünden türetilmiş bir kavram olarak kişiye haz veren ve sonucunda bunu etik kabul eden bir yaklaşımdır. Başka bir ifadeyle hedonizm hazzı nihai amaç olarak gören ve en yüksek değer olarak kabul etmektedir. Hazcılığın en önemli temsilcisi Aristoppos'tur. Kökeni antik yunan dönemi okullarından olan kireneler okuluna dayanmaktadır. Aristoppos'a göre en yüksek iyi, hazdır veya haz, en yüksek iyidir. Burada haz derken Aristoppos kesinlikle canlı, faal olan hazları kastetmektedir. Yani pasif hazları değil, yeme içme konusunda oburca davranma, duyuşal yönden canlı, dinamik ve fırtınalı hazları anlatmaktadır (Arslan A. , 2019, s. 141). Başka bir değişle, bu etik yaklaşımına göre bireylerin yapıp etmeleri konusunda "en yüksek iyi" hazdır, haz alınan eylemler değerli eylemlerdir. Bireye mutluluk vermektedir. Doğru davranışlarda bu duruma göre nitelendirilebilir. İnsanlar davranışlarını meydana getirirken ahlaksal eylem açısından hazzı amaçlıyorlarsa bu doğru bir eylem olmaktadır. Genelde haz denildiğın ise bedensel hazlar anlaşılmalıdır. Bireylerin davranışlarının nihai amacı da bedensel hazlar olması olağandır. Çünkü insan doğası

gereği yaratılıştan, kendisine acı ve sıkıntı veren durumlardan kaçarak hazza yönelir, haz peşinde koşan varlıklardır (Özlem, 2017, s. 60).

1.1.3.1.2. Egoizm

Egoizm: her durum ve koşulda bireyin kendini düşünmesi ve çıkarlarını kollamasıdır. Birey yapmış olduğu eylemlerde kendini ön plana çıkararak, ben duygusu ile hareket etmektedir. Dolayısıyla eylemlerini sergilerken de kendisi adına en iyi olanı istemektedir (İlğan, 2021, s. 8-9). Egoizme göre doğru eylemi tanımlamak gerekirse, insanların yapmış oldukları davranış eylemlerinde bireyin çıkarını gözeten, eylemin sonucunda kişiye en yüksek yararı veya en az zararı üreten eylem doğru bir eylemdir. Süreç içerisinde doğrunun en fazla uzun süren bireye fayda sağlayan eylem ya da davranış biçimidir. Egoizm, bireyci olarak da nitelendirilebilir. İnsanların ortaya koymuş oldukları davranış biçimlerinde her zaman kendi çıkarlarını gözeten ve bunu doğru kabul eden bir doktrindir. Bu durumda da birey eylemlerinde ve kararlarında uzun süreç içerisinde kendisine en çok yarar sağlayan sonuca göre hareket etmektedir (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 40-41).

1.1.3.1.3. Faydacılık

Sonuççu kuram teorileri arasında en yaygın olanı faydacılıktır. Faydacılıkta, ortaya konulmuş olan davranışların iyi veya kötü olduğuna karar verebilmek için eylem sonucun kötü olduğunu düşünmemiz gerekir. Çünkü davranışın sonucu iyi ise eylemimiz doğru, davranışımızın sonucu kötü ise eylemimiz yanlıştır veya etik değildir şeklinde de nitelendirilebilir. Faydacılık yaklaşımında etik olarak yani ahlaka uygun karar verilmesi şu şekilde gerçekleşmektedir: ortaya konulmuş olan fiiller çok sayıda insana yarar sağlıyor ise verilen kararlar doğrudur yani ortaya konulmuş eylem etikdir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, bireylerin yapmış oldukları davranışların sonucunda seçenekler değerlendirilir ve daha sonra en çok yarar sağlayan davranış biçimi doğru ve etik kabul edilir (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 40-42). Faydacılık yaklaşımı İngiliz filozofları Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından sistematik hale getirilmiştir. Bu iki filozof bireylerin kendi hazlarının ve mutluluklarının yerine, nihai amaçlarının daha çok sayıda ki insanların mutluluğunu sağlamaya çalışması gerektiğini öne sürerler. Başka bir deyişle bireyler tarafından

ortaya konulan davranışta çok sayıda ki insanların mutluluğunu amaçlaması istenmekte ve bu durumda yükselen toplumsal ahlakta mutluluğun ve hazzın en üst seviyesine çıkartılarak, insanlara sıkıntı, mutsuzluk ve acı veren durumları en az seviyeye düşmesini talep eder. Faydacılık teorisi, yararlılık teorisi olarak da bilinir. Yararlılığın ortaya çıkışı Hobbes'un 17 yüzyılda öne sürmüş olduğu egoizminden çıkmaktadır. Hobbes, insanın sürekli arzu ve hazları peşinde koştuğunu ve asıl amacının mutluluk olduğunu dile getirir. Faydacılık Hobbes'un egoizmiyle tamamen seküler, mantıksal ve bilimsel bir anlayışı temsil etmektedir. Faydacılıkta sonuçların iyi olması için her türlü aracın haklandırabileceğini kabul eder. Örneğin yalan konuşmak başkalarına zarar vermiyorsa faydacılıkta kabul edilebilir bir bakış açısidir (Cevizci, Uygulamalı Etik, 2016, s. 44-46).

1.1.3.2. Tek Kural Kuramları (Deontoloji Kuramları)

Deontolojik kuram, teleolojik kuram anlayışının karşısında yer almaktadır. Teleolojik yaklaşımda önemli olan sonuç iken, deontolojik yaklaşımda ise önemli olan sonuçtan ziyade davranışın doğruluğu problemidir. Deontolojik yaklaşımda etik bir davranışın, doğru veya yanlış olması hali eylemin sonuçlarından bağımsızdır. Dolayısıyla önemli olan deontolojik yaklaşımda eylemin doğru veya yanlışlığı ahlaki ödev veya eylem normlarını yerine getirip getirmediğidir (Cevizci, Uygulamalı Etik, 2016, s. 50). Deontolojik kuram etiğinin bir diğer ismi kural etiğidir. Kural etiği, ortaya konulan davranışın sonucundan ziyade ortaya konulan eylemin niyetini dikkate almaktadır (Kolçak, 2018, s. 36-37). Deontolojik terimi, yunanca "sorumluluk" veya "ödev" manalarına gelen "deon" sözcüğünden gelmektedir. Bu yüzden o "erek (amaç)" anlamına gelen "telos" kelimesinden ortaya çıkmıştır. Deontolojik etikte önemli olan değerler değil, eyleme ya da ödevde vurgu yapılmasıdır. Deontolojik yaklaşım evrensel bir ahlak yasasının var olduğuna inanmakta ve bu evrensel ahlak yasasında ödevi ve yükümlülüğü belirleyen bir unsur olduğunu ifade etmektedir (Cevizci, Uygulamalı Etik, 2016, s. 50). Deontolojik yaklaşım öğretisinde hâkim anlayış şudur: "Birey davranışlarını ortaya koyarken kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa, karşısındakilere de öyle davranması gerekmektedir." Birey davranışlarını ortaya koyarken mutlaka ödev ve yükümlülüklerine göre hareket etmelidir (İlğan, 2021, s. 12). Başka bir deyişle bireylerin birbirlerine karşı olan davranış ilişkilerinde, karşısındaki kişiyi araç olarak değil, karşısındaki kişinin amacını da gözeterek hareket

etmelidir (Kolçak, 2018, s. 38). Buraya kadar anlatmış olduğumuz deontolojik etiği özetlersek, bireylerin davranışlarının sonuçlarından değil, yapılan davranışın niyetine göre ve ödev ilkesine göre hareket edilmelidir (Cevizci, Uygulamalı Etik, 2016, s. 50). Deontolojik etik, insanı akıllı ve sorumluluk sahibi bir varlık olarak düşünmekte ve buradan hareketle kuramın temeline, iradeyi(iyiyi istemeyi), ödevi, özgürlük(otonomi) ve ahlak yasası kavramlarını yerleştirmektedir. Ortaya konulan eylemin etik olabilmesi için kriterler bunlardır. Ödev duygusu, bireyin ortaya koyduğu eylemi ahlak yasasına olan yükümlülüğünden dolayı yapmasıdır. Burada bireyin o eylemi ortaya koyarken isteyip istememesi önemli değil, birey o davranışın yapılmasının zorunluluğunu kabul ettiği için eylem gerçekleşmektedir. İyi istenç, bireyin eylemi gerçekleştirmedeki niyetidir. Ahlak yasası, saf usun ortaya koyduğu ve kişilerin davranışlarında kendilerine uygun bir şekilde davranılmasının beklendiği etik ilkeler toplamıdır. Özgürlük, kimsenin baskısı altında kalmadan bireyin seçimlerde bulunmasıdır. Ahlaki ödevlerde de önemli olan bireylerin baskı görmeden, kendi istekleriyle ödevi yüklenmeleridir (İlğan, 2021, s. 12).

1.1.3.2.1. Kantçılık (Ödev Ahlakı)

Alman filozof Immanuel Kant tarafından ortaya konulan ahlak felsefesinde, ahlakilik kişisel çıkarlardan bütünüyle ayrı tutulmuştur. Kantın etiğinde yarar ve mutluluk motive edici bir unsur değildir. Kantın etiğinde önemli olan mutluluğu hak etmek ve doğru olmaktır. Kant'ın etiğinde, etik bir şekilde yaşamak ve eylemde bulunmak koşulsal durumlar arz etmez. Yani etik bir şekilde eylemde bulunmak için koşullar beklenmemelidir. Etik bir davranış şartlar ne olursa olsun gerçekleştirilmesi gereken bir davranıştır (Arslan M. , 2012, s. 24). Kant'a göre etik ilkeler buyurucudur, kategoriktir, evrenseldir, mutlaktır ve zamana, mekâna, şartlara göre değişmezler. Kant'ın ünlü sözü olan “öyle bir davran ve hareket etki, ortaya koymuş olduğun davranış herkes için geçerli bir yasa olsun” sözüyle evrensel ahlak yasasını vurgulamıştır. Kant yararçı yaklaşımdan farklı olarak eylemin sonucuna göre değil, davranışa yöneldiği amaca ve iyi niyete göre yani ödev duygusuna göre o davranışın etik bir değeri olacağını ifade eder. Kant etiğinin özünde, kişiden kişiye değişen fayda ve mutluluk gibi kavramlara bağlamanın bir önemi yoktur. Önemli olan kişiden kişiye değişmeyen ve herkes için aynı kalan bir şey etiğin kavramı olmalıdır. İşte bu kavramda “iyi istenç ve ahlak yasasıdır.” İyiyi isteme bireyin eylemi

gerçekleştirmedeki mutlak iyi niyetidir. Ahlak yasası ise kişiden kişiye değişmeyen herkes için genel geçer yani evrensel olan etik ilkelerin oluşturduğu bir bütündür (İlğan, 2021, s. 13-14). Alman filozof Immanuel Kant, davranışların etik olarak değerini ödeve bağlamış ve ödevin ahlak yasasının karşısında bir saygı mekanizması olduğunu öne sürerek meydana geldiğini ifade etmiştir. Başka bir deyişle etik davranışlarımızı belirleyen içgüdüsel bir eğilim değil, ahlak yasasına olan saygıdır. Kant'ın deontolojik etiğinin özünde ki problem doğru eylem problemidir. Bireyler doğru davranışlar ortaya koyabilmeleri için Kant'ın etiğinde akıl, istenç ve baskı altında olmadan özgürce düşünülen ödevi yeri getirmelidir. Yani doğru bir davranış ödevi o yerine getirmeye yönelik bir eylemdir (Kolçak, 2018, s. 37).

1.1.3.3. Erdem Etiği Kuramı

Erdem, etik normlara ve buyruklara uyarak ortaya konulan davranışlarda insanlardan beklenen tutumların ruhsal yetkinliği ve karakteristik özelliklerdir. Diğer bir deyişle erdem, insanın alçakgönüllü, yiğit, bilge, yardımsever gibi iyi ve ölçülü bir şekilde nitelendirilen özelliklerdir. İnsanın davranışlarında ölçülü olana ve iyiye yönelmesidir (İlğan, 2021, s. 19). Erdem etiği yaklaşımında insanın ödev bilincinden çok, insanın etik açıdan yetkinleşmesi için, yaraşır iyi bir yaşam için ve iyi bir karaktere sahip olabilmesi için erdemli olabilmesine vurgu yapılmaktadır. Teleolojik etik anlayışında insanın eylem sonuçlarından hareket edilmesinin aksine erdem etiği kuramında insan karakterinin yetkinleşip yetkinleşmediği ve ahlaki iyiyi içselleştirip içselleştirmediğine bakılmaktadır (Arslan A. , 2019, s. 33). Erdem etiği bireylerin mizacı ve karakteriyle ilgilenmekte, ahlaki olarak iyi yönelen bir birey olmanın önemi vurgulamaktadır. Erdem etiği, yansız ve objektif bir durumda erdemden yana olanı ve ahlaklı olmanın önemine vurgu yaparak, ölçülü, erdemli bir bireyi ahlaki olarak iyi olduğunu ileri sürer. Erdem etiği, mizaca, karaktere ve ruhsal yetkinliklere vurgu yaptığı için ve bunların zaman içinde kazanıldığı için ahlak eğitime ve formasyonuna önem verir. Geleneğe de vurgu yaparak gençken kazanılan ahlaki eğitimdeki erdemleri kendinden sonra gelen nesillere aktarılmasında sorumlu olduklarını vurgular (Cevizci, Felsefeye Giriş, 2015, s. 237-238).

1.1.4. Etik Türleri

1.1.4.1. Normatif Etik

Antikçağ etik anlayışındaki düşünürler, ahlaklı bir yaşamın nasıl olacağını, ahlaklı olmanın ne anlama geldiğini, şartların neler olacağını sorgulayarak ve insanın etik davranışlarını ele alarak, davranışların dayandığı ilkeleri ortaya koymaya çalışmışlardır. Yani antikçağ da etiğin özü üzerinde durulduğunu ifade edilebilir. Böylelikle antikçağ etik yaklaşımında olması istenilen, olması gerekeni bildiren kural koyucu nitelikte yani normatif bir disiplin olduğunu söylenebilir (Cevizci, Felsefeye Giriş, 2015, s. 222). Normatif etik, insanların nasıl erdemli bir yaşam sürebileceklerini ve bireylerin etik olarak uyması istenilen ilkeleri belirleme çabasıdır. Başka bir deyişle normatif etik, bireyler için nelerin iyi- kötü ve nelerin doğru –yanlış olduğuyla ilgili ilke ve ölçütler ortaya koyar. Normatif etik şu problemlerle ilgilendiğini ifade edebiliriz: “bir yaşamı değerli kılan şey nedir?”, “doğru eylem nedir?”, “bireyin kendine ve diğerlerine karşı sorumlulukları nelerdir?” vb. Kural koyucu etik anlayışı olan normatif etik; erdem etiği, teleolojik etik ve deontolojik etik olarak üç kurama ayrılmaktadır (İlğan, 2021, s. 7).

Birinci yaklaşım olan erdem etiğinin problemini ifade edecek olursak bireylerin nasıl sağlam karaktere sahip olabileceğini ve iyi bir yaşamı nasıl inşa edeceği üzerine yoğunlaşmaktadır. İkinci yaklaşım olan deontolojik etik kuram, “doğru davranış” sorununu üzerine eğilir ve bu problemi temele yerleştirerek, etik olmayı sorumluluk üzerine ve ödev bilincine bağlayan etik kuramıdır. Klasifikasyonun sonunda yer alan kural koyucu etik diye de adlandırılan normatif etiğin temel problemi ise, bireyin kendine ve diğer bireylere karşı sorumluluklarının neler olduğu üzerine eğilir ve bunun üzerine ilkeler geliştirmektedir. En yüksek iyi problemini temele yerleştirerek, bireylerin ahlaki hayatında ki asıl amacı üzerine vurgu yapan etik kuramıdır (Cevizci, Uygulamalı Etik, 2016, s. 41-41).

1.1.4.2. Meta Etik

Meta etik, düşünsel bir etkinlik olan felsefenin dil üzerinden kavramsal bir çözümleme veya rasyonel, mantıksal analizleri ileri süren analitik felsefenin etik alanındaki yaklaşımıdır. Yeni bir felsefe yapma şekli olarak Anglo-Sakson dünyada etkinliğini

göstermiştir(Cevizci, Felsefeye Giriş, 2015, s. 223). Diğer bir ifade ile çözümleyici olan analitik felsefenin etik yaklaşım tarzıdır ve kural koyucu etik olan normatif etik teorisine karşısında yer alarak, etikte olması gerekenin etik ilke, norm ve kavramlarını, etik olguları, yargılarını, buyruklarını çözümlmek ve analiz etmektir (Cevizci, Uygulamalı Etik, 2016, s. 38). Meta etik, etik türlerini çözümlyerek, betimleyerek ve etik türlerini karşılaştırarak ortak ve farklı taraflarını ortaya koymaya çalışan, birbirinden farklı etik teorilerin ilke, norm ve değerleri yönünden analiz yapan etik yaklaşımıdır (Özlem, 2017, s. 148). Meta etik, etik düşüncenin yapısını nasıl olduğunu, etiğin dil üzerinden nasıl ifade edildiğini araştıran, etik üzerinde eleştirel yönden çözümleyici analizler yapan ve etik sınırlar üzerinde derinlemesine sorgulayan etik yaklaşımıdır (Pieper, 2012, s. 79). Meta etik, etiğin gerekçelendirilmesi (temellendirilmesi) için etik kavramların ve ilkelerin doğasını analitik ve eleştirel bir bakış açısıyla sorgular. Etik üzerine çözümleyici analizler yapan meta etik, etiğin temellendirilmesi için etiğin doğasını, norm ve ilkeleri üzerine kritik bakış açısıyla yaklaşır. Bunu gerçekleştirirken ahlaki olduğu düşünülen hükümlerin işlevi üzerine ve anlamlarının mutlak doğru bilgi olup olmadığı üzerine düşünmektedir. Meta etik, değer üzerine sürekli sorgulamalar yapan bir felsefe disiplini (İlğan, 2021, s. 16).

1.1.4.3. Uygulamalı Etik

Uygulamalı etik, etiğin fiziksel olarak ortaya konulan davranışsal durumudur. Teorik etiğin oluşturmuş olduğu ilke, norm ve değerleri somut olarak nasıl ortaya konulacağını gösterir. Teorik olarak soyut anlamda değil somut olarak olaylarla ilgilenebilir. Olaylar ikiye ayrılır, bir duruma özgü olaylar yani spesifik ve sıra dışı olaylar şeklinde. Bir duruma özgü olan olaylar: farklı iş ve mesleklerin işleyişi ve buradaki etik problemlerden dolayı gelişen, araştırma etiği, siyasal etik, toplumsal etik, tıp etiği gibi meslek etiği çalışmalarıdır. Sıra dışı olaylar ise ötenazi, kürtaj, eşcinsellik, ırkçılık vb. gibi toplumsal konulardan meydana gelir (İlğan, 2021, s. 18). Uygulamalı etiğin ortaya çıkışının nedenlerini ifade edecek olursak; küresel anlamdaki değişim, modernleşmenin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar, ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Başka bir etken neden de günümüzdeki bilimsel ve teknolojik anlamdaki gelişmelerdir. Ortaya çıkmasında ki diğer bir neden ise gelişmeler ekseninde yeni meslek dallarının oluşması ve hizmet sektörünün ortaya çıkmasıdır(Cevizci, Uygulamalı Etik, 2016, s. 19-21-22). Buradan çıkarabileceğimiz

sonuca göre uygulamalı etiğin iki dalı veya oluşumu vardır. Birincisi gerçek yaşamımızda karşılaşılan etik problemlerdir. Buna olay etiği veya vaka etiği de denmektedir. İkincisi ise mesleklerdir. Meslek etiğinden oluşmaktadır (Cevizci, Uygulamalı Etik, 2016, s. 28-29). Bir sorunun uygulamalı etik alanına girmesi için iki şeye gereksinim vardır. Her şeyden önce konuyla alakalı bireylerin içinde olduğu iki karşıt görüş ve tartışma olmalıdır. Daha sonra ise ilgili konuda insanların etik ödev ve sorumluluklarıyla ilgili etik anlamda evrensellik ifade etmesi gerekmektedir (Cevizci, Felsefeye Giriş, 2015, s. 250).

1.2. Meslek Etiği

Meslek Etiği; İş yaşamındaki davranışları şekillendiren, onlara yön veren ve rehberlik eden ilkelerdir. Mesleği icra eden üyeleri kurallar çerçevesinde onların davranışlarını belirleyen, arzu ve isteklerini sınırlayan, mesleğini gerektiği şekilde icra etmeyen üyelere yaptırım uygulayan veya meslekten men eden, meslek ideallerini korumayı gaye edinen standartlar toplamıdır. En önemli özelliği ise ilke ve normlarının dünyanın her yerinde geçerli olmasıdır. Meslek etiğinin kaide ve kurallarını belirleyen değerlerin bir kısmı cemiyet, dernek, oda gibi birlik ve organizasyonlar tarafından belirlenen yazılı kurallara dayanırken bir kısmı da kişilerin vicdani kanaatlerine dayanmaktadır. En üst mecra da ise kanunlaşmış normlar yer almaktadır. Mesleği icra eden üyelerin, etik olarak mesleklerine bağlılıkları toplum tarafından saygı ve güven kazanmasında önemli bir etkidir. Aksi takdir de ise etik olarak mesleklerini icra etmeyen üyeler hem mesleklerinin toplum tarafından itibarını düşürülmesine neden olmakta hem de kendi itibarlarını zarar vermektedirler. Mesleki etik bir özdenetim mekanizması gibi çalışır ancak diğer denetim biçimlerinden farklı olarak içseldir ve manevi bir nitelik taşır (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 69,70,71).

Etik disiplinin bir alt dalı olan meslek etiği: insanların yaşamlarını devam ettirmesi için sahip oldukları meslekleri, davranış bakımından yönlendiren, meslekte hangi davranışların yapılabileceğini hangi davranışların ise yapılamayacağı, mesleki eylemlerde neyin haklı ve haksız, neyin doğru ve yanlış, neyin iyi neyin kötü olduğu konusundan rehberlik eden davranışları yönlendiren etik prensiplerdir (Adem Ç, 2006, s. 60-63).

Mesleki etik normlar evrensel ahlak ilkeler perspektifinde, mesleğin pratik alanındaki hizmetlerle düzenlenmiş ve sınırlandırılmış yazılı normlardır. Evrensel kabul edilen mesleki etik normlar Kuçuradi' ye göre dünyanın neresinde olursa olsun aynı meslekte çalışan insanların bu ilkelere göre uygun davranmasını gerektiğini ifade etmektedir. Kişilerin yaşamış oldukları çevre, almış oldukları eğitim ahlakını etkileyen unsurlar olduğundan dolayı mesleki pratiklerine de yansımaktadır. Bireyin yaşamış olduğu çevrede ahlaklı olduğu gerçeği, mesleğin de de ahlaki davranışlarda bulunacağı anlamına gelmemektedir. Meslek etiği; kişinin bulunduğu soysal ortamdan, örgüt kültüründen ve bireysel ahlaktan etkilenmektedir (Akçam, Öğretim Elemanlarının Akademik Etiğe Uyuma Düzeyleri Hakkında Öğretim Elemanlarının Görüşleri, 2010, s. 13).

1.2.1. Meslek Etiğinin Temel Özellikleri

Bireylerin birbiriyle olan ilişkisi meslek etiğinin temelini oluşturmaktadır. Aynı mesleği icra eden kişilerin, belli normlara uymaları meslek etiğinin gereğidir. Meslek etiği yukarıda da ifade edildiği gibi mesleğin amacına hizmet eden doğru ve yanlış eylemleri ele almaktadır. Meslek etiği, sözünde durmak, ilişkilerde dürüst olmak, haksızlara karşı koymak, doğaya ve insanlara saygılı olmayı gerektirir. Meslek bir grup tarafından icra edilebileceği gibi bir birey tarafından da icra edilebilir ve grup veya birey ne kadar güçlü inşa edilmişse ahlaki ilkelerde o kadar etkili olmaktadır. Aynı mesleği paylaşan bireylerin etik olarak normlara uyması, iletişimin etkili olduğunu, grubun uyum içinde olduğunu ifade etmektedir. Bireyler arası iletişimin sürekliliği ve etkinliği, grup içinde paylaşılan görüşlerin, duyguların ve düşüncelerin yoğun yaşandığına sebep olmaktadır. Mesleki etik ilkeler icra edilen mesleklere göre farklılık arz eder. Buradan da şu sonucu çıkarabiliriz, meslek etik ilkeleri rölatiftir (görelidir), mutlak değildir. Meslek etiğinde önemli olan mevcut olan ilkelerin tüm toplum tarafından değil meslek üyeler tarafından icra edilmesidir. Meslek etik ilkelerine uyulmaması söz konusu olduğundan doğrudan hukuk kuralları gibi cezai yaptırımlar uygulanmak yerine meslek üyelerinin vicdanlarına seslenilir. Eğer davranışlarından dolayı üye vicdanına hesap verebiliyor ve bundan hoşnut ise mesleki açıdan etik normlara uyulduğu söylenebilir (Maya, 2013, s. 493).

Mesleğe etiğine bağlı olmak bireylerin sorumluluğunu ve meslek etiğine saygınlığını göstermektedir bu ise kişilerin değerleri ve davranışları arasında tutarlılığın göstergesi olmakla beraber kişisel bütünlüğü sağladığı gibi grup bütünlüğünü de sağlamaktadır (Adem Ç, 2006, s. 63).

Meslek etiği dürüstlük ilkesine dayanır; bireyler mesleklerini icra ederken birbirlerine saygı duymaları, halis bir niyet ile bunları sürdürmeleri etik kurallara riayet ettiğini, sorumluluğunun farkında olduğunu ve bilinçli bir meslek üyesi olduğunu ifade eder. Meslek etiği doğru söylemeyi ve güvenilir olmayı gerektirir; meslek etiği değerler üzerine inşa edilir. Mesleğini icra eden üyeler her koşulda doğru söylemenin önemsenmesi etik ilke gereğidir. Bu üyeler arasında güven duygusunu yaratmaktadır (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 81-82).

1.2.2. Meslek Etiği Neden Gereklidir

Etik olarak nitelendirilebilecek meslek normları, bir mesleğin icra edilmesi sırasında insanın değerinin çiğnenmesi ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla üretilmektedir (Kolçak, 2018, s. 70).

Mesleğini yerine getiren bireylerin ortaya koymuş oldukları davranışlar, mesleğin gerektirdiği şekilde uygun olmalıdır. Çünkü hizmet edilen meslek ve toplum ahlaki davranışlar bekleme hakkına sahiptirler. Bundan dolayı hem mesleğin verimliliğinin artması hem de toplumsal yararın sağlanabilmesi için meslek etiğine gereksinim duyulmaktadır (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 72).

Değişen ve dönüşen dünyayla birlikte değerlerimizde de değişimler söz konusudur. Değerlerin değişmesi meslek etiğinin araştırma konusu içerisine girmektedir. Bunun birçok sebebi vardır. Sebeplerinden biri etikle birlikte icra edilen herhangi bir meslekte, toplumsal mesuliyet kavramının önem arz etmesidir. İkinci sebep, doğru, dürüst, güvenilir ve iyi davranışların bireyleri ve mesleği başarıya götürmesinin ispatıdır. Üçüncü sebep, meslek etiğinin, etik problemler üzerine eğilmesi ve bunun için yöntemler sunmasıdır. Son olarak da, günümüzde başarılı meslek üyeleri ve yöneticilerin meslek ahlakı konusundaki problemleri tehdit olarak algılamaları değil aksine bu problemleri mesleğin verimliliğini ve niteliğini arttırmak için bir vasıta olarak görmesidir. Aksi durumda ise, çalışılan kurumda ahlaki bir iklim

oluşturulmazsa veya görülmezse, orada stres, mesleğe bağlılığın azalması, motivasyon eksikliği, devamsızlık ve saldırganlık gibi davranışlar görülebilir. Dolayısıyla bu olumsuz sonuçlar mesleğe ve kuruma zarar verecektir. Bu problemlerin engellenebilmesi için meslek etiğine ihtiyaç vardır. Bundan dolayı meslek etiğinin temelinde yatan görüş mesleği icra eden bireylerin mesleklerine hizmet etme, gereken önemi gösterme ve kamu yararı için çaba göstermelerini ifade etmektedir. Başka bir ifade ile meslek etiği meslek gruplarına ve mesleği yürüten bireyler için topluma karşı ödev ve mesuliyetlerine ilişkin normları düzenlemektir (Maya, 2013, s. 493-494).

Mesleği icra eden bireylerde meslek etiği sahip olunmadığı zaman, hem mesleklerine hem kendilerine hem de topluma zarar veriler. Çünkü meslek etiğinden yoksun bireyler kendi menfaatlerini ön planda tutarlar. Diğer üyelerin ve toplumun hakkını gözetmezler. Bu sorunları önlemek için sorumluluk duygusunu yaşayabilmek için meslek etiğine gereksinim vardır. İnsan haklarına verilen değerin ve önemin artması etik norm ve ilkelerinin uygulanabilirliğini de arttırmıştır. Meslek etiğinin varlığı, mesleği icra eden üyelerin çalışma koşullarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için çok önemlidir. İşlerin ilerlemesi bakımından daha önceden yazılmış ve belirlenmiş normların var olması düzeni ve birliği sağlamaktadır. Bu birlik ve düzen sayesinde hem kendilerine hem de meslektaşlarına karşı adil bir davranışta bulunacaklardır. Bu davranışlar meslek yaşamlarını huzurlu geçirmelerine neden olacaktır. Meslek üyelerinin birbirlerine adil ve dürüst davranmaları bilgiyi paylaşma konusunda da yardımcı olacak ve birbirlerine karşı daha açık davranmalarına da sebep olacaktır. Bu çerçevede üyeler sorumluluk bilincinde olduklarından dolayı ait oldukları mesleklerde ve toplumda saygınlıkları artacaktır. Aksi durumların gerçekleşmesinde ise hem kaynak hem de zaman bakımından israfa neden olacaktır. Meslek etiğinin varlığına ihtiyaç duymayan her bir üye kısa sürede fayda sağlarken uzun vadede hem kendisine hem diğer üyelere zarar verecek hem de mesleğin saygınlığının yitirmesine sebep olacaktır. Mesleği icra eden bireylerin birbirlerine karşı güven duymaları ve saygı kazanmaları ait olunan mesleğin ilke ve normlarına uymakla mümkün olur. Bu ilke ve normların varlığı meslek etiğine ihtiyaç duyulmasına sağlamaktadır (Adem Ç, 2006, s. 64-66-67-82).

İnsanlar ve çevre her mesleği etkileyen önemli unsurlardır. İnsan varlığının olduğu yerde etik değerlerden yoksunluk düşünülemez. Bu durumda insanı etkileyen veya doğayı

etkileyen her uğraşın etik kurallara gereksinimi vardır. Meslek grupları, mesleği icra edebilmek ve düzeni sağlayabilmek için yazılı mesleki davranış normlarına da gereksinim duymaktadır. Bunun birçok nedeni vardır. Dünyada ki gelişmeler ve küreselleşmeyle birlikte farklı coğrafya ve farklı kültürlerden gelen insanların aynı firmalarda mesleklerini icra etmeleri, etik problemleri de beraberinde getirmiştir. Farklı coğrafya ve kültürlerden olan insanların bir arada çalıştıkları zaman birbirlerini anlaması ve saygı göstermeleri gerekmektedir. Bir diğer önemli neden ise dünyada insan hakları için talep edilen ırk, din, dil ve cinsiyet gibi konularda ayrımların önüne geçebilmek ve bu sorunları engelleyebilmek için meslek etiğine ihtiyaç duyulmaktadır (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 76-77-79).

1.2.3. Meslek Etiğine Yönelik Yaklaşımlar

Mesleğini icra ederken iradeli bir şekilde seçim yapan meslek mensuplarının eylemleri ile kanunlaşmış düzenlemeler arasında yer alan kısım, ahlaksal yargı ile denetlenmektedir. Meslek etiği ilkeleri, bağlı bulunan meslek kurumları tarafından standartlara dönüştürülüp yazılı bir hale getirilip meslek mensuplarına meslek kültürü olarak benimsetilirse, yanlış kararlarla ortaya çıkabilecek sorunları kolay bir şekilde çözümlenebilir. Buna ek olarak her meslekte doğru bir davranış sergilerken etik prensiplerle ilgili ikilemler ve anlaşmazlıklar her zaman söz konusu olabilir (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 79).

Meslek etiğine yönelik yaklaşımların en önemlisi “Etik Kurallar” dır. Birçok meslek örgütlerinin kendi ait etik ilke ve prensipleri mevcuttur. Bu prensiplerin temel amacı ve işlevi ise kendini eleştirerek geliştirmektir. Diğer bir bakış açısı ise “İkilemli Yaklaşım” dır. Mesleki pratikler yani uygulamalar genellikle zıtlıkları da içermektedir. Bundan dolayı meslek ahlakı, hem belli bir meslek alanındaki önemli sorunlar ve ikilemleri hem de kötü mesleki uygulamaların eleştirmesini içermelidir. İkilemli yaklaşım anlayışı en köklü problemlerin örtüsünü kaldırıp derinlemesine analiz yapmak ister. Bir başka yaklaşım ise “Standart Yaklaşım” dır. Bu yaklaşıma göre önemli olan meslek uygulamaları sırasında problemler üzerine yoğunlaşmak değil, meslek etiği ilke ve prensiplerini geliştirilmesidir. Geliştirilen etik ilke standartları mesleki pratikler sırasında önemli rol oynayacak ve ödev, hak gibi etik kavramların uygulanmasını sağlayacaktır (Akçam, Öğretim Elemanlarının Akademik Etiğe Uyma

Düzeyleri Hakkında Öğretim Elemanlarının Görüşleri, 2010, s. 12-13). Bu noktada mesleği icra eden üyelerin meslek ahlaki bakımından davranışlarını ve kararlarını etkileyen iki yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlar teleolojik ve deontolojik olarak bilinmektedir. Teleolojik kuram: sergilenen davranışların sonuçlarıyla ilgilenmektedir. Teleolojik yaklaşıma göre davranışın ahlaki olarak haklılığı, davranışın neticesine göre belirlenmektedir. Davranışın neticesi iyi ise davranış doğru bir davranış yani ahlaka uygun olmaktadır ama davranışın sonucu kötü ise ahlaka uygun olmayan yanlış bir davranıştır (Yılmaz, 2007, s. 31). Diğer bir yaklaşım olan deontolojik anlayışa göre ise: davranışın ahlaki yönden sonucuna göre değil, eylemin türüne göre ilke ve normların izlenip izlenmediğine yani ödev ve yükümlülükler göre hareket edilmektedir. Deontolojik kuram eylemin ahlaki yönden kurallara bağlı kalınmasını esas alarak eylemin temelindeki niyete göre hareket etmektedir. Yani eylemde en önemli etken sonuçlar değil niyettir (Akçam, Öğretim Elemanlarının Akademik Etiğe Uyma Düzeyleri Hakkında Öğretim Elemanlarının Görüşleri, 2010, s. 5).

1.2.4. Meslek Etik İlkeleri

1.2.4.1. Profesyonellik

Profesyonellik, bir meslek üyesinin icra ettiği meslekten yaşamını kazanması, işini gerekli şekilde ve en üst nitelikte yapması anlamına gelmektedir (Akçam, Öğretim Elemanlarının Akademik Etiğe Uyma Düzeyleri Hakkında Öğretim Elemanlarının Görüşleri, 2010, s. 26).

Sorumluluk, bireylerin hem kendilerine hem de başkalarına karşı yükümlülüklerini istenilen ve beklenen şekilde yerine getirilmesidir. Eğitim hizmeti diğer mesleklerden farklı olarak bireylerin hayatlarını ve toplumun gelecek yaşamını inşa edeceği için mesleğini icra eden öğretmenlerinde öğrenciye ve topluma karşı sorumluluklarını bilerek davranması gerekmektedir (Akçam, Öğretim Elemanlarının Akademik Etiğe Uyma Düzeyleri Hakkında Öğretim Elemanlarının Görüşleri, 2010, s. 27).

1.2.4.2. Adalet

Platon, adalet erdemi, diğer bütün erdemlerin kendisinde toplandığı en yüksek erdemdir. Adaletli bir şekilde davranış sergileyen bireyler, insan ideasından en çok pay alan insan ideasına en fazla yaklaşan, en yetkin insan olduğunu belirtir. Platon devlet

eserinde, adalet erdemi üzerinde durur. Adalet en yüksek erdem olarak devletin çeşitli bölümlerinin iyi bir uzlaşması ve uyumundan başka bir şey değildir (Necdet Durak).

Adalet, haklı ile haksızın ayırt edilmesi hakkın gözetilmesi anlamına gelir, haklı ile haksızın ayırt edilmesi adaletle sağlanır. Adalet; kısaca hakka uygunluktur. Nesnel anlamda adalet, karşı çıkarlar arasında hakka uygun bir şekilde, eşitlik düşüncesidir. Özne anlamda adalet herkesin hakkını tanıma konusunda değişmez ve kesin istektir (Kolçak, 2018, s. 79).

Adaletin temel amaç ve esaslarında eşit sosyal şartlarla beraber insanlara imkan sunmaları, tüm insanlarda bu imkanlar dahilinde çok yönlü olarak gelişim göstermeleri, yani toplumsal yaşamda eşit olarak hak ve sorumluluğun paylaşılmasıdır (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 83).

1.2.4.3. Eşitlik

Türk Dil Kurumu'na göre eşitlik “kanunlar yönünden ve bedensel, ruhsal başlıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasi haklar yönünden ayırım bulunmaması durumudur”. Eşitlik, adalet ve dürüstlük kavramlarıyla içselleşmiş kavramlardır. Eşitlik prensibinin temel esası kamunun her yerinde hiçbir bireyin dini, dili, ırkı, cinsiyeti gözetilmeksizin eşit bir şekilde uygulamaya tabi tutulmasıdır (Kolçak, 2018, s. 80).

Eşitlik kavramı temel bireysel eşitlik, kısmi eşitlik ve blokların eşitliği şeklinde ayrılmaktadır. Temel bireysel eşitlik: Bir voleybol okula kaydolun bütün oyuncular eşittir. Burada eşitliğin belirleyicisi oyuncu olmaktır. Bu okula kaydolun bütün oyuncular, oyuncu olmaları bakımından eşittir. Kısmi eşitlik: Farklı sınıflara eşitlik sağlanması bakımından için farklı davranılması içerir. Bazı durumlarda sınıflar arasında eşitlik sağlanabilmesi için farklı düzenlemeler ve uygulamalar ortaya konulması gerekmektedir. Blokların eşitliği: Toplumda cinsiyet, dil ve din bakımından farklı bloklar vardır. Bu farklılığı ortadan kaldırmak için yani bunlar arasında avantaj ve dezavantaj olmadığını belirtmek için eşitlik istenir (Akçam, Öğretim Elemanlarının Akademik Etiğe Uyuma Düzeyleri Hakkında Öğretim Elemanlarının Görüşleri, 2010, s. 27-28).

1.2.4.4. Dürüstlük ve Doğruluk

Etik davranış, insan ilişkilerinde doğru ve dürüst olarak eylemde bulunmayı gerektirir. Bu konuda taviz verilmesi etik normları ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Mesleği icra eden bireylerinde etik ihlallerden uzak durması gerekir ancak bu şekilde üstlerine ve astlarına tam bir güven sağlamak zorundadır (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 84). Doğruluk birey yaşamında gerçekler üzerine inşasını gerektirir. Doğruluk gerçeği ifade etmektir. Dürüstlük ise verilen sözü yerine getirmektir. Söze bağlı kalmaktır. İşte bu ikisi gerçekleştiği zaman ortaya güven duygusunu çıkaracaktır. Güven, doğruluk ve dürüstlükten temel almaktadır (Akçam, Öğretim Elemanlarının Akademik Etiğe Uyma Düzeyleri Hakkında Öğretim Elemanlarının Görüşleri, 2010, s. 28).

1.2.4.5. Tarafsızlık

Tarafsızlık, objektif değerlendirmenin hâkim olduğu, duygusallıktan uzak bir ilkedir. Mesleğini icra eden herkes ister yönetici konumunda olsun ister meslek üyesi bir birey olsun, karşılıklı ilişkilerde mutlaka yansız olarak davranmak ve hizmet vermek zorundadır (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 84).

Nesnellik ya da tarafsızlık, insanın, kendisinin dışındaki nesnelere ya da bireyleri oldukları gibi kabul edebilmeli onları oldukları gibi görebilmeli ve bu görüntüyü bireyin kendi arzuları doğrultusunda ki düşüncesinden ayırt edebilmesidir. Nesnel olabilmek için kişi aklını kullanmalıdır. Duygular insanı yanıltabileceği için objektiflik mümkün değildir. Bundan dolayı bireylerin nesnel olabilmeleri için karşısındaki nesne ya da birey hakkında kendi isteklerini, korkularını ve gereksinimlerini işe karıştırmadan, bu görüntüleri çarpıtmadan, aradaki farklılığın görülmesini gerektirir (Akçam, Öğretim Elemanlarının Akademik Etiğe Uyma Düzeyleri Hakkında Öğretim Elemanlarının Görüşleri, 2010, s. 28-29).

1.2.4.6. Sorumluluk

Sorumluluk kelimesi Türk Dil Kurumuna göre, bireyin kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi veya kişinin kendi davranışlarında ki, yetkiyi kullanma zorunluluğudur. Aynı zamanda mesuliyet kişinin kendi ve başkalarına karşı olan yükümlülükleri zamanında yerine getirmesi zorunluluğudur.

Sorumluluk, mizacın ve karakterin en temel unsurlarından biridir. Mesuliyet sahibi bir birey üzerine düşen görevleri istenilen biçimde yerine getirmek zorundadır. Sorumluluk duygusu ya dışarıdan verilen eğitimle oluşturulur ya da küçük yaşta doğal olarak var olan çevreyle oluşturulabilmektedir (Kolçak, 2018, s. 82-83). Sorumluluk üstlerine hesap vermeyi içeren “sorumlu olma” olarak ve bir işi yapmayı üstlenmek anlamına gelen “sorumluluk alma” şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Sorumluluk, mesleki ve etik ölçülere uymayı gerektirdiği kadar bu ölçülerin uymasını da gerektiren bir duygu ve düşünce bütünüdür (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 84).

1.2.4.7. İnsan Hakları

İnsan hakları, düşünen bir varlık olan insanın insan olma sebebiyle hak sahibi olduğu; vazgeçilemez, dokunulmaz ve devredilemez özellikte, bireylerin kişiliğine bağlı haklarını ifade eder. Bu nitelikler ve ilkeler insan olmanın gösterdiği en temel ve önemli meziyetlerden biridir. Bu haklar bireylerin insanca bir hayat sürmelerini sağlayan yalnızca insan olmalarından kaynaklanan ve hiçbir şekilde elinden alınamayacak doğuştan sahip olunan haklardır Yine bu nitelikler hak kavramının değerine ve kutsiyetine hâkim olmayı gerektirir (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 84).

İnsan hakları, bireylerin insan olması sebebiyle sahip olduğu hakları hangi topluluğa ait olursa olsun ya da hangi etnik kültüre ve dine sahip olursa olsun sahip olduğu hakları her türlü dış müdahaleye karşı korumaya yönelik eylem potansiyelini başkalarınınca tanınmasını, korunmasını gerektiren en önemli ahlaki iddia ve taleptir (Kolçak, 2018, s. 83).

1.2.4.8. Hümanizm

Hümanizm, insanı değerlerin yegâne kaynağı olarak gören, insanın her şeyin ölçüsü olduğunu savunan anlayıştır (Cevizci, Felsefe Sözlüğü, 2015, s. 217). Başka bir ifade ile insanı her şeyin üstünde tutan, insanın değerini kabul eden, insanın doğasını, ilgisini ya da sınırlarını konu edinen bir görüştür. Diğer varlıklardan düşünme özelliği ile ayrılan insanı her şeyin merkezine koyan ve insanı özgür olarak yetiştirmeyi amaçlayan, felsefi düşüncedir. Hümanizm, bir şahsiyet olarak insanın değerine, insan onuruna ve insan haklarına, insanın refleksif oluşuna, düşünen bir varlık olan insanın toplumsal yaşamda kendini çok yönlü olarak geliştirmesine, insanın hak ettiği biçimde

yaşamasına ve insani koşulların yaratılmasına dayalı bir görüşler sistemi olarak tanımlanmaktadır (Kolçak, 2018, s. 84).

1.2.4.9. Saygı

İnsan öncelikle insan olduğu için değerlidir. İnsanın onuru ve değeri, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Saygı, insanların birbirlerinden çekinmesi ve korkması değil, öncelikle insan olduğu için onu olduğu gibi görmek, onun kişiliğini ve biricikliğini fak etmek demektir (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 85).

1.2.4.10. Bağlılık

Bağlılık, İnsanların birbirine karşı saygı, sevgi birbirlerine aidiyet duygusu hissetme ve sadakat anlamlarına gelmektedir. Bağlılık kelimesi yalnızca insanların birbirine sadakat ve aidiyet duyması değil aynı zamanda bağlılık bir düşünceye bir kuruma karşıda olabilmektedir. Yani bağlılık insanın kendisinden daha büyük gördüğü bir şeye karşıda bağlılık duyduğu ve yerine getirmesi gereken sorumluluk olarak da tanımlanmaktadır. Mesleki açıdan bağlılık ise meslek üyelerinin, mesleklerinin gerektirdiği amaç ve hedefleri doğrultusunda emek sarf etmeleridir. Bağlılık duygusu ile icra ettikleri mesleklerinin sürekli elemanı olmak istemeleri biçiminde ifade edilebilir (Kolçak, 2018, s. 85).

Mesleğe bağlılık genel olarak; bireyin icra ettiği mesleği içselleştirmesini ve yürütmekte olduğu mesleği sürdürme arzusunu da ifade etmektedir. Bu arzu elbette ekonomik kaygılarla duyulan bir his olmamalıdır, içten gelmelidir. Ekonomik kaygı söz konusu olduğunda ya da başka nedenlerde olabilir, bundan dolayı da kişi icra ettiği mesleği bırakabilir (Kutlu, Meslek Etiği, 2020, s. 87).

2. MESLEK ETİĞİ VE AKADEMİSYENLİK

2.1. Akademisyenlik

Ortaçağda çeşitli alanlarda bilgi üreten ve üretmiş oldukları bu bilgileri farklı alanlara aktaran ulema sınıfı ortaya çıkmıştır. Ulema sınıfının bilgin mimarları ortaçağ döneminde etkili olarak toplumların kaderini etkilemiş ve şekillendirmiştir. Kimileri tarafından da bu sınıfa “epistemik cemaat-bilimseverler topluluğu” adıyla da anılmıştır. Bu topluluk ortaçağın akademisyenleridir. Bu akademisyenler “bilme, bilgiyi kavrama ve anlama cemaati” olarak bilgiyi işleyen, bilgiyi inşa eden ve geliştiren, geliştirdikleri bu bilgileri kuşaklar arası naklini sağlayan akademisyenlerdir. Akademisyen ileri düzey eğitim almış, hoşgörülü, düşünceli, analitik bir şahsiyet, gerçekliğin savunucusu, farklılıklara saygı gösteren ve mesleğin saygınlığına zarar verebilecek tehditlere karşı mücadele eden önemli kişilerdir. Akademisyen sürekli olarak merak eden ve merak ettiği şeyleri irdeleyerek araştıran, bildiğimiz şeyleri tekrar tekrar eleştiri süzgecinden geçirerek sorgulayan bilgiyi üreten mimarlardır. Bu bilgi mimarları bilginin nasıl kullanılacağına uzmanlarıdır (Aydın, 2019, s. 21-22).

Akademisyen ve akademi kavramlarının kökü antikçağ filozofu olan Platon’un Atina’da öğrencilerine ders verdiği ‘Akademia’ isimli zeytinliğinden gelmektedir. Günümüzde akademisyen bir disiplin alanında lisans eğitimi alan ve daha sonra bu eğitimi lisansüstü eğitimlerle tamamlayarak alanında ihtisas kazanan akademide ihtisasını icra eden kişilerdir (Gürkan, 2018, s. 441).

Akademisyenlik mesleğini icra eden bireyler temelde üç rolü yerine getirmektedir. Bunlar; eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve topluma hizmettir. Eğitim-öğretim (öğrencilere ve bireylere) ile bilimsel araştırma sayesinde elde edilen bilginin günlük hayata aktarılmasında rol oynayan, bilimsel araştırma faaliyetleri ile de toplum tarafından ihtiyaç duyulan bilginin sistematik biçimde artırılmasını gerçekleştiren mimarlardır. Akademisyen bunları gerçekleştirerek topluma örnek olduğu gibi bilimsel konularla ilgili yaptığı çalışmalarla toplumun gelişime katkı sağlar (Meral Erdirençelebi, 2019, s. 1232).

Doğası gereği düşünen bir varlık olan insan olayları anlama merakı onu soru sormaya yöneltmiş bu yönelme sayesinde bilimin doğmasına ve gelişmesine sebep olmuştur.

Bazı olgu ve olaylar karşısında düzenli bilgiler bütünü bilimin özünü oluşturmaktadır. Bu düzenli bilgiler bütünüyle uğraşan kişi “fikri ve bedensel emeğini ortaya koyan ‘bilimci’dir” bilim insanıdır. Zweig’e göre bilim insanı objektif olarak evrensel düşünen kişidir, aydınlanmış ve ahlaki sorumluluğu yüksek olan kişidir (Demir, Akademisyenlik Mesleğinde Etik Kod Arayışı, 2020, s. 68-69).

2.2. Akademik Etik

Etik, örgüt üyelerinin ortaya koymuş olduğu iyi ve kötü davranışları düzenleyen standartlarını ifade etmektedir. Akademik etik ise akademisyenlerin ve öğrencilerin eğitim ve öğretim yaşamlarında nasıl davranmaları gerektiği ve özel davranış standartlarını ifade etmektedir. Calabrese ve Roberts, akademik dünyada etik ilkeleri “bir çiftliği kuşatan çitlere benzetmekte ve bu çitlerin bir kısmının yıkılması halinde geri kalanların da gücünü ardı ardına kaybedeceğini; benzer şekilde etik ilkelerin ihlal edilmesinin görmezden gelinmesi durumunda da akademide araştırma iskeletinin zayıflayacağı ve akademik dürüstlüğün kaybolacağını” vurgulamaktadır. Bu perspektiften bakıldığında etik bilimin ve akademinin teminatıdır. Akademide ki etik ihlal demek bilimin ilkelerinin çiğnenmesi anlamına gelmektedir (Aydın, 2019, s. 58-59).

Akademik etik YÖK’ün yapmış olduğu tanıma göre; “Akademisyenlerin bilimsel çalışmaların üretilmesi, sunulması ve değerlendirilmesinde, toplumun farklı paydaşları ile ilişkilerinde, ödüllendirilme ve yükseltme aşamalarında, bilim kurumları ve üniversitelerin bilimsel yetkinliğe dayalı yapılandırılması ile bilim insanlarının yetiştirilmesi süreçlerinde etik davranış kurallarına uymayı ifade etmektedir” (Meral Erdirençelebi, 2019, s. 1232).

Akademik etik, bir üniversitenin olmazsa olmazlarından biri kabul edilen ve üniversitenin temelini oluşturan kavramlardan biridir. Akademik etik bilimsel çalışmaların yürütülmesinde, iyi eğitilmiş bilim insanlarının yetiştirilmesi faaliyetlerinin her aşamasında üretilen bilgi, birikimin öğrenciler ile paylaşılmasında ve değerlendirilmesinde etik davranış kurallarına uymayı ifade eder (Ay, 2017, s. 268).

2.2.1. Akademik Etik Kuralları

2.2.1.1. Meslektaşlara Saygı

Saygı kavramının özünde insanların birbirlerine karşı ilgi duyma ve yakınlık gösterme, insanların birbirlerine karşı nezaketli davranışlar sergileyerek dikkate alma vardır. Akademik mecranın en önemli prensiplerinden biri meslektaşlara saygıdır. Shamo ve Resnik'e göre bu prensip samimiyetle hareket edilmesi, verilen sözlerin yerine getirilmesi, söylem ve eylem arasında uyumluluk gibi, birlikte çalışma sürecinde sınırları bilmek ve engel olmamak, samimi güvenilir ve inanılır olmak, meslektaşlarının emeğine saygı göstermek, doğru ve dürüst davranışlar sergilemek iş birliği içinde çalışmak, eleştiri yaparken moral bozucu eleştiriler yöneltmemek, yıkıcı değil yapıcı olmak, meslek taşlara saygının en temek bileşenleridir (Aydın, 2019, s. 61).

2.2.1.2. Öğrencilere Saygı

Akademisyenlerin öğrencilerle olan ilişkilerde öğrencilerin özerkliğine, kişiliğine, değerlerine, duygu ve düşüncelerine saygı göstermeleri esastır. Eğitim öğretim, araştırma ve rehberlik gibi süreçlerde öğrencinin üzerinde onların faydalarının gözetilmesi esastır (Aydın, 2019, s. 61).

2.2.1.3. Gizlilik

Bireylerin bilgilerinin gizliliğinin sağlanmaması büyük bir etik ihlaldir. Gizlilik durumu, bireylerin bilgilerine sadece araştırma ekibinde bulunan araştırmaların ulaşmasıdır. Bunun haricinde ki kişilerin bu bilgilere erişimin engellenmesi durumudur. Bu sebepten dolayı araştırmacılar tarafından araştırmaya katılan bireylerin veya bir grubun isimlerini ve kimlik bilgilerini saklı tutmak; araştırma için kullanılan ses kayıt verilerini ve anketlere verilmiş olan cevap verilerini anonimleştirerek ortaya koymak ile yükümlüdürler. Verilerin ve kişilerin anonimleştirilmesi, araştırmaya katılan bireylere ait kişisel bilgilerin, adı, soyadı, adres ve e-mail gibi şahsi bilgilerin alınmadan ve toplanan bilgilerin araştırmaya katılan bireyler ile ilişkilendirilmeden toplanmasıdır (Aydın, 2019, s. 60).

2.2.1.4. Entelektüel Sermayeye Saygı

Bilimin, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin mimarı olan akademisyenler başkalarının çalışmalarını kendi çalışmalarıymış gibi kendine mal etmezler ya da yararlanmış olduğu kaynaklara atıfta bulunmadan bu kaynakları kendi çalışması gibi göstermezler ve bilim toplumunun kabul etmediği etik davranışlara bulunmazlar (Aydın, 2019, s. 61).

2.2.1.5. Özgürlük

Öğretim üyeleri bir bilim insanı olarak, bilimsel yetkinlik için çaba göstermek; bilginin araştırılıp yaratılmasında ve ortaya konulmasından özgür ve açık davranma hak ve yükümlülüğüne sahiptirler. Başka bir ifade ile akademisyenler bir bilim insanı olarak, bilginin elde edilmesi yani bilginin toplanmasında, bilginin çoğaltılmasında, bilginin kullanılmasında ve bilginin yayılmasında öz disiplin bir biçimde eleştirel olarak değerlendirme süreci içinde hak ve sorumluluğuna sahiptirler. Bu yükümlülüklerini yerine getirirken entelektüel dürüstlük konusunda etik prensiplere bağlı kalmalı; öğrencilerinin ve meslektaşlarının bilimsel çalışmalarını bu anlayışla yönetmeli ve değerlendirmelidir (Aydın, 2019, s. 61).

2.2.1.6. Bilimsel Yeterlilik

Bilimde sorumlu davranış, bilimsel bilginin üretilmesinde ve yayılmasında bilimsel yeterlilik gerektirir. Bilimde sorumlu davranış, veri kaydetme, veri toplama ve veri analiz aşamalarında uygun bilimsel teknik ve yöntemleri eksiksiz bir biçimde gereğince kullanma beceri yeteneğine sahip olmayan araştırmacılar, hem bilim toplumunu yanıltırlar hem de kendi çalışmalarının yanlış sonuçlanmasına yol açarlar (Aydın, 2019, s. 62).

2.2.1.7. Kamusalılık

Bilimin ortaya koymuş olduğu ürünler, özel şahsiyetlerin, grupların ya da kurumların değil, kamunun mülküdür. Merton'a göre, ortaya konulan bilimsel bilgi, insanlığın ortak değer ve mülküdür, gizlenemez (Aydın, 2019, s. 63).

2.3. Gözetim Kavramı

İlk olarak Karl Marx toplumsal teoride sistematik izleme olarak adlandırılan gözetim olgusuna dikkat çekmiştir. Ona göre “gözetim”, sermaye ve emek arasındaki mücadelenin ilişkisidir. Kapitalizmin gelişmesine paralel olarak köleliğin ortadan kalkması, insan emeğinin eski yöntemlerle çalıştırılması imkânsızlaşmıştır. Kapitalist sistemde özgür hale gelmiş, emeği ile çalışan işçilerin en az maliyetle en yüksek verimi ve üretimi sağlayacak şekilde çalıştırılabilmeleri için, kapitalist yöneticiler bu yüksek verim ve üretim için işçileri denetlemek zorunda hissetmişlerdir. Bundan dolayı da yönetim olgusu gelişmiştir. Yönetim olgusu ile birlikte kapitalist yöneticiler artık işçileri gözetleyerek ve disiplin altına alarak işçileri güç olarak boyun eğmelerini sağlamışlardır (Tekergül, 2010, s. 11).

Max Weber’e göre gözetim olgusu sermaye ve arasındaki mücadelenin ilişkisidir. Weber, gözetimin ayrıntılı bir biçimde bilgileri dosyalayarak kayıt altına alma olduğunu belirtmektedir. Kayıt altına alınan bilgilerin amacı ise denetlemek ve gözetim altına almaktır. İnternet yolu ile alışveriş yapılırken insanların aklındakilerinin karşısına çıkması, kişisel bilgilere, ürün çeşitliliğine ve de alışveriş yapılan kredi kartlarının kullanıldığı yerlerde gözetleme olgusundan dolayı bilgilerin toplanması aslında bireylerin oldukça gözetimci bir evrende yaşamakta olduklarını göstermektedir (Sucu, 2011, s. 127).

Giddens’ a göre gözetim kavramı iki farklı anlamda yer almaktadır. Gözetimin, ilk anlamı veri birikimini amaçlamasıdır. Bu veri birikimiyle, hakkında bilgi toplanan bireylerin davranışlarını yönetmek ve yönlendirmektir. İkinci anlamıyla, bazı kişilerin ortaya koydukları davranışlarının, bu kişiler üzerinde kontrolü sağlayan kişiler tarafından izlenmesini içerir. Giddens, bunlardan ilkinin depolayarak, ikincisinin ise izleyerek gözetim şekli oluşturduğunu ifade eder (Kahya, 2013, s. 40).

2.3.1. Gözetim Toplumu

Karakehya’ya göre modern devlet, sosyal hayatı denetim ve kontrol altına almak için rasyonel bir toplum oluşturmaktadır. Modern devlet toplumu istediği şekilde yönlendirmek için kurallar koyar ve bu kurallara uyulup uyulmadığını kontrol etmek ister çünkü toplumun düzenine karşı gizli faaliyetlerin olup olmadığını bilmek ister. Bu

nedenle modernleşmeyle birlikte hayatıma entegre olan teknolojik imkânları kullanarak toplumun gözetimini sağlamaktadır. Teknoloji modern devletin en güçlü araç ve gereçlerindedir (Kahya, 2013, s. 41).

Modernitenin gelişmesiyle birlikte gündelik yaşamda gözetim olgusu değişmekte ve gelişmektedir. Erich Fromm'un "otoriter uyumculuk" olarak nitelendirdiği uygunluk şekliyle karşılaşırız. Fromm bunu şöyle ifade eder: Birey kendi öz benliğini bir kenara bırakır ve çağının kültür kalıplarının bireye sunduğu kişilik türünü benimser; bu yüzden maruz kaldığı kişilik türüne benzer ve onların kendisinden bekledikleri kişiye dönüşür... Bu mekanizma bazı hayvanların kendini korumak için renk değiştirmelerine benzer. Onlar böylece zorlukla ayırt edilebildikleri ortamlarına benzerler (Giddens, 2010, s. 191-240).

Foucault, Panopticon metoforu ile modern toplumun maruz kaldığı gözetim olgusunu açıklamıştır. Panopticon, bir cezaevi olmasına rağmen yaşadığımız dönemde bu bir okul, işyeri veya hastanede de olabilir. Bentham'ın Panopticon' u, gözetim uygulamasının mimari biçimidir; ilkesi bilinmemektir. Panopticon' da her bir hücreye bir hasta, bir deli, bir işçi, bir mahkûm veya bir öğrenci kapatılıp, merkezdeki kulede tek bir gözetmen bulundurmak yeterlidir. Panopticon'da gözetlenen görülmekte ama gözetleyen gözetleyeni görmemektedir varlığından habersizdir. Panopticon görülmeden bir görme biçimidir. Amacı da gözetlenenlerin iktidarın otomatik işleyişini sağlaması ve bilinçli bir şekilde sürekli gözetlendiğinin hissinin yaratılmasıdır. Bentham, iktidarın görünür olma biçiminin kanıtlanamaz olması ilkesini koymuştur. Panopticon sisteminde işçiyi çalışmaya, okul çocuğunu özenli olmaya, deliyi sakin olmaya, mahkûmu iyi davranmaya, hastayı tedaviye uymaya zorlamak için güç kullanmaya gerek kalmamaktadır (Kahya, 2013, s. 41). Başka bir ifade ile görülmeden gözetim altında tutmaya olanak veren bir düzenleme, sürekli görmeye ve hemen tanımaya olanak veren bir sitemdir. Gözetlenen görülmekte, ama görememektedir; bir bilginin nesnesidir, ama asla bir iletişim öznesi olamamaktadır. Ve bu durum düzenin güvencesi olmaktadır (Foucault, 1992, s. 251).

20. yüzyılın sonlarından itibaren günümüz toplumunda, elektronik ağlar ve dijital gözetim teknolojileri hızlı bir biçimde hayatımıza entegre olmasından dolayı bu teknolojilerde huzur ve güven arayışı içinde bulunan bireyler kendi rızalarıyla

gözetlenmeyi istedikleri bir topluma dönüşmüştür. Elektronik postaların okunması, internette ziyaret edilen web sitelerinin izlenmesi, alışveriş edilen kredi kartlarının takibi insanları tutsak alması, cep telefonlarının dinlenmesi, şehrin dört bir yanına yerleştirilen MOBESE'ler ve bunlar gibi birçok teknoloji odaklı eylem iktidarın denetim ve gözetim faaliyetlerini her geçen gün daha da güçlendirmektedir. Dolayısıyla gözetim, küreselleşmenin kontrol mekanizmalarıdır. Lyon'un benzetmesi ile özel alandan kamusal alana kadar bireyin günlük bütün etkinlikleri “elektronik gözler” tarafından izlenir hale gelmiştir (Mutlu Binark, 2013, s. 77).

2.4. Yeni Medya (Sosyal Medya)

Sosyal medya günümüzde yeni medya yani yeni nesil olarak isimlendirilebilecek, dijital, elektronik, ağ üzerinde var olan bir mecradır. Bloglar internet forumları, e-gruplar, Facebook, Twitter, Youtube gibi mecralardaki uygulamaları kapsamaktadır. Bu alanlarda paylaşılan bir görüş, gerçekleşen bir iletişim, bir haber söz konusu olduğunda yani iletişim ortamı kastedildiğinde “sosyal medya” olarak adlandırıldığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte günümüzde “yeni medya” denildiğinde akılda çağrışımında bulunan, internet üzerinden gerçekleşen ve etkileşimin hızlı olduğu iletişim biçimleri gelmektedir. Sosyal medyanın başlıca özelliği, üretilen ve dağıtılan içeriklerin yalnızca profesyonel gazetecilerin değil, iletişim teknolojilerini kullanabilen bütün herkesi kapsamaktadır. Yeni medyanın geleneksel medyadan farklılaşan özelliği ise kolay bir şekilde etkileşimin olması, küresellik ve kitlesel nitelikte kişinin “çevrimiçi” olması ve anı

ndalık gibi niteliklere sahip olmasıdır (Dedeoğlu G. , 2016, s. 34-35).

Yeni medyayı geleneksel medyadan farklı kılan en önemli özelliklerden biri her yerde hazır olması ve hızlı etkileşimsellik olmasıdır. Bu etkileşim kullanıcılar arasında veya sanal kişiler ile kullanıcılar arasında meydana gelebilir. Örneğin bir toplumsal paylaşım ağının duvarına yüklenen görsel malzemeye veya videoya yorum eklenebilir, çevrimiçi haber sitesinde yer alan bir habere ilişkin yazılan bir okur yorumuna bir diğer kullanıcı tarafından yorum yazılabilir (Mutlu Binark, 2013, s. 19-20).

2.5. Mahremiyet

Mahremiyet Kavramı; Bir bireyin kendi hakkındaki bir bilgiyi istediği zaman kontrol edebilmesi, kendi hakkındaki bir bilgiyi, mekânı ve zamanı özgür bir biçimde istediği kişilerle paylaşmasıdır. Mahremiyetin öneminin kabul görmesi bu kavramlara verilen değer ölçülebilir. Mahremiyete önem verilmesi bu kavramları olumlu yönde etkilerken, önem verilmemesi bu kavramları olumsuz yönde etkilemektedir. Mahremiyet, bireyin kendisine ait bilgileri, alanı ve zamanı kendi iradesi ile paylaşmasıyla ilgili bir değerdir. Mahremiyet bir insan hakkıdır. Enformasyon çağı ile birlikte teknolojinin hızla gelişmesi ve hayatımıza da hızlı bir şekilde entegre olması, kişisel ve toplumsal hayatımızın şeffaf bir şekilde görünür hale gelmesine neden olmuştur. Bu durum bizlere izlenebilirliğin arttığını göstermektedir. İzlenebilirliğinin artmasıyla birlikte çok sayıda insan günümüz toplumunda bir tür “panoptikon” olduğunu düşünmektedir. Panoptikon; gözetleyen kişinin görülmemesi ama gözetlenenin görülmesidir. İşte günümüz toplumunda ki durum bunu özetler niteliktedir. İnsanı gözetleyen teknolojinin varlığından dolayı, gözetlenenler kendilerini gözetleyen kişinin gözünden değerlendirdikleri için, özgür iradesi ile ortaya koymuş olduğu davranışlarını aslında, gözetleyene göre düzenlemektedir ve böylece bağımsız düşünme özelliğini yitirmektedir. Bu durumdan dolayı bireyin özel yaşamı ve özgür düşüncesi tehdit altında olmakta ya da tamamen kaybolmaktadır. Bu durumda mahrem alanın daraldığını neredeyse ortadan kalktığının göstergesidir (Dedeoğlu G. , 2016, s. 67-71-72-73).

İnsanın özel yaşam alanı yani mahremiyeti kişinin belirlediği ölçüde paylaşmış olduğu yaşam alanıdır. Yani bireyin, özel yaşamının ne kadarını çevreye açacağına oran ve şekline kendi iradesi ile karar vermesi durumudur. Bireyin mahremiyeti bir insan hakkıdır yani doğuştan getirmiş olduğu özel yaşamın gizliliği hakkıdır. İnsanın doğuştan getirmiş olduğu bu temel hak sosyal medya ortamlarında çeşitli şekillerde ihlal edilmektedir. Etiketleme özelliğinin kullanımı, görsel- işitsel malzeme paylaşımı veya e-posta içeriklerinin izinsiz aktarılması gibi kişinin mahremiyet hakkı hem profesyonelleri tarafından hem de kullanıcı türevli içerik üretimini gerçekleştiren kullanıcılar tarafından ihlal edilmektedir (Mutlu Binark, 2013, s. 57-58).

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ

3.1. Akademisyenlerin Yaşadığı Etik Problemler

Mobbing ya da yıldırma konusunda bilimsel çalışmalar gerçekleştiren Leymann (1996) bu kavramı, kişiye bir veya birden fazla çalışan tarafından sistematik şekilde yöneltilen etik olmayan tutum ve davranışlar şeklinde tanımlamaktadır. Çögenli ve Asunakutlu (2016) ise mobbingi, bir veya birkaç kişi tarafından diğer kişi ya da kişileri iş ortamlarından uzaklaştırmak, onları itibarsızlaştırmak ve hatta işten ayrılmalarına sebep olabilecek ölçüde etik dışı yöntemler kullanılarak yapılan sistemli, bilinçli ve sürekliliği olan kötü davranışlar olarak açıklamaktadır. Bir kişinin mobbing mağduru sayılabilmesi için sistematik yıldırma davranışlarına haftada en az bir kere ve altı ay boyunca maruz kalması gerekmektedir (Tınaz, Gök & Karatuna, 2013). Genel anlamıyla mobbing, bir veya daha fazla personelin diğer çalışanları, sistemli ve bilinçli şekilde negatif yönde etkileyerek onları soyutlaması, itibarsızlaştırması ve iş performanslarının azalması için yapılan istismar edici davranışlardır (Raskauskas, 2006). Öztürk (2020), akademik istismarın bütün dünya ülkelerinde oldukça sık yaşanan olumsuz ve travmatize edici bir yaşam deneyimi olduğunu önemle vurgulamaktadır.

Akademisyenlere mobbing uygulayan kişilerin büyük bir çoğunluğunun yöneticilik görevi olduğu ve statüsünü kullanarak bu olumsuz davranışları sergilediği ifade edilmektedir (Vartia, 1997; Fernando, 2016). Yöneticilik görevi olan akademisyenler, kurumunda bulunan öğretim elemanlarına baskı yapmak ve onları travmatize etmek için vazifesini kötüye kullanabilmektedir. Yöneticilik pozisyonu açısından en çok “Dekan” veya “Müdür” konumundaki çalışanların akademik mobbing uyguladığı ifade edilmektedir. Hoel ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan bir araştırmada, mobbing mağduru olduğunu belirten çalışanların %74,7’sinin yöneticileri tarafından bu olumsuz olaya maruz bırakıldıkları ortaya çıkmıştır. Mobbing uygulayan kişilerin yöneticilik görevlerinin olmasının önemli bir risk faktörü olarak değerlendirilmesinin yanı sıra akademisyenlerin çoğunun bu travmatik doğadaki olaylara sessiz kalmaları da bir diğer risk unsuru olarak işlev görmektedir. Mobbing karşısında sessiz kalmak ve bu olay karşısında harekete geçmemek, akademisyenlerin reviktimize olmasına sebep

olabilmektedir. Mağdurun bu sistematik yıldırma davranışları karşısında eyleme geçemediğini gören mobbing failleri, daha kararlı bir şekilde akademisyenlerin üstüne gitmeye devam etmektedir (Çögenli & Asunakutlu, 2016; Kweik, 2015).

Çalışmanın bulgularında ilk tartışılan bağlam akademisyenlerin akademide yaşadıklarını ifade ettikleri ve katılımcılar tarafından etik problem olarak değerlendirilen durumlar olmuştur. Akademinin temel problemi sıklıkla “mobbing” kavramı ekseninden çerçevelenmiştir. Mobbingin katılımcılar tarafından ifade edilen farklı biçimleri bulunmaktadır. Mobbingin akademisyen-yönetici, öğrenci-akademisyen, akademisyen-akademisyen arasındaki ilişkilerle şekillendiğini görülmektedir. Yönetici-akademisyen arasındaki etkileşimlerle ilgili mobbing biçimlerine katılımcılar tarafından şu örnekler verilmiştir:

“Akademi sistemi içerisindeki hiyerarşi ve hiyerarşinin başındaki akademik bürokrat bu Akademi’nin getirdiği etik değerler yerine bürokrasinin ve iktidarın sunduğu olanakları kötüye kullanarak bir tür mobbing uygulama eyleminde oluyor” (K1)

“Yani insanlar değerlendirme yaparken ideolojik olarak değerlendirme yapabiliyorlar doçent sürecinde olan arkadaşlardan bunu görebiliyorum. Maalesef burada ideoloji devreye girebiliyor liyakata uymayan adalet uymayan ya da birilerinin Onun yolunu kesmeye yönelik birtakım işler yapılabiliyor onu görebiliyorum.” (K2)

“Bir de yönetsel anlamda yaşanan problemler var özellikle üniversite yönetimi ile ilgili orada da tabii iş biraz tek taraflı ilerliyor yani yönetimle ters düşüyorsa mesela onlar sana hakkın olan şeyleri vermiyorlar. Bu da bir etik problemler.” (K4)

“Üniversite içinde görevlendirmelerde etik sorun olabilir proje görevlendirmesi olabilir, yurtdışı görevlendirmesi erasmus görevlendirmesi etik sorun olabilir yükseltmelerde akademik yükseltmelerde etik sorun olabilir olmaktadır.” (K5)

Katılımcılar mobbing kelimesini özellikle kullanmamışlar, ancak aktardıkları temel sorunların özellikle yöneticilerle akademisyenler arasındaki ilişkiler mobbing kavramını akla getirmektedir. Literatürde de bahsi geçen durumların mobbing kavramıyla ifade edildiği görülmektedir. Akademisyenlerin meslektaşlarıyla ilişkili ileri sürdükleri etik problemlerin oldukça geniş bir alan kapsamaktadır. “Atıf çeteleri”, “dostça yürütülmeyen rekabet”, “yayın kayırmaca” vb. gibi birçok kavramsallaştırma burada gündeme getirilmiştir.

“Dışarıda ise gözlemlediğim sorunlar sempozyumlarda konferanslarda bulunmuş olduğumuz zamanlarda mesela mobbing yine bunlardan bir tanesi, yok sayma tabii bu ifade ağır kaçabilir ama bir tür gruplaşma hatta çeteleşme bu şeylerde de atıf çeteleri diye de geçer.” (K1)

“Akademi içinde etik dışı davranışlar ile ilgili ilk akla gelen şey hocaların birbirleri ile olan ilişkisi gözlemlediğimiz şeyler de oluyor tabii akademisyenler arasındaki rekabet gruplaşma ideolojik ayrışmalar olabiliyor bunu özellikle doktora ve doçentlik süreçlerinde görüyorum. Üstlerine yakın durma mesela yönetici olur, dekan, bölüm başkanı olur. Rüzgâra göre hareket etme, nabza Göre Şerbet verme tabii bunlar karakter özellikleri dekana yakın alayım rektöre yakın olayım Bunun sınırlarını bazen ayarlayamıyoruz. Aşırı övücü aşırı yerici davranışlar içerisine girebiliyoruz.” (K2)

“Mesela etik olarak artı yayın süreçlerinde birbirleri ile danışıklığı olarak yayın yapan hocalar var yani sen senin makalene benim adımı yaz ben de benim makaleme senin adını yazarım gibi hiçbir katkısı olmayan akademi de olmaması gereken bir davranış sergileyebiliyorlar. Bu da çok ciddi bir problem bir diğer sıkıntı hocaların birbirlerini çekiştiriyor olmaları yani o akademik kıskançlık dediğimiz çok tehlikeli bir mevzu.” (K4)

Katılımcılardan birisinin “atıf çetesi” atfı ve diğerinin “danışıklı yayın süreci” betimlemesi dikkat çeken iki temel kavramsallaştırmadır. Yakın dönemde akademik teşvik süreçlerinde yer alan puanlama sistemlerinde yer alan “atıf” başlığıyla durumun etik probleme dönüşmesi birbirlerini besleyen süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca burada dikkat edilmesi gereken noktalardan birisi “akademik kıskançlık” kavramının akademi de ciddi bir problem olduğuna dikkat çekilmesidir. Katılımcıların bilgi üretme biçimleriyle ilişkili ortaya çıktığını düşündükleri etik problemlerin de karşımıza çıktığı görülmektedir.

“Akademi değerlerden bağımsız değil akademisyen bilgi üretiyor bilginin de bir değer boyutu var. Bilginin kazanılması, edinilmesi, oluşturulması ve yayılması sürecinde de karşımıza çıkan intihal meselesi.” (K1)

“Türkiye'deki genel olarak akademi'nin durumu ile alakalı Yani çok yaratıcı fikirler ileri sürmekte zorlanıyoruz iyi makaleler ve iyi kitaplar yazma konusunda. okura yönelik yani puan almaya yönelik davranışlara girebiliyor akademisyen dolayısıyla orada birbirinin benzeyen çalışmaları yapılabiliyor intihal ortaya çıkıyor tabii ki gerek dışarıdan aşırma gerek kendinden aşırma yani bir çalışmayı iki üç yerde ya da 3-4 şekilde yayınlama gibi score baskısı olabiliyor o yüzden bu tip davranışlar sergiliyorlar bu da akademisyenleri bazen bilim etiğine yakışmayan davranışları sürüklüyor.” (K2)

“Akademisyenlerin literatürü takip etmede ve kendilerini yenileme konusunda kendilerini tekrarlamaya başlamaları beni en çok üzen konudur. İkincisi dil konusunda yetersiz olan arkadaşlar var bu yaşadığımız süreçte sadece kendi dilimizle yetinmememiz doğru değil hele bir felsefeci için hiç doğru değil bir akademisyen böyle yetişmez ve yakışmaz. Ülkemizde mevcut olan intihal

oranlarını biliyoruz bir kısmı cehaletten kaynaklanıyor bir kısmı art niyetten kaynaklanıyor. Bazı meslektaşlarımız kendi kafalarındaki filozofları veyahut ideolojileri ya da felsefi anlayışları adeta öğrencilerine dayatıyor ben bundan hep rahatsız oldum.” (K3)

İş yapma biçimi olarak hem okul içinde hem okul dışında özellikle dersler mevzusunda derslere yeterince takip etmemek büyük bir sıkıntı bizim için derslerin işte boş geçmesi total de bazen 2 saatlik dersin yarım saat falan yapılması. İkincisi yayınlarla ilgili bir sıkıntı var öğrencilerinin çalıştırıp sadece kendi adını yazan hocalar var yayın performansı konusunda ciddi anlamda sorun bu.” (K4)

“Şimdi bizi biz yapan şey üretme. Makaleler üretmek. Bizi öğretmenlerden de farklı kılan bu. Öğretmenler, aslında bir nevi senin ürettiklerini öğreten kişidir. Tabi şey demek istemiyorum akademisyen öğretmez anlatmaz gibi bir şey söylemek istemiyorum. Ama benim için akademinin var oluş sebebi üretimdir. Yani yeni bir bilgi üreten kişiye ben akademisyen kelimesini kullanıyorum. İster doğa bilimleri ister sosyal bilimler ürettiğin şeylerinde belli bir yöntem içerisinde ortaya çıkmış olması gerekiyor. Çünkü şey basit arabayı üreteceğin zaman kafana göre arabayı üretemezsin üretirsen eğer arabanın ya tekeri yanlış çıkacak ya da giderken bozulacak. Araba sokakta olabilir ama onu sattığın insanlara günah. O yüzden akademide şey değil yani saldım çayıra mevlam kayıra gibi bir süreç değil. Bu çok sert bir süreç bilim yapıyorsun çünkü. Doğa bilimlerinde ürettiğin bir ilaç insanların iyileşmesine ya da kötüleşmesine yol açabilir. Sosyal bilimlerde ise ürettiğin bir bilgi senin seni okuyanların toplumu hayatı farklı yorumlamasına farklı kararlar almasına sebep olabilir. O yüzden beni en mutsuz eden akademide etik olarak söyleyebileceğim bir şey yonteme uygun olmayan eserlerin üretilmesi ve bu üretim sürecinde doktora hocalarının, yüksek lisans hocalarının o eserleri okumuyor olmaları.” (K6)

Katılımcıların akademisyenlerle ilgili söyledikleri en temel şey nitelikli bilgi üretme konusunda problemin olmasıdır. Nitelikli bilgi üretme üzerinde birçok baskı unsuru karşımıza çıkmaktadır. Örneğin “yonteme uygun olmayan eserlerin üretilmesi” (K6) bunlardan birisidir. Benzer şekilde nitelikli bilgi üretememenin sebeplerinden birisi olarak da politikanın gündemi devreye sokulmuştur.

“Bu süreçte de ülkenin sosyal siyasal gidişatı da akademisyenler etkiliyor dolayısıyla ülkemizde siyasal açıdan mücadele süreci var akademisyen nerede birtakım tutumlara ve davranışlara girebiliyorlar yani bir kısmı muhalefet cephesinde bir kısmı körü körüne iktidar yanlısı gibi görünüyor. Dolayısıyla Akademi Türkiye’de Bence siyasal alanla ilişkilerini kurgulama da sıkıntı yaşıyor yani burada gayri ahlaki birtakım tutumlar içine girilebiliyor bu konuda bilim adamları daha bağımsız olmalı yani bu anlamda başkalarının ayağına gitmemeli başkaları bilimin ayağına gelmeli bilgi almalı bu alanda akademisyenler seviyeyi koruma konusunda bazılarımız hata yapabiliyorlar.” (K2)

Politika söz konusu olduğunda akademisyenin bağımsız ve özgür yayın üretememesi ya da hareket edememesi etik olarak sorunsallaştırılmıştır. Bu durum, akademinin ideolojik çarpışmaların arenasına dönüşmesine neden olmaktadır. Kuşkusuz

Türkiye’de üniversitenin tarihine bakıldığında siyaset ile üniversite arasındaki problemlerin sıklıkla gündem olduğu ve belli dönemlerde akademisyenlerin ideolojik gerekçelerle üniversitelerden atıldıkları görülmektedir. Ancak katılımcıların siyasetle üniversite arasındaki etkileşimleri çok fazla detaylandırmadıkları bu konuda sessiz kaldıkları anlaşılmaktadır. Katılımcıların etik problemlerle ilgili ifade etikleri bir diğer bağlam akademisyenlerin öğrencilerle kurduğu ilişkilere dir.

“Genel manada notla ya da ekonomik seviyesi yüksek öğrenciler olabiliyor öğrencinin ekonomik durumu öğrenci cinsiyeti öğrencinin sosyal statüsü buna göre bazen akademisyenlerin öğrenciye bakışı değerlendirilmesi yapılabiliyor. Öğrencilerde hocalarına istismar eden davranışlar sergiliyor özellikle derslerde mesela telefon kaydı olan ses kaydı alıyorlar yani izinsiz bir şekilde görüntü kaydı alıyorlar belki de dersine giren akademisyenin tahrik edip onu zor duruma düşürücü birtakım davranışlar içerisine girebiliyorlar. Akademisyen de aynı şekilde not devamsızlık gibi silahlarla hoca öğrenci ilişkisi ne yakışmayan davranışlar sergileyebilir bunu dışarıdan da gözlemleye biliyoruz.” (K2).

“Öğrencilere sadece kendi çalışmalarını ders kitapları olarak dayatan bazı insanlar görüyorum bu tür davranışlar bir akademisyene yakışmamaktadır. Hoş görülecek bir durum değildir.” (K3)

“Öğrencileri ile aşk yaşayan hocaların hikayelerini çok duyuyoruz.” (K4)

“Öğrencinin hocası öğrencinin bilim camiasına katkı sunmak üzere evrensel standartlarda üretmek zorunda olduğu tezini öğrencinin hocası okumuyor. Bak bu ahlaksızlıktır. Bu son noktadır. Akademide ulaşacağın ahlaksızlık noktasındaki son nokta sınav yaptığın öğrencilerin kağıtlarını okumadan onlara puan vermek.” (K6)

Katılımcıların öğrencilerin akademisyenler arasındaki etkileşimlerle ilişkili belirttikleri etik problemlerde her iki taraf açısından da sorunlu olabilecek alanlar belirtilmiştir. “Aşk hikayeleri”nden bahsedilmesi etkileşimlerin en uç bağlamı olarak ifade edilmiştir. Katılımcıların akademide karşılaştıkları etik sorunlarla ilgili ifade etikleri diğer başlıkları ise şu şekilde aktarmak mümkündür.

“Çok zorlu bir süreç akademisyenlik ama bunun karşılığında o maddi karşılık akademisyenleri ücret tatmini edinmiyorlar e tabi bu da akademisyenleri dışarıda bir takım etkinlikler yapmaya yöneltiyor burada benim gördüğüm etik açısından en zorlayıcı durum. Bir diğer etik açıdan gördüğüm problem akademisyenlerin bilimi ya da felsefeyi kendi alanlarıyla popülerleştirme süreçlerindeki yaptığı hatalar yani popüler bir bilim popüler bir felsefe yapmak adına ya da bir dinleyicinin ilgisini çekmek adına bazen çok indirgemeci ya da bilimi zorlayan bilimin sınırlarını zorlayan birtakım işleri içerisine oluyorlar.” (K2)

“Akademisyenin toplumla kurduğu ilişkide ortaya çıkan problem özellikle meslek itibarının saygınlığını yitirtmesi gibi.” (K4)

“Akademinin dışında etik sorunlar mesela sosyal medya da ki sorunlar şu tabii insanlar, yapmadığı şeyi ya da az yaptığı şeyi daha güzelmiş gibi daha iyiymiş gibi abartarak göstermesi sosyal medya da ki sorunların en büyüğü o bir de bilgi kirliliği etik sorun olarak en çok sosyal medyada karşımıza çıkmakta bunları söyleyebilirim.” (K5)

“Bizim asistan olduğumuz zamanlarda hocalar bize köle gibi davranıyordu kızardı bağırırdı şimdi ise ilkokulda bile bağırmadığı için o özgüvenli üniversiteye geliyor eski model saygı davranışı anlamında kayıp var mı var saygının olmadığı bir yerde de etikten söz etmek ne kadar doğru olur bilmiyorum bu durumda bilim üretilmez.” (K7)

“Çalışmalarımın bana bir katma değeri olmuyor bununla ilgili ne ödüllendirme ne de bir onaylanma yaşıyorum. Akademinin dışında da böyle hiç bir farkındalık yok mesela orada da her şeye dikkat ediyorsun doğru davranmaya çalışıyorsun bir şeyleri ulaşılmaya çalışıyorsun ama hiç bir noktada değer görmüyorsun dışarıda da çalışmalarımı sunduğunda yeterince değer görmüyor incelenmiyor. Örneğin tezimi verirken veya bir makalemi verirken denetim programından geçmesi aslında bir şey ifade etmiyor.” (K8)

Akademi içinde ve dışında yaşanan problemleri ele aldığımız da en problemlili görünen kısım akademik bilgi üretim safhasıdır. Yapılan görüşmelerden dolayı alınan verilerde karşımıza çıkan intihal problemi akademik etik problemlerin başında yer almaktadır. Bunun haricinde derslerin verimli bir biçimde işlenmemesi söz konusu. Dersin süresinin uzun olmasına rağmen içeriklerin boş olması ve verimsiz olarak işlenmesi problemi olduğunu görüyoruz. Hocalar arasında ki ideolojik çekişmelerden kaynaklanan mobingte bir başka akademinin içindeki problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Birbirlerini istemeyen birbirlerinin çekemeyen öğretim üyelerinin akademik kıskançlığa sebebiyet verdiği bulgularına rastlanmıştır. Akademinin içinde ki önemli sorunlardan biri de öğretim üyelerinin birbirlerine değer vermemesi sorunudur. Yapılan çalışmaların takdir edilmediği hatta öğrencisinin yazmış olduğu tezi dahi okumayan öğretim üyelerin varlığını ortaya konulmuştur. Akademisyenlerin günceli takip etmediği ve kendilerini yenilemediği özellikle alanlarını yükselmek için mücadele verilen bir alana dönüştüğü araştırmada göze çarpan bir diğer bulgudur. Dil konusunda da yetersizlikler verilen cevaplar doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Genel anlamda meslek etiğine önem verilmediği akademik etik yoksunlukları araştırma deneklerimiz tarafından ifade edilmiştir.

3.2. Akademisyenlerin Beslenmiş Olduğu Kaynakların Etik Oluşumuna Etkisi

Kaynak, bilginin üretim sürecini tanımlayan bilgi enformasyon zincirinin önemli halkalarından biridir. Başka bir ifade kaynak bilginin üretimidir. Bilgi kaynakları ve/veya bilginin üretiminden sorumlu olan bilim insanları, yazarlar, araştırmacılar ve kullanıcılar enformasyon zincirinin aktörleridir. Enformasyon zincirinin diğer aktörleri, sürecin ürünleri olan bilgi kaynaklarının ve kaynakların içeriğindeki bilginin yayımı, dolaşımı ve yeniden üretimi sürecinde değer yaratan yayınevleri, dağıtıcı kuruluşlar ve bilgi erişim sistemleridir. Sosyal bilimler ve insan bilimleri alanlarında, temel ve uygulamalı bilimler alanına kıyasla, özellikle bilgi üretimi sürecindeki ürünler (output) ve ürünlerde atıf gösterilen kaynaklar, bilgi kaynağı türü açısından farklılıklar göstermektedir (Tamdoğan, 2013).

Akademisyenlerin beslenmiş oldukları kaynakların etik oluşumunda bir değerinin olup olmadığı sorusunu yönelttiğimiz de farklı mesleklerde ki akademisyenlerimiz, etik oluşumunda kaynakları şu şekilde değerlendirmektedir. Felsefe bölümünün de öğretim üyesi olan katılımcılarımız da K2 katılımcımız bir felsefecinin süreç içerisinde farklı ahlak anlayışlarıyla karşı karşıya kaldığını ve bundan dolayı da genel bir ahlak yasasına varabileceğini ifade etmektedir. Beslenmiş oldukları kaynaklar da hiç bir filozofun gayri ahlaki bir alana hiç kimseyi sevk etmediğini söyleyerek, düşüncelerini şöyle dile getirmektedir.

“Felsefe üzerine konuşacak olursak eğer bu anlamda bir felsefeci zaten süreç içerisinde farklı farklı ahlak anlayışlarına sahip olacaktır. İster istemez farklı ahlak anlayışlarını görüyor ve okuyor onlar üzerine düşünüyor ve en nihayetinde genel bir ahlak yasası çıkartabiliyor. Yani şöyle söyleyeyim ahlakın kaynağı inanç olabilir çıkar olabilir menfaat olabilir erdem ve mutluluk olabilir. Sonuçta bir felsefeci belli bir ahlak seviyesine ulaşmış kişidir. Benim düşünceme göre bir felsefecinin ateist olması ikame de Yahudi veya Hristiyan felsefesi çalışması gerçekten fark ettirmiyor. Diğer akademisyenlere nazaran felsefecilerin bu duyarlılığını ya da ahlaki seviyenin görece olarak daha yukarıda olduğunu görüyorum. Hiç bir filozof insanları gayri ahlaki bir alana sevk etmez tam tersi ahlak denilen olgu ya da ideye daha farklı açılardan bakar” K2

“Ben yüksek lisansımı İslam felsefesine yaptım orada Kindi Farabi İbni Sina onların ahlak anlayışlarını okudum ve bunu da platonik Aristotelesçi kökenleri ya da stoacı kökenleri olduğunu gördüm İslam'ın Emir ve yasaklarıyla stoacı ahlak anlayışı arasında çok büyük bir farklılık yok ya da Gazali bile felsefeye karşı

çıkmasına rağmen Platon dört erdemini kabul ediyor bilgelik ölçülüp cesaret adalet aynı çizgiden gidiyoruz. Dolayısıyla dini ahlakla bir teleolojik ya da eudanamist bir ahlak arasında ciddi benzerlikler var. Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz elbette inanç noktasında daha bağlayıcı ilkelere. Ahlaki ilkeler çünkü öte dünya ile ilgili tarafları var ama en nihayetinde bir felsefeci genel bir ahlak felsefesi çalışmazsa oralardan beslenmiş çok da gayri ahlaki davranışlar içerisine geleceğini zannetmiyorum yani biri olarak evrensel ahlaktan bir pay alıyoruz hepimiz.” K2

Etik değer oluşumunda kaynakların bir değer taşıdığı konusunda K3 katılımcımız şunları ifade etmektedir. Kaynakların insanların inançları doğrultusunda da yorumlanabildiği dile getirmektedir. Kaynakların çevirisi belli bir zaman dilimlerinde muhafazakâr kaynakların etkili olduğunu daha sonra ki dönemler de ise buna tepki olarak materyalist çevirilerin yapıldığını ve insanların bu kaynaklar ile etik değer oluşumunun da etkilendiklerini şöyle ifade etmektedir.

“Birçok yerlerde şununla karşılaştım sen inançlı bir insansın felsefe yapanlar hepsi solcu insanlar Marksistler diyor böyle bir algı oluşmuştur toplumda hâlbuki biz yüz yıla baktığımızda 900 yıla baktığımızda Bağdat'ta Yahudiler Hristiyanlar Müslümanlar felsefi sohbetler yapıyorlardı hata Müslümanlar felsefeyi Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Süryanlilerden öğreniyorlardı ilk tercüme onlar yapıyordu daha sonra Müslümanlar kendi dillerine çeviriyorlardı ilk Müslüman filozoflara bakıyoruz ki onların hocaları olan Hristiyan ve Yahudi filozoflarla çok iyi diyalogları var daha sonra Endülüs çağına geliyoruz ki bakıyoruz bu sefer Müslümanlar Avrupalılara Aristoteles anlatıyor mesela İbn rüşh hala en büyük Aristoteles yorumcusu olarak kabul ediliyor. Bu bilimsel devrimlere kadar geliyor Özellikle aydınlanmadan sonra batıda çıkan bu kilise bilim çatışması daha sonra aydınlanma ile tercüme edilmesi ile başka ülkelere de yansıyor Tanzimat la birlikte bize de yansıyor mesela 1900'lü yılların başına baktığımızda hep bu şekilde tepkisel olarak hep materyalist felsefenin felsefe bile kabul edilmeyen metinlerin mesela tercüme ediliyor kitaplar buna karşı bir reaksiyon oluşuyor bu cumhuriyet döneminde de bir şekilde devam ediyor.” K3

Akademisyenlerin beslenmiş oldukları kaynakların, etik oluşumunda bir değerinin olmadığını, etik oluşumunda önemli faktörlerin kültür, aile ve çevre olduğunu, küçük yaşlarda bunun bireye yerleştiğini ifade eden katılımcılarımız, düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir.

“Kitapların etik kodların besleme kaynakları olduğunu düşünmüyorum, kitaplar etik oluşumunda besleyici kaynaklar değil. Kültür akademisyenlerin habitusları gelmiş oldukları o çevre şartları çok çok belirleyici akademisyenler hangi duraklardan geldikleri hangi kültüre ait oldukları hangi cemaat ideolojisine sahip oldukları önemli, din dediğin zaman insana bir ahlak ve etik kazandırmasını

beklersin normal şartlarda ama şu an en fazla etik dışı davranan insanların ait oldukları topluluklar olduğunu görüyoruz, aileden vicdanlı olmayı öğrenmek ahlakın oluşmasında çok etkili din bile artık tek başına yeterli değil din ahlak falan vermez, aile o dindarlığı zaten içselleştirmede bu tarafta eksik kalmaktadır yani ahlakın kaynağı etiğin kaynağı sevgidir ben bunu inanırım yani sevgi varsa etik de vardır ahlak da vardı diyorum.” K4

“Etik olarak davranış modelini değiştirme şansın yok çünkü 0-6 yaş arasında çocuk alacağını alıyor. Ben tavşana tavşan diyorum kızım da bana baba tavşan değil tavşan demem gerektiğini söylüyor. İster istemez bu sizi etkiliyor bu kültürel bir etkileşim. Belli bir yaşa geldiğinizde kendimi düşünerek söylüyorum. İlk teste tabi tuttuğun şey bildiklerim ne kadar doğru. Yani doğru bildiklerimin ne kadar doğru oldu şimdi bu bana bir metodoloji öğretti şimdi bir tane kaynak var temel önermeleri burada bir de modellemeler var Onlar da burada bir baktım ki bir süre sonra ilk başta bu kaynakları okunmadığında sanki bu modellemeler oradan besleniyormuş gibi hep onları doğru bildim halbuki gelenek görenek annemin babamın kendi istekleri ve tavırları kuvvetlendirmek için biri yerlere referans vererek pekiştirmeleri bunları ben de kesin önermeler haline getirdi halbuki süreç içerisinde baktığımız zaman doğru dediğim birçok şeyin yanlış olduğunu gördüm yanlış dediğim şeyin de doğru olduğunu gördüm. K7

“Ailelerimizden aldığımız etikle mi hayatımızı devam ettiriyoruz inşa ediyoruz direkt evet yani bunun daha uygun olduğunu düşünüyorum, şeyden dolayı çünkü etik dediğin şey ahlak dediğin şey muhakkak okumayla da alınabilecek bir şey onu yadsımıyorum ama yani öyle olsaydı tüm felsefecilerin aynı etiğe sahip olmaları gerekiyordu tüm sosyologların aynı etiğe sahip olmaları gerekiyor çünkü aynı kaynaktan besleniyorlar, tüm ilahiyatçıların aynı etiğe sahip olmalarını beklememiz gerekiyordu ya da örneğin mühendisin nasıl bir etik anlayışı olacak mühendis bu konularda olası da yok o yüzden sahip olduğumuz etik çerçevesinde sergilediğimiz ya da sergilemediğimiz davranış kalıplarının akademik öğrenim kalıplarından bağımsız olduğunun kanaatindeyim bir kişi etik davranıyorsa bunun ardında yatan kendi vicdanı kendi ailevi değerleri olduğunu kanaatindeyim.” K6

Etik oluşumunda kaynaklar bakımından diğer katılımcılarımızın ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir.

“Akademi sadece taş duvarlardan ibaret bir yapı değil içinde insan var ve akademiye oluşturan Taş duvardan oluşan, insanlar ve onların ürettikleri bilgi değerleri. Dolayısıyla bilginin de bir değer olduğunun altını çizmek isterim. Yani değer sadece eylem ve davranışlarla değil bilginin bir değer olarak yapısında da var olan bir özellik, akademisyenin akademik edimini sürdürürken hakikate, sadakat ya da doğruluğa sadakat düşüncesini arka plana alarak akademinin toplumdaki saygınlığını ya da etiketini kullanmak amacıyla akademik bir faaliyete girişmesi zaten aslında değer noktasına düşündüğümüz aslında çok değerli sayılacak bir faaliyet olduğunu söyleyebilirim ama bunun göz ardı edilerek bilimin üretilmesi, üretileninde bir değerinin olmamasına sebebiyet vermektedir.” K1

“Akademisyenlerin beslendikleri kaynaklar onları çok etik yapmaz önemli olan kişiyi bilimsel kurallara ve bilim anlayışına uygun olarak ister ilahiyat ister iktisat ister hukuk ister tıp olsun bilimsel kurallara göre ve kendi etiğinin sahip olduğu ve evrensel etik kurallara göre o işi yapıp yapmadığı önemlidir” K5

Kaynaklardan etkileniyor musun tabii ki etkileniyorsun dikkat edin ilahiyat fakülteleri hocalarına beslendikleri kaynakları benzer davranış modelleri sergilerler felsefecilere bakın onlar da aynı şekilde tabii ki beslendiğimiz kaynaklarda bir nebze kişiyi etkilemektedir.”K7

“Bu konu hakkında düşündüğüm şu okuduğu kitapları insanlar şu anda okuyor ama okuduğu gibi de bırakıyor yani hayatını buna işlemiyor yansıtmıyor. Zaten bu doğrultuda gitse genel işleyişten kopabilir bu realizm öyle ilerliyor şu anda bulunduğumuz şartlarda sahip olduğumuz bilinçte okuduğumuz kitaplardan kaynaklardan bir şey alıp onu hayata yansıtmak biraz imkânsız hale geliyor çünkü doğru bir yolda doğru bir işte ilerlemek senin zaten bir yere götürmüyor şu an dünyanın dili o değil. Yani okuduğumuz kaynaklarım şekillendirdiğini düşünmüyorum.” K8

Akademisyenlerin beslenmiş oldukları kaynaklar onları etik olarak inşa edebilir mi sorusuna alınan veriler doğrultusunda şu bulgular elde edilmiştir. Okunan kitapların etik kod oluşumunda bir etkisinin olmadığını böyle bir şey söz konusu olsaydı eğer bütün felsefecilerin aynı ahlaka sahip olması gerektiği ya da bütün mühendislerin aynı ahlaka sahip olması gerektiğini çıkarımı yapılmıştır. Etik kodların yerleşmesi insana aileden başladığını çalışmada ifade edilmiştir. Beslenen kaynakları akademisyenlerin hayatlarına yansıtmadığı dile getirilerek buna rağmen de akademik olarak beslenen kaynakların akademisyenleri gayri ahlaki olarak yönlendiremeyeceği bulgusu saptanmıştır. Önemli olanın ise ister ilahiyat ister sosyal bilimci, ister hukukçu olsun akademisyen bilimsel kurallara ve bilimsel yöntemine uygun olarak evrensel etik kurallara göre o işi yapıp yapmadığı vurgulanmıştır.

3.3. İdari Pozisyonda Olan ve Olmayan Akademisyenlerin Etik Hassasiyeti

Üniversite yönetim yapısı içerisinde en önemli aktörler ise hiç şüphesiz yöneticiler olmaktadır. Yöneticiler; kurum kaynaklarını kullanarak ya da kaynak yaratarak, kurum amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli tedbirleri önceden alan ya da gerektiğinde anında strateji geliştiren ve uygulayan kişilerdir. Üniversitelerin yapısı gereği yönetim

kademesinde yer alan yöneticilerin büyük bir kısmı akademik personel arasından seçilmektedir. Rektörlük, dekanlık, müdürlük ve bölüm başkanlığı gibi yönetsel görevler üniversitelerde çalışan akademisyenler tarafından yerine getirilmektedir. Bu akademisyen yöneticiler, üniversitelerde yükseköğretimin amaçlarını gerçekleştirmek ve mevcut yapıyı sürdürmekle görevlidir. Asıl işi araştırma yapma, öğretim ve topluma hizmet sunma olan akademisyenler, bir taraftan kendi mesleklerini yaparken diğer taraftan da yönetim yapısı içerisinde yer alarak üniversitenin işleyişine katkı sağlamaktadır. Sınırlı bir süre için görev yapan akademisyen yöneticiler, yöneticilik süresi sonunda tekrar akademisyenliğe devam etmektedir (Engin Yurdasever, 2016).

İdari görevi bulunan akademisyenlerin etik değeri konusunda akademi de bir bürokrasinin var olduğunu ve bu bürokrasinin akademik işleyişle ilişkili bir durum olduğunu ifade ederek. Bir akademisyenin asli görevinin yöneticilik değil bunun bir geçici süreç olduğunu, akademisyenin asli görevini öğretmenlik olduğunu ifade ederek K1 ve K3 katılımcımız yönetici olan ve yönetici olmayan akademisyenlerin etik hassasiyetleri konusunda şunları ifade etmektedir:

“Akademi de ve akademisyenlikte bir bürokrasi var ama bu bürokrasi sadece akademinin işleyişi ile alakalı bir durum akademik işleyiş derslerin programlanması, yapılmasında ve etkinliklerin düzenlenmesinde, akademik birimlerin daha verimli çalışmasında böyle bir bürokrasiye ihtiyaç var. Dolayısıyla akademideki bir bölüm başkanı, anabilim dalı başkanı, rektör vs. bunları düşündüğümüzde bunlar aslında akademide yer alan bir idari personelin sahip olduğu tarzda bir yöneticilik yapmazlar yapmaları da doğalarına aykırıdır. Bölüm başkanı 3-5 yıl bölüm başkanı yapar sonra bölüm başkanlığı bittiği zaman tekrar gerçek görevine geri döner yani hocalık görevine geri döner yani bölüm başkanı onun müntesip ihtisat ettiği kazandığı haktan aşağı dönemez. Burada şunu anlıyoruz burada asıl görev bürokrasi değildir akademidir ve bürokrasideki en üst makam dahi akademisyenlikten daha değerli değildir. Ama bu kimliği içselleştirmemiş yani akademisyenlik kimliğini içselleştirememiş kişiler bu makamları yüksek makamlar olarak görebilirler. Bu şuna yol açar aslında kişiliğinizle makamı onurlandırırınız. Eğer o makamla onurlanıyorsanız aslında kişiliğinizden kaybedersiniz. Bu manada bir sıkıntı yaşıyor muyuz evet yaşıyoruz bu bir kişilik bozukluğudur. Dolayısıyla akademik bir bürokrat eşitler arasında bir eşittir sadece akademik işleyişi düzenlemekle yükümlüdür ve akademisyen bürokrat değildir.” K1

“Ben genel müdürlük yaptım rektörlük yaptım şu anda bölüm başkanımı senato üyesiyim, bence mesele biraz kişilikle alakalı yani ben şahsen kendim tabii ne kadar objektif olabilirim bilmiyorum genel müdürken ve rektörken kendi öğrencilerimle ilişkim hiçbir zaman değişmedi hem öğrencilerimle hem de daha

“önceki hocalarımla ilişkim değişme çünkü ben bunun bir görev olduğunu belli bir süre sonra bunun biteceğini bilinci ile hareket ettim onu ekstra bir yük olarak gördüm” K3

Yönetici olan akademisyenlerin buldukları konularını artı değer olarak gördüklerini, buldukları pozisyondan dolayı kendilerine yakın olan akademik personelleri kayırdıkları, kendi bölümlerine tolerans gösterdiklerini ve toplantılarda ideolojik kampaşmaların olduğunu, pozisyonlarını bir silah olarak görerek birbirlerinin ayaklarını kaydırduklarını bu sorunun bir kişilik problemi olduğunu düşünmektedirler. Akademideki bürokraside yöneticilerin, personel olarak hangi kanuna tabi oldukları konusunda da belirsizliklerin hâkim olduğunu bu yüzden de ne şekilde bir uygulamanın yapılacağı konusunda belirsizlerin var olduğunu ifade edebiliriz. K2, K4 ve K7 katılımcılarımız, akademide idari pozisyonda olan akademisyenlerin görevlerini olumsuz olarak kullandıklarını şu şekilde dile getirmektedirler.

“Yani bu süreçlerde bazen senin adamın benim adamım gibi şeyleri girebiliyorlar onun dışında dediğim gibi yöneticilerden de kaynaklanıyor işte ben burada bir makama geldim mevkiye geldim ve burayı korumam lazım gibi endişe içerisine giriyor ve diğer insanları kendisine ayağını kaydırmaya çalışan ya da kendi yerinde gözü olan ya da onu zor duruma düşürmeye çalışan kişiler olarak görebiliyorlar yöneticinin bakış açısından da kaynaklanabiliyor bu. Akademi’de yönetici olmak çok kolay bir iş değil çünkü gazetecilik ayrı bir yetenek gerektiriyor bilim insanı olmak ayrı bir şey, yönetici olmak ayrı bir şey bazı insanlar akademide iyi olabilir ama yönetimde zaaf gösterebilirler. Dolayısıyla birbirlerinin yerinde gözleri olabiliyor ya da daha alt seviyede olan akademisyenler yöneticilere karşı ona yakın durma gibi eylemler içerisinde bulunabiliyor bazen şu da olabiliyor farklı fakülteler arasında mesela ideolojik bir takım yakın durmalar olabiliyor yani toplantılarda mesela birbirine yakın olan hocalar birbirlerini destekleyebiliyorlar bunları da duyuyorum biz de görmedim ama dışarıda bunları çok görüyorum solcu hocalar sağcı hocalar, sağcı dekanlar solcu dekanlar gibi ideolojiye mensup bunlar arasında bazen rekabet olabiliyor.” K2

“Bir akademisyen yönetici olduğu zaman hem kendisine hem de çevresine çok fazla tolerans tanıyor kendi bölümünü kendi çevresini kendi disiplini kalkındırmaya çalışıyor. Bunu ben kendi üniversitemden görüyorum biliyorum örneğin rektör yardımcısı coğrafya bölümünden şu an coğrafya bölümünü 1 kata hâkim ve hoca sayısı olarak da fakültenin en kalabalık bölümüdür, laboratuvarları iki büyük odaları var asistanları var. Bazen bencil yöneticilerle de karşılaşabiliriz bütün her şeyi kendi bireysel alanı için kendine maddi olarak kaynak sağlamaya

çalışır üst basamaklara tırmanmaya çalışır kendine danışmanlık alanı olan iyi dersleri seçer dışarıdan paralı işler varsa kendine yazar kadro gelirse kendine alır vs. falan bunları sadece kendisi için yapar. Unvanı olmayan akademisyenlerde en alt katmandadır. Yönetici olmayanla yöneticilere yakın olurlar onların hemen kuyruğu olur, o zaman da herhangi bir şekilde yönetici ve sıfatın olmasa da sana koruyucu bir kalkan oluştururlar. O katman yalaka takımıdır. Bütün her şeyden taviz verirsin kurallarından ilkelerinden yani göreve talip olan maharetsiz ve liyakatsiz üstlerinin kölesi altlarının da maskarası olur.” K4

“Üniversite universal kelimesinden geliyor ama üniversitenin tam karşılığı özgürlük alanı demek o yüzden mesela batıda bir üniversite öğretim üyesi olan rektör ve dekanı sadece belki isim olarak bilinir hatta bazıları bilmez bile ama biz de asker toplum bakış açısı var ya adam idareci olmadan önce sakın bir insan özgürlükten, insanların düşüncelerini önemseyen eleştirinin insana iyi geldiğini savunan söylemleri varken, o koltuğa oturduklarında hemen alttakini belki kendi şahsiyetine değil de o makamın verdiği güçle bir şeyler yapmaya yönelik en çok sıkıntılı olduğu yerlerden bir tanesi üniversite. Çünkü devlet memuriyetinde bir kanun var memurun ve amirin nasıl davranması gerektiği ile ilgili kanun, üniversite iki tane kanuna tabi bir tanesi memuriyet özlük hakları bakımından 657 devlet memurları kanunu diğeri de 2547 sayılı yükseköğretim kanunu şimdi idareci birinin üstüne gitmeye çalıştığında 657 deki kanunları çalıştırmaya çalışır esneklik yaratmak istediğinde bu memur değil 2547 çalıştırır. Bu açıdan idareciler alttaki memurlara 657 li mi davranayım 2547 ile mi davranayım. Kendileri açısından bir çelişki içerisindedir her üniversitede ve bu vardır birbirleri ile kavgalıdır. Kanunda çok net olmadığı için bu süreç devam eder.” K7

Adalet, hakkın gözetilmesi, haklı ile haksızın ayırt edilmesidir. Yani adalet hakka uygundur. Hak hukukun bireye tanıdığı olduğu yetkililerdir. Eşitlik ise insanlar arasında bir ayırımın bulunmamasıdır. Yönetici olan akademisyenlerin tutum ve davranışları da bu yönde olmalıdır. Yönetici olmayan akademisyenlerin görevi de bilgi aktarmak ve bilimsel etiğe uygun olması gerekmektedir. K5 katılımcımız yönetici konumunda olan akademisyenlerin ve yönetici olmayan akademisyenleri etik hassasiyetlerini şu şekilde ifade etmektedir.

“Yönetici olan akademisyenin eşitlik ve adalet çerçevesinde yönetim yapması gerekiyor, bu nedenle daha etik açıdan daha çok dikkatli olması gerekiyor. Özellikle idari kadro dediğimiz memurlar, öğretim üyesi elemanlarına karşı eşitlik ve adalet ilkesini tam uygulamalıdır. Öğretim üyesi elamanları da özellikle bilimsel açıdan etik kurallar uyması gerekiyor çünkü onlar idari bir iş yapmıyor onların yaptığı iş bilgiyi doğru aktarmak.” K5

Özgürlük, tercih ile ilişkilidir. Sorumluluk ise yapılan davranışların sonucunun üstlenmesiyle ilişki bir konudur. Yönetici pozisyonun da ki akademisyenin daha özgür olduğunu ifade edebiliriz. Tabii bu özgürlük sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Yönetici konumunda olan akademisyenin alacağı kararlar da üstlerinin istek ve arzularına yönelik olduğu ifade etmektedir K8 katılımcımız ve şunları söylemektedir:

“Etik hassasiyetlerini aslında bir noktada etkiliyor benim gözlemlerime göre çünkü idari görevli olmayan hocalar bir tık daha özgür davranabiliyorlar ama idari bir konumda olan hocalarımız tabii ki de daha fazla sorumluluğu ve daha fazla açıklama yapacağı katmanda daha yüksek bir mertebe olduğu için biraz daha adımlarına dikkat ederek gidiyor ama o adımlarda her zaman bir üsttekilerin algısına yönelik oluyor. İnisiyatifleri her zaman o doğrultuda oluyor yani bir karar veriyor ama hep şunu gözetliyor üstlerim bundan memnun mu değil mi yani bu beni mutlu eder mi etmez mi kaygıları güdüyorlar. Örneğin bir iş bölüm başkanından geçmeden dekanattan geçmeden ilerlemiyor mesela öğretim görevlisi de bölüm başkanının doğrultusunda ilerliyor. Yani etiğe onun gözünden bakıyor yani önemli olan aslında idare konundakilerin ne düşündüğü.” K8

Yönetici olan ve yönetici olmayan akademisyenlerin etik hassasiyetleri konusuna değinildiğinde akademide bir bürokrasinin varlığından söz edilebilir ama buradaki bürokrasi işleyişle alakalı bir durumdur. Derslerin planlanması ve işleyişi ile ilgilidir. Akademisyen bürokrat değildir. Akademisyenlikte bir görev alınır örneğin bölüm başkanlığı ya da dekanlık gibi bunlar kalıcı bir görev değildir görev süresi dolduğunda akademisyen asıl görevi olan öğretim üyeliğine devam eder. Yani akademideki bürokrasinin geçici olduğunu ifade edebilir oysaki normal bir memuriyette size bir statü verildiğinde memuriyete aykırı bir durum yoksa yükseldiğiniz görevde kalırsınız. Akademideki en üst makam dahi akademisyenlikten daha değerli olmadığını görüyoruz. Akademideki bürokrasi de verilen görevi çıkarları uğruna kullanan akademisyenler kişilikleri ile makamı onurlandırmazlar aksine kişiliklerini kaybederler bu bir kişilik bozukluğuna neden olduğunun göstergesidir. Çünkü bu görevin belli bir süre sonra sona ereceği bilincini yitirdiğini ifade edebilir. Yönetici olan bir akademisyenin bulunmuş olduğu konumda eşitlik ve adaleti esas alarak, asıl görevinin öğretim görevi olduğu bilimciyle hareket etmesi gerektiği saptanmıştır.

3.4. Unvanı Yükselen Akademisyenlerin Öğrencilere ve Topluma Karşı Etik Sorumlulukları

Öğretim üyesi, hepimizin kabul edeceği gibi aydınlanmış, geniş bilgili, görgülü, ufku geniş, toplumun gelişme dinamiklerini yaratan, topluma öncülük eden ve o toplumun beyin takımını oluşturan kişidir. Öğretim üyesinin üç temel görevi bulunmaktadır: Eğitim ve öğretim, Bilimsel araştırma ve bulunduğu coğrafyadaki toplumun bilinçlenmesini sağlamak. Bu anlamda yetmişmiş aydın kimlikli bilim adamı veya öğretim üyesi, içinde yaşadığı toplumun veya daha geniş anlamda dünyanın sorunlarını izlemek, tahlil etmek ve bilimsel bakış açısı içerisinde kendi görüşlerini oluşturmak durumundadır. Öğretim üyelerinin bilimsel araştırma ve eğitim-öğretim görevleri dışında bir diğer önemli görevi de toplumsal sorunlara yaklaşımları ve toplumun önünü açacak çözüm önerileri sunmalarıdır (Büken, 2006).

Akademik unvanın artıkça bir öğretim üyesinin bununla birlikte sorumlulukların da farklılaştığını görüyoruz. Unvan alma şartlarını yerine getiren akademisyen bir sonra ki unvana ulaşmaktadır. Başka bir ifade ile yapılması gereken çalışmalarını yerine getirerek unvana sahip olunmaktadır. Unvan bir akademisyenin statüsüdür. Akademisyenin unvanı artıkça istediği konuma geldiğinde üretmeyi bıraktığını artık bilgi üretim aşaması için bir çabalarının olmadığını heveslerinin olmadığını edinilen veriler dahilinde görüyoruz. Unvanı artan öğretim üyelerinin statükocu bir şekilde davranışlar da bulunmaktadır. Akademisyenlerin yüksek lisans, doktora ve doçentlik süreçlerinde çok iyi çalıştıklarını ama profesör olduklarında yayın yapmayı bıraktığını, statülerini kullanarak eylemler de bulunduğu gözlemlenmiştir. Bir akademisyenin asli görevi üretmek ve bilime, topluma karşı hizmet etmektir.

Bir akademisyenin topluma karşı sorumlulukları, ürettiklerini topluma anlatmak ve toplumu aydınlatmak olmalıdır ama edinilen bilgiler doğrultusunda da toplum ile akademisyenlerin arasında bir makas açıklığının var olduğunu aralarında büyük bir mesafenin olduğunu ifade edebiliriz.

Akademisyenlerden öğrencilere karşı sorumlulukları onların mesleki edinmesine ve kişisel gelişimlerine yardımcı olmaları beklenmektedir ama öğrenci bir akademisyen ile iletişime geçmesi için akademisyenin ego duvarını geçmesi gerekmektedir. Yani

akademisyenler statülerini öğrencilere karşı olarak da kullanmaktadırlar. Akademisyen öğrencisine vermiş olduğu ödevleri ve sınav kâğıtlarını değerlendirmekle yükümlüdür fakat bu konuda da katılımcılarımız bunun da anlamını yitirdiğini ifade etmektedirler. Öğrenciler çalışmaların da kendi özgün fikirlerini dile getirememektedirler çünkü öğrencilerin fikirleri hocaları tarafından kısıtlandığını katılımcılarımız ifade ettiğini görüyoruz. Akademisyenlerin unvanı arttıkça topluma ve öğrencilere karşı sorumluluklarını K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8 şunları ifade etmektedirler.

“Akademi'de yükselme dediğimiz şey aslında doktora'dır. Diğer şeydir akademideki yaptığımız çalışmaların karşılığı ile aldığımız unvanlardır. Yani sizin profesör olma unvanınız akademideki özsel bir yükselme değildir kümülatif anlamda akademisyenlik noktasına varabileceğiniz en yüksek yer doktora'dır. Doktora sonrası çalışmalarınızın sayıları ve niteliği ile ilgili bir unvandır, doçentlik ve profesörlük. Dolayısıyla şimdi eğer şey varsa hakikaten kişilikle ilgili bir sorun varsa ve yine koltuğa verdiği değeri, unvanı da verecekse bu kişi Profesör olmakla daha bir statü dayatması yapacak bu ismi bu unvanı bir statü gibi kullanmaya çalışacaktır topluma, bilime ve öğrencilere karşı” K1

“Yükselmenin birçok boyutlarının var olduğunu ifade edebiliriz. Bir akademisyen doktora, yüksek lisans süreçlerinde çok iyi çalışır çok iyi performans ortaya koyar güncel güncel alanları takip eder derslerinde daha dikkatlidir meseleye daha farklı açılardan bakar çok statükücü olmaz. O yüzden doçentliğe kadar akademisyenler üretkendir. Doçentlikten sonra profesörlüğe geçildikten sonra onlar üzerindeki o score baskısı yükselme baskısı kalkınca açıkçası biraz saldıklarını görüyorum eskisi kadar disiplinli çalışmadıklarına iyi bir performans ortaya koymadıklarını bunun yaş ile de alakası vardır belki daha statükocu olabiliyorlar. Kendini geliştirmeyen kendini yenilemeyen akademisyen daha bir statükocu daha muhafazakâr şeylerde kalabiliyor güncel tezler güncel gelişmeler güncel argümanları kabul etmeyebiliyorlar bilimsel açıdan böyle bir sıkıntı olabiliyor”. K2

“Topluma karşı, akademi ve toplum arasında ilişki biraz sorunlu bizde yani bazen bilim yapmak için bilim yaptığımız hissediyoruz. Toplumla ilişkilerimiz çok zayıf. Felsefeci olarak söyleyelim etik hakkında politika hakkında, bilim hakkında ya da ontoloji hakkında belli bir seviyeye gidiyoruz, özellikle etik ve politika anlamda baktığımızda toplum ve bir felsefeci akademisyen arasında ciddi bir makas açıklığı var ben felsefecilerin bu anlamda toplum içinde girmediklerini görüyorum ya da felsefecilerin görüşlerini topluma aktarmakta sıkıntı yaşadıklarını görüyorum. Toplumla ortak bir dil kurmamız gerekiyor ya da toplama diline uygun bir şekilde kendi biriktirdiklerimiz de kendi kültürümüzü kendi bilgilerimize bakış açımızı toplumla paylaşmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu anlamda topluma açık Seminerler konferanslar televizyon yayınları radyo yayınlarında felsefeyi biraz toplumun seviyesinde anlayabileceği kavramlardan ve bu kavramlar üzerinden açıklanması gerektiğini düşünüyorum.

Bence özelde felsefeciler görevini yaptığını düşünmüyorum. Toplum içine karışmaktan çekiyoruz. Felsefe teknik terimler ile yapılmaktadır üst düzey kavramlarla yapılan bir etkinliktir ama bunlarda toplumu anlatabileceğimiz bir yol yöntem bulmamız gerektiğini düşünüyorum. Halkın da biraz kendini geliştirmeye kültürünü geliştirmeye hazır vatandaşların da anlayabileceği kitapların yazılması gerekmektedir konuşmaların olması gerekmektedir bunları düşünüyorum.” K2

“Unvanını yeni almış bir akademisyen onu henüz alamamışlara karşı gayri bir ahlaki şekilde bir tavır içerisine girebiliyorlar. Yüksek lisans ve doktora süreçlerinde yaşadığı örnekler var mesela yüksek lisans tezimde iyi bir tezdi. Hatta onu kitaplaştırdım yüksek lisans tezimi savunma sürecimde kendi görüşlerimi de yazmıştım. Türkiye'deki akademide şu bir gerçek, içerik ve format itibarıyla kendimizden sonda gelenleri çok kısıtlıyoruz onların yaratıcılıklarını kendi tezlerini kendi varsayım dediğini üretmesi konusunda onları teşvik etmiyoruz Türkiye'de akademide çok yaratıcı ve üretici bir şey göremiyoruz gidişat göremiyoruz ve bunun etkisinden kurtulmak çok zaman alıyor.” K2

“Bu konunun biraz kişilikle alakalı olduğunu düşünüyorum. Her akademik unvan arttıkça kişiliği değişen insanları gördüm, öğrencilerine karşı, ailesine karşı, çocuklarına karşı, bu bir kişilik sorunu bizim önümüzde örnekler var. Sokratesten tutun Kant, Farabi, İbni Sina, Gazali'den günümüze kadar baktığımızda filozofların öğrencilerle olan ilişkileri hep olumlu yani felsefede bizi cezbeden o. Sokrates'in günümüze kadar gelmesinin sebebi etik bir hayat yaşamasıdır dürüst olmasıdır. Öğrencilerin önem vermesidir onların vereceği maddi bir şey yoktu ama gençlerin kendilerini keşfetmesine yardımcı oldu benim kanaatim bu yönde. Şimdi biz bir yerlere geldikçe egomuzu tatmin için gençleri belli şeylere empoze edersek onları şekillendirmeye kalkarsak bu ahlaksızlıktır. Ben bunu gördüm daha yardımcı doçentken öğrencilerinden bir profesörmüş gibi ilgi bekleyen hocalar var. Bundan dolayı öğrencisinin cezalandıran hocalar var niye bana profesör gibi muamele etmiyorsun dediklerini biliyorum. Bunlar kişilik bozukluğudur. Beni en çok etkileyen kişiliğini aşmış olan. Öğrenmek için yanıp tutuşan insanlar sürekli okuyan düşünen yazan bazen dünyadan bile haberi olmayan başkalarının önem verdiği şeylere önem vermeyen etik ve öğrenme kaygıları olan meslektaşlarım oldu yani.” K3

“Akademi de şimdi şöyle çok nadir tipler var asistanken nasılsa öğretim üyesi olduğunda da öyle yani unvanlarını taşıırken her aşamada aynı ruh halinin devam ettirir ve daha seçici olmaya başlar hayatta ama bazı tipler de var çoğunluk böyledir profesör olunca akademisyenliği bırakır yayın yapmaz mesela tek bir kitap okumaz adam açık açık söylüyor ben kitap okumuyorum diyor. Yayın yapmayı bırakır dersleri bırakır derslere girmezler haftada bir kere okula gelirler falan dışarıda zaten profesör oldukları için daha fazla para kazanmaya bakarlar para onlar için birincil amaca dönüşür. Profesörlük artık son aşama olduğu için insan artık bağımsızlığını ilan ediyor ama gerçekten ahlaki anlamda o mesleğin kendisinden bağımsızlığını da ilan ediyor. Mesleğe karşı hiçbir duygusu yok yani bir unvanı var o unvanı istediği zaman toplumsal bir konu olarak toplumsal bir statü olarak kullanıyor yani sonuçta yürüyüşü bile değişiyor.” K4

“Akademi de bekleneni söylersek beklenen ideal olan yükseldikçe diyelim ki en son profesör kadrosuna yükseldikten sonra çalıştığı bölümdeki hem akademisyenlere hem de lisans öğrencilerine karşı sorumluluğu daha çok olmalı, topluma karşı, üniversite dışında sosyal sorumluluklara sahip olmalı bu istenen ama benim gördüğüm tam tersi yani gençler daha sosyal sorumluluklar peşinde koşmakta ve daha çok etik kurallara uygun davranmaktadırlar. Belli bir akademik seviyeye geldikten sonra artık birçok şeyi tamamladım deyip tüm bunlardan kendini feragat edip sadece bulunduğu statüyü korumaya çalışan ve onu kullanan akademisyenlerin olduğunu görmekteyiz bu da hiç etik değil.” K5

“Akademi de üretim aşamasın da bilimle ilgili olarak bazı akademisyenlerimiz öğrendikçe öğrenmeye açık olmaya devam ederken Türkiye camiasında karşılaştığım bir tipoloji var unvanları arttıkça daha az çalışma yapmaya yapan, hevesi kalmayan kendi öğrencilerinin yazıp çizdiklerinin sorgulanması noktasında tereddütlü olan akademisyenler var. Aynı üniversite içerisinde niteliksiz çalışma üretmeye çalışan daha doğrusu sadece yükselmek için çalışma yapan akademisyenlerin var olduğunu da görebiliyoruz.” K6

“Unvan kriterlerini yerine getirenler hızlı bir şekilde yükselmektedir. Etrafımda gördüğüm unvanı bir şey zannedip tavır değişikliğine giden akademisyenler de var. Unvanın hiçbir şey olmadığını düşünen sadece maaşı arttırdığını düşünen akademisyenlerde var. Etik açıdan bunlar yoksunluk ifade ediyor.” K7

“Akademisyenlerin unvanları arttıkça sorumluluk duygusu azalıyor. Unvan arttıkça çok fazla heveste kaldığını da düşünmüyorum. Unvanı yükselen hocaların genellikle bir idareci olma arzusu oluyor yani bir moda giriyor o modu da elde edince sürekli kendisine ket vuruyor. Bölüm başkanına yakın olma dekana yakın olma bu durumlar. İntihal oranı konusunda akademik unvanı yüksek olan idareci hocanın çalışmasında intihal oranı çıktığında bu çokta önemsenmiyor. Unvan sahibi olmak bence büyük bir güvence oluyor. Doktora öğretim üyesi hocamız en dinamik ve en canlı döneminde ama ağırlaşmış daha eskide kalmış olması veya anlatımlarında canlılık görememek problemler oluyor veya yeniye takip etmeme problemi, etik anlayışı da değişebilir olduğunu da ifade edebilirim. K8

“Öğrencilere karşı görmemezlikte durumuna geliyorlar. Biraz daha işleri sağlama almakla mı alakalı bu bilmiyorum ama profesör hocaların bir kere Türkiye'de şey var kocaman bir egosu var o ego duvarına geçmen gerekiyor yani verimi bir şey katması için sana senin o duvarı aşman gerekiyor.” K8

“ Toplumla da öğrencilerle olduğu gibi akademisyenlerin öğrencilere üstten bakması söz konusu. Bilime karşı da üretim çabasında ben pek olmadığını düşünüyorum. Bizim genel olarak problemimiz hocanın unvanı arttıkça önemli olan konular artık maddileşiyor yani üretimden ziyade bir konuda maddi konulara yöneliyor. Dil puanı arttı mı dil puanına çalışmam gerekecek mi aklında bu tür sorular var. Akademi'de hoca öğrenciler arasında bir sürü mesafe koyuyor bizim hocaların kapısını çaldığında hiç kimse kapısını dahi açmaz. Yani oradaki kapı

aslında sembolik ama özelde böyle değildir özelde para çalıştığı için kapılar seffaftır. Devlet üniversitesin de hocaya telefonla aradığında bile ulaşamıyorsunuz özel üniversitenin şöyle bir güzelliği var üretimden kaynaklı bu herhalde hoca her zaman öğrenci ile ilgilenmek zorunda her zaman cevap vermek zorunda her zaman öğrenci bilgi sisteminde mailleri geri dönmek zorunda yoksa şikâyet ediliyor bu da suçlu tutulma sebebi oluyor. Akademik unvan arttıkça sorumluluk duyguları azalıyor ama maaşa karşı sorumluluk duyguları artıyor.” K8

Unvan bakımından yükselen akademisyenlerin etik hassasiyetlerine baktığımız da unvanı yükseldikçe bulunduğu koltuğa karşıda değeri artıyorsa ve bu durumda daha statükocu oluyorsa bir statü dayatmasının mümkün olduğu görülmektedir. Bunun da kişilikle alakalı bir sorun olduğunu ifade edildiği gözlenmiştir.

Akademisyen yüksek lisans ve doktora süreçlerinde daha verimli olmasına rağmen unvanları yükseldikçe onların üzerlerinde bir skor baskısının olduğu tespit edilerek bu yüzden verimin düştüğünü eskisi kadar daha disiplinli olmadıkları görülmüştür.

Akademisyenlerin unvanları yükseldikçe topluma karşı aralarından ki mesafe artmaktadır. Yani bilim yapmak için bilim yapıldığı bir safha haline geldiği düşünülmektedir. Toplumla ilişkileri çok zayıf olduğu düşüncelerini topluma aktarmada sıkıntı yaşadıklarını ifade edilmiştir. Bu yüzden de toplum ile bir iletişim dilinin var olması gerektiğini topluma açık seminerlerin ve tv programların bu konuda faydalı olacağını ifade edilmektedir.

Akademusun tarihine baktığımız da antikçağ filozofları, İslam felsefesi filozofları ve batı felsefesi filozofları öğrencilerle ilişkileri hep olumlu yönde olmuştur. Öğrencilerine önem verdikleri için onların kendilerine keşfetmelerine yardımcı olmuşlardır. Ama günümüzde ki akademusa baktığımız da akademisyenlerin kendi egolarını tatmin etmek için gençleri bir şeylere empoze etme, notla korkutma ve öğrencilerin yaptıkları çalışmalara değer vermedikleri görülmüştür. Bunların da bir kişilik sorunu olduğunu ifade etmişlerdir.

3.5. Doğa Bilimlerinde ve Sosyal Bilimlerde Etik

Modern anlamıyla bilim, Francis Bacon'ın tümevarımsal yöntemi üzerine kurulmuştur ve doğa araştırması anlamını içerir. Bacon, bilimsel bilginin sonu gelmez deneylerle üretilebileceğini, ulaşılan sonuçların ise gözlemlerle test edilmesi gerektiğini ileri sürmekteydi (Bkz. Bacon 2010). Tümevarımsal yöntemi, nesnesi “fizik, kimya, biyoloji” olan alanlara tatbik eden ve orada öngörü kabiliyetine sahip yasalar arayan Brahe, Kopernik, Kepler, Galilei, Newton, Faraday, Curie gibi bilim dehaları da her zaman daha çok gözlem yapmanın, daha çok bilim anlamına geldiğine inanmaktaydılar. Gözlem ve deney, doğanın işleyişini öğrenmenin yegâne yolu olarak görülmüştür. Fakat deney, gözlem ve ölçüme dayalı tümevarımsal yöntem zamanla zayıflamıştır. Mayer Schönberger ve Cukier'e göre ise büyük veriyle gelinen bugünkü noktada insanlar, dünya hakkında bilgi edinmek için artık deney ve gözlem sonuçlarına değil, veriye bakmaktadırlar (2013:27). Veri, bilginin temel koşulu olduğu gibi, bilgi de felsefe yapabilmenin temel koşuludur. Filozoflar ve modern anlamda bilim insanları, bugüne kadar verinin kendisine bakmak konusunda zayıf, verinin nihai evresinde erişilen bilgiye bakmak konusunda ise güçlü bir eğilime sahip oldular. Veriden bilgi ve bilgeliğe ulaşan sürecin felsefi açıdan alınması, apriori başlangıçlardan hareket eden Descartes, Kant, Husserl gibi filozofların devam ettirdiği salt felsefi bilgi kuramı geleneğinin bize sunduğundan farklı iç görüler sunabilir. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan “bilgi devrimi” ve “dijital çağ” gibi kavramlara nesnel bir zemin sağlayan “büyük veri”, 2000'li yıllardan itibaren etkisi neredeyse bütün araştırma disiplinlerinde hissedilen bir olgu (fact) haline geldi. Bu açıdan büyük veri, genelde bilim, özelde ise beşeri bilimler için önemli bir dönüşümün başlangıcına işaret etmektedir. Büyük veriye dair felsefemiz, sosyal bilimler, bilim felsefesi ve bilim yapma tarzını tespit etme açısından fazlasıyla önemlidir. Donah Boyd'a göre artık hiçbir araştırma disiplini tarafından göz ardı edilemez bir olgu olan büyük veri, kesinsizlik ve hızlı değişim içeren ortamlarda kendine yer bulmakta, böylece aldığımız kararları ve geleceğimizi şekillendirmektedir (Boyd 2012:664).

Bilimsel yöntemin en temel karakteristiği, deneyden türemesidir, gelenekten veya derin düşünümünden (reflection) değil. Bir filozofun işi, dünya hakkındaki gerçekleri gözleyerek değil, düşünerek bulmaktır. Bilim insanın işi ise filozofun düşündüğü “aynı gerçekliği”, gözlem, deney ve ölçüm yaparak bulmaktır (Işıklı, 2014).

Bilim ister doğa bilimi olsun ister sosyal bilim. Bilimin bir yöntemi vardır ve bilimin bu evreleri sosyal bilim ve doğa bilimlerinde değişiklik göstermez. Olgu ve konusu itibari ile farklılıklar sosyal bilimlerde ve doğa bilimlerinde de mümkündür. Sosyal bilimlerin, doğa bilimlerine nazaran etik değerler olarak daha sübjektif olduklarını ifade edebiliriz. Bundan dolayı sosyal bilimlerde ve doğa bilimlerinin bakış açılarının etik hassasiyetleri noktasında K1, K4 ve K5 katılımcımız şunları ifade etmektedir.

“Doğa bilimleri ya da toplum bilimi dediğimiz zaman bilimi böyle sanki birbiriyle iki arada su geçirmez duvarlar gibi bölmüş oluyoruz. Aslında bilim dediğimiz etkinlik bir bütün olarak ele alınmalı. Bilimi de bütün olarak ele almamızı sağlayan zemini yöntemdir. Dolayısıyla bilim konusu itibariyle doğa bilimidir konusu itibariyle fen bilimidir ama sosyal bilimlerle ilgilenen bilim adamları işte akademisyenler daha insan daha sosyal konularla haşır neşir oldukları için doğa bilimlerindeki kişilerden farklı olabilirler ama bu doğa bilimleri ile uğraşan insanların bunlardan haberdar olmadığı anlamına gelmez. Laboratuvarında bilgi üreten kişilerin odağında şey vardır; laboratuvar alanı vardır ama sosyal bilimlerin ise laboratuvar alanı çok geniş toplum çok geniş yani sosyal bilimlerin değişkenleri daha farklı, değişkenlerin farklı olması nedeniyle belki işte hakikat ya da doğruluk problemi de sosyal bilimci daha esnek bakabilir. Örneğin sosyolog daha sağlıklı tespitler yapabilmek için sosyal psikoloji den yararlanmak durumundadır. Psikoloji daha sağlıklı kararlar verebilmek için nörobilim den yararlanmak durumundadır. Bunlar aslında tam bilimin tümcül yapısına ve birlikli yapısına işaret eder diye düşünüyorum. Doğa bilimlerinde konusundan kaynaklanan veriler sayısal olduğu için bilgisayara verileri yüklersiniz ve verilerin sonuçlarını görürsünüz ama sosyal bilimlerde olduğu gibi doğa bilimlerinde matematiksel ya da fiziksel anlamda somut bir şekilde koyamayacağımızı bilirsiniz.” K1

“Doğa bilimleri bu konuda çok rahat onlar zaten dünyaya mühendislik anlamında sayısal olarak baktıkları için yani onlar yayın yaparken ders anlatırken bir sürü formüller kullanmak zorundalar slayt yapmak zorundalar ders notu almak zorundalar dolayısıyla dikkat etmeleri gereken noktalar daha fazla. Evrensel doğrulardan bahsediyorsun ama sosyal bilimlere geldiği zaman o kadar çok sübjektiflik var ki doğrusu yok yani evrensel bir doğru yok mesela ben hocalara hayret ediyorum elinde hiçbir kitap yok kâğıt yok bu şekilde derse giriyorlar yani ne anlatıyorlar çok merak ediyorum bu ciddi bir problem bir hocanın derse kitapsız girmesi sonra da öğrencileri kitap oku demesi hiç etkili olmuyor yani örnek olamıyorsun bizim sosyal bilimlerde alanında sübjektif olması mühendislikle kıyaslandığı zaman daha fazla İsteğe bağlıdır yani alanı inşa etme konusunda daha rahat oluşturabiliyoruz.” K4

“Doğa bilimleri teknik çalışmakta teknik olduğu içinde bilimsel ilkeleri ve kesinliği temele alarak, çalışma yapmakta sosyal bilimlerde ise insanla çalışmakta toplumla çalışmakta daha yoruma dayalı bir çalışma yapmakta bu nedenle sosyal bilimcilerin doğa bilimciler kadar objektif, tarafsız, nesnel olması beklenemez bu

açık bir gerçek çalışma açısından onu diyebiliriz. Ortaya konulan bilgi açısından baktığımız zaman doğa bilimcileri daha kesin ve objektif bir bilgi ortaya koyduğu çıkıyor çünkü yöntemleri belli sosyal bilimcilerde ortaya konulan bilgi taraflı olabilir tek bakışlı olabilir bir kurama dayalı olabilir bu sosyal bilimlerin yanlış olduğunu göstermez çünkü sosyal bilimlerde tek bir doğru cevap arama söz konusu olmamalıdır.” K5

Doğa bilimlerinin laboratuvar ortamın da oluşumundan ötürü sosyal bilimlere nazaran daha pragmatist bir bilim olduğunu ifade edebiliriz. Bundan ötürü doğa bilimlerin de haksız yazarlık olduğunu ifade edebiliriz. Haksız yazarlık çaba noktasın da gayrette bulunmayan hazır veriler ışığından hareket ederek bir makalenin başına birçok kişinin adını yazılmasıdır. Ama bir sosyal bilimci bir makale için çok büyük bir efor sarf edere araştırdığı konu hakkında bütün metinleri okumak zorunda. Doğa bilimleri ve sosyal bilimlerin etik hassasiyetleri konusunda K2 katılımcımız şunları ifade etmektedir.

“Mühendislik, psikiyatri tıp gibi alanlarda çıkan üretimleri bakıyorum bir makalenin başında beş, on kişi yazan var. Onlar işte laboratuvara giriyorlar deneyler yapıyorlar ve bir çalışmada çok fazla bir üretim yapabiliyorlar oysa sosyal bilimlerde bir makale için en az bir dört ay çalışmamız gerekiyor ciddi bir çaba ortaya koymamız gerekiyor bu temel bir sorun. Yani haksız yazarlık bu makale dediğiniz bir şey çok unik bir şeydir. Bir kişi iki kişi olabilir ama bu kadar çok fazla kişinin aynı deneyi yapması aynı çalışmaya yapması peş peşe bütün isimleri aynı çalışmada sıralamaları buna şüphe ile bakıyorum 6 sayfalık 7 sayfalık makalelerde 30 kişi yazdığını görüyorum. Doğa bilimlerin de bir de daha somut çıktılar var. Bunun sonucunu gözlemeyi biliyorlar bir çözüme başka bir çözüme ile karıştırıyorlar ve sonuç ortada. Sosyal bilimlerde durum böyle değil belki alanlardan kaynaklanıyor olabilir. Doğa bilimlerinde bir makale üretmek daha kolay ve haksız yazarlık olduğunu düşünüyorum Bu sadece benim bir izlenimim. Doğa bilimleri formasyon gereği daha pragmatist oluyorlar ve daha pratikler sosyal bilimlerdeki gibi birçok faktöre ve nedenlere bakmıyorlar. Sosyal bilimlerde bir fikir ileri sürebilmek için örneğini Kant hakkında bir fikir ileri süreceksin onun bütün eserleri okumak bilmek gerekiyor daha sonra onun hakkında yorum yapabilirim. Dolayısıyla biz de bir tez ileri sürmek bir varsayım ile sürebilmek çok zor yeni bir şey bulmak çok zor yaratıcı özgün bir şey bunu devam ettirmek çok zor. Sosyal bilimlerde de ister istemez etik alanın içine giriyorsunuz. Doğa bilimleri çalışanlar bu konuda da pratikler daha pragmatistler. Bence her zaman ilim irfan bilgelik vermeli liyakat ve adalet vermeli toplumumuzda da bu konuda bir sorun var.” K2

Akademisyenlerin doğa bilimlerin de ve sosyal bilimlerde etik inşalarına baktığımız zaman şu değerlendirmeyi yapabiliriz. Doğa bilimler ve sosyal bilimler denildiğinde bilimi ayrı düşünmek doğru olmaz çünkü metot açısından bilim tektir. Bütün olarak bilimi ele almamızı sağlayan zemin bilimin yöntemi olduğu ifade edilmiştir. Sosyal

olgularla ilgilenen akademisyenler doğa bilimlerindekiler gibi olmaya bilirler onlara göre daha sübjektiflik söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Bunun nedeni de kurama dayandırılabilir ek bir cevap verme söz konusu olamaz ama doğa bilimciler daha kesin ve objektif bir bilginin ortaya konulduğunu ifade edilmiştir. Sosyal bilimlerin ve doğa bilimlerin konuların farklılık arz etmelerine rağmen ayrılmamaları gereken noktanın yöntem konusu olduğu ifade edilmiştir.

3.6. Gündelik Yaşam ve Gözetim Olgusu

Gözetim, insanların gizli olma durumu olan mahremiyetin izlenmesidir. Başka bir ifade ile gözetim insanların bilgilerini onların rızasını alarak veya almayarak onların bilgilerini depolamaktır. İnternet olgusu gündelik hayatımızın hemen hemen her alanını kapsamaktadır. Bununla birlikte bize bir ara yüz dünyası sunmaktadır. Yani karşında ki muhatabımızı görmeden, farklı ortam ve zaman da olmasına rağmen aynı platformda bir ekran aracılığı ile iletişim kurmak ve işlerimizi görmektir. İnsan doğası gereği gören, duyan, hisseden ve duyguları olan bir varlıktır. Teknolojinin ve internet enformasyonunun sunmuş olduğu ara yüz dünyası, insanın işlerini kolaylaştırırken insanın doğasına zarar vermektedir. Yani insan karşısındakini görmeden, duymadan iletişimini gerçekleştirmektedir. Bundan ötürü empatinin de ortadan kalktığını ifade edebiliriz. Gündelik yaşam ve gözetim olgusunu K1 katılımcımız bize şu şekilde ifade etmektedir.

“Foucault da G. Orwell da medya kurucu Macluanın da aslında internet deneyimi yoktu. İnternet dediğimiz yapı bizim bütün hayatımızı tümüyle değiştirdi her türlü işlerimizi bunun üzerinden gerçekleştiriyoruz. Evlerimizden çıkmadan derslerimizi yapıyoruz, banka işlemlerimizi yapıyoruz bir tarafı ile hayatımızı kolaylaştıran bir yan içeriyor öbür taraftan da verilerin korunması ve kullanılması ile ilgili bir dizi etik sorunda ortaya çıkıyor. Bizim sağlıkla ilgili verilerimiz bir yerlerde bu biliniyor, insan doğası da iyi doğru gelişmiş olsaydı yani bilimdeki teknolojideki gelişmeleri erdemlerimiz ile savaşıp olsaydık daha da iyi bir gelişme mümkün olabilirdi. Ama sosyal medyayı kullanım biçimi de ilk çağdaki insanların davranışlarına tekabül ediyor. Yani burada galiba eğitim yoluyla davranışlara dönüştürebileceğiniz bir etik kişiliğimiz ya da kimliğimiz hesaba katılmalı ve erdemli onurlu ahlaki bir kişilik olarak bu araçları kullanmamız meselesi tartışmalıyız. Gözetim çalışmalarına baktığımızda gösterildiği gibi yüz yüze değil de bir ara yüz olduğu için ya da bir yüz olduğu için karşındaki muhatabını görmeden ben çok rahatlıkla şey yapabilirim egoistçe davranabilirim.

Aslında egoizmin psikopatik kişiliğinde temel özelliklerden birisi empati kuramamasından kaynaklanıyor. Dolayısıyla sosyal medya da bunu görüyoruz.”
“Sosyal medyada biz aslında empati kurabilen varlıklar olsak bile empati kuracağımız kişi karşımızda yüzüyle durmadığı için bugün troll denen sosyopat ya da psikopat kişilere dönüştürüyoruz. Çünkü karşımızda görüyoruz. Bu ilk blog kullanımlarında bloglar ilk çıktığı zaman kişiler aslında toplum içerisindeki kimlik ve bu rolleri bir taraftan sürdürüyorlar. Öbür yandan internetin ara yüz dünyasında bu kimliklerine çok aykırı kişilikler sergiliyorlar. Bir de bunu yaptıkları için orada hesap diye bir şey yok hesap vermiyorlar hesap sorulamaz. Bireyler artık içerisinde ayrı evlerde ayrı odalarda yani aynı alanda olsalar bile farklı odalarda yani ne diyoruz sohbet odaları yok efendim tartışma odası diyoruz ve odalar içerisinde ve şey yok öteki oda ile iletişim yok kendi benini aslında internetin bir sanal alanını bir ara yüz var orada kendini görüyor ve kendini onaylatmaya çalışıyor” K1

Gözetim insanların ihtiyaçlarının neler olduğunu, insanların hangi davranışlar da bulduklarını ve insanların kişisel bilgilerini başkaları tarafından takip edilmesidir. Bizim toplumumuz güvenlikçi bir toplumdur, caddelerde bulunan mobese kameraları, kredi kartlarımız, internet ortamında dolaşırken bırakmış olduğumuz dijital izler ve elimizde bulunan bilgisayar ve telefon kameralar, iş yerlerinde ki turnike sistemleri vs. yaşamış olduğumuz toplumun güvenlikçi bir toplum olduğunun göstergesidir. Güvenlik açısından bakıldığında gözetimin topluma fayda sağlamaktadır. Ama bireysel haklar konusunda ise kişilerin mahremiyetlerine engel olmaktadır. Gözetim olgusunun yaşadığımız dünyanın her alanın da karşımızda olduğundan ötürü hak ve özgürlükler konusunda insanları kısıtlamaktadır. Gündelik hayatımız da gözetim olgusunun yeri konusunda K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8 şunları ifade etmektedir.

“Günümüzde bir taraftan bireysellik hakkında konuşuyoruz birey olmaktan bahsediyoruz özgürlükten eşitlikten bahsediyoruz işte herkesin kendine hayat düşüncesinin tarzın ne olduğunu söylüyoruz kendini gerçekleştirme ile ilgili bir söylemi var ama bunun tam tersi olarak bir yaşam tarzının içerisindeyiz güvenlik endişelerimiz ve maddi endişelerimiz daha ön planda, mesela mobese kameraları ben gözetlenmek istemiyorum nerede nasıl yürüdüğüm nereye girip nereden çıktığım bunların bilinmesini istemem ama öte yandan güvenlikçi bir toplum olduğumuz için her yere kameralar konuyor bu sebeple. Birbirimizi gözetlememizde de bir sıkıntı var Birbirimizin habersiz videosunu çekiyoruz fotoğraflarını çekiyoruz ya da iyilik yaptığımızda bunu kayıt altına alıyoruz kötülük yapanları kayıt altına alıyoruz. Ben kötülük yapanların kayıt altına alınmasını da sorunlu buluyorum evet orada bunu bir delil için yapıyorlar ama kötülüğü ifşa ediyoruz sürekli ya da ben iyilik yapıyorum iyiliği böyle şekilsel formatı içerisine dönüştürüyoruz. Öte yandan Google'a bir arama yaptığımızda onunla ilgili reklamların karşımıza çıkması beni rahatsız ediyor Instagrama

girdiğimde bir şeye tıkladığımda sürekli onunla ilgili reklamların karşıma çıkması çok rahatsızlık veriyor Sürekli J. Bentham'ın ve Focualt'un dediği gibi bizi gözetleyen olmasa bile gözetleniyor gibi davranıyoruz. Dolayısıyla o alana şüpheyle bakıyorum. Bilinçlerimizin böyle formatlanması hayatlarımızın sadece bu şekilde güvenlik odaklı olmasa gerçekten büyük bir haksızlık bence çünkü hayatımız bence mutluluk üzerine adalet üzerine eşitlik üzerine inşa edilmeli. Güvenlik evet önemlidir ama bir güvenlikçi ya da temel ihtiyaçları ön planda tutan bir toplum halindeyiz şu an.” K2

“George Orwell'ın ütopyasının gerçekleştiğini görüyorum bunu çeşitli adlarla isimlendirilmeleri gerçekliği değiştirmiyor. Bu bizim özgürlüğümüzü sınırlıyor kendimi rahatsız hissediyorum gerçekten herhangi bir yere gittiğimde her şeyimin izlenmesi beni rahatsız ediyor bunlar güvenlik gerekçeleri gösterilerek yapılıyor ama bu kadar abartılmasına gerek yok. Çeşitli nedenlerle kanun karşısına gelen insanların gördüğümüz kadarı ile bakıyoruz ki sosyal medyası ile cep telefonunun deşifre edilmesiyle bütün mahremiyetleri ortaya dökülüyor ona karşı kullanılabilir bu durumlar rahatsız edici durumlar.” K3

“Geçen bir arkadaş bir internet sayfası hazırladı ve yayına soktu link attı WhatsApp gruplarından ben de baktım nasıl bir site diye görünümü falan diye sonra 2 dakika sonra özelden WhatsApp'tan bana bir ekran görüntüsü attı gönderdiği görüntü siteye giriş saatim konumumu gönderdi. Şu saatte örneğin Ahmet hoca şuradan bağlanıyor diye bağlantı tam nokta atışı değil de yani yakın bir konum götürüyordu bunu görünce zaten insan konum üzerinden takip edildiğini anladım zaten birçok uygulama artık konum istiyor e-ticaret siteleri falan da önce konum attırma istiyoruz senden sana yakın marketleri sana yakın yerleri söylüyor ama diğer taraftan bu çok ciddi bir anlamda takip sistemi ilk başlarda bu çok rahatsız ediyordu ama şimdi insanlar alışmaya başladı onlar da birlikte yaşamak zorundayız.” K4

“Gözetim teknolojiler artık ne yaptığımızı ne ettiğimizi her anımızı bilebiliyorlar yani bu akşam örneğin seninle bir muhabbet yaptığımızı bir düğmeye basarak görebilirler bu bakımdan teknoloji artık bireyi özel yaşamını takip edebiliyor ve bunları depolayabiliyorlar sadece burada bir soru bunlar kimin elinde nasıl kullanılıyor ya da kullanılacak şu anda olumsuz bir kullanım olmadığı düşünülebilir ama en küçük farklı bir durumda bireye karşı bu gözetimdeki veriler olumsuz kullanılabilir.” K5

“G. Orwell 1984 ü bir distopya şeklinde yazmıştı ama geldiğimiz nokta Orwell'a rahmet okuyacak bir süreci yaşıyoruz Orwell tahmin edemezdi hiç kimse tahmin edemezdi bu hale geleceğini hikâyenin bahsettiğin araçlar sebebiyle, an itibariyle bireyin yok olma isteği varsa eğer öyle bir şansı yok bitti o ve bir devlet aygıtından bahsediyorum ve en güçlümüz o olduğu için devlet aygıtının takip etmek isteyip de takip edemeyeceği herhangi bir birey kalmadığı kanaatindeyim bu iyi mi kötü mü bunun iyi tarafları nelerdir kötü tarafları nelerdir bilmiyorum ayrı bir tartışma konusu ama ilginç bir sürecin içerinden geçtiğimizi düşünüyorum.” K6

“İnsanoğlu bir üreten ürettiği bilimden teknoloji üreten ürettiği teknolojiden alet yapan sonra yaşamı kolaylaştıran bir süreç takip ediyor işte bu teknoloji hayatımızı kolaylaştırırken kişiye ait alanı da sınırlandırmaktadır. Kriminoloji açısından bir kolaylık çünkü adamın kredi kartına bakarsın harcama modelinin ne olduğunu ortaya çıkartırsın nereye harcama yaptığını oradan görebilirsin ya da telefonuna baksan kimlerle konuştuğunu anlayabilirsin ya da kameraya baktığında nereye gittiğini görebilirsin ama bu kadar takip pratiğe yönelik olarak iyi bir şey çünkü bir suçta karıştığında illegal bir şekilde bunu çözmek için yararlı ama bu kadar takip edilmek insanın özgürlük alanını bence baltalıyor kullanıyorum faydası var ama özgürlüğümü de kısıtladığını söyleyebiliriz.” K7

“Gözetim teknolojileri aynı sosyal medya da yaşamak gibi yine aynı şekilde sosyal medyanın içinde gibiyim yani şey dokunabildiğimiz sosyal medya aslında. şimdi ben mesela akademide rektörlük binasında dolaşırken de dikkat ediyorum sosyal medya ile paralel aynı şekilde gündelik hayatta neye dikkat ediyorsan orada da onu dikkat ediyorum. Mobese kameralarının olması da aynı şey mesela bizim okulda bir kural var akademisyenlerin odalarının kapısı şeffaf olmalı kapıya bir şey asmak da yasak eskiden afiş falan asılıyordu ama güvenlik hemen kaldırıyordu bu gözetlemeye gözetleme teknolojilerinin en basit hali. Okula giriş çıkışta da kart basıyorsun güvenlik merkezi de var tamam mı bir misafirim geleceği zaman Whatsapp'tan yazışıyorsun onunla bildiriyorsun kimin geleceğini. Okula giriş çıkışlarda kart basıyorsun senin binada ne kadar kaldığını mesai diye hesaplıyorlar. Hiçbir sınır kalmıyor sürekli kontrol ediyor bizi gözetleyen tarafından bir kontrol mekanizması aslında bu rahat bir şekilde bizimle bu şekilde iletişime geçiyor sosyal medyada aynı şekilde sürekli gözetleniyoruz her şeyimizi biliyorlar” K8

Gözetim teknolojilerin hayatımızda yeri konusunda internet olgusu hayatımızın inşası konusunda çok büyük bir yer kaplamaktadır. Bütün işlerimizi elimizde bulunan cep telefonları ve bilgisayarlar aracılığı ile sürdürüyoruz. Bulunmuş olduğumuz ortamda yer değiştirmeden derslerimizi, banka işlerimizi, görüşmelerimizi vs. elimizde bulunan araç ve gereçlerle gerçekleştiriyoruz. Bu konuda etik olarak bir ara yüz olgusundan bahsediyoruz. Ara yüz dediğimiz olgu internetin bize sunmuş olduğu sanal yüzdür. Yani karşımız da ki muhatabımızı görmeden rahatlıkla eylemlerde bulunabiliyoruz. Bu egoizme sebebiyet verdiği gözlemlenmiştir. çünkü bu ara yüz olgusundan dolayı empati duygumuzu da buharlaştırmaktadır. Hayatımızı inşa konusunda bize kolaylıklar sağlayan internet olgusu bir yandan da verilerin işlenmesi konusunda da etik sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Arama motorlarında bir arama yapıldığında konu ile ilgili diğer şeylerin de karşımıza çıkması dijital izlerin varlığını göstermektedir. İnternette bir şeye tıklanığında onunla ilgili reklamların karşımıza çıktığı ifade edilmiştir. Bundan dolayı da insanların gizlilik durumunu ifade eden mahremiyet alanlarının daraldığının

göstergesidir. Artık insanlar gözetleyen olmasa bile gözetleniyormuş gibi eylemlerde bulunmaktadırlar.

Gözetlenme olgusu kriminoloji açısından ve güvenlik bakımından da hayatımızı kolaylaştırıldığı ifade edilmiştir. Kişilerin sosyal medyaları, telefonları, mobeseler ve kredi harcamaları analiz edildiğinde nerede olduğu, neler paylaştığı, kimlerle görüştüğü ve nelere harcama yaptığı rahatlıkla ortaya konulabilmektedir. Bu mahremiyete daralttığını gösteriyor ama güvenlikçi bir toplum için de yarar sağladığı ifade edilmiştir.

3.7. Sosyal Medya ve Gözetim

Sosyal medya, teknolojinin bireyleri farklı zaman ve mekânlar da olmasına rağmen aynı anda bireylerin paylaşım yapmasına ve iletişim kurmasını sağlayan platformdur. Bireyler sosyal medya da bir takım paylaşımlar yapmaktadır. Bu paylaşımlar bilgi ve görsel içermektedir. Özel anlarını ve bilgilerini bu platformlara yükleyerek diğer insanların görmesine olanak tanımaktadır. Tabi bu platformlar bireylerin mahremiyet alanını da daraltmaktadır çünkü bu platformlar üzerinden kişiler sürekli takip edilmektedir. Karşılıklarına izin verilmeden bir takım reklamlar çıkmaktadır çünkü bireyler bu platformları kullandıkları için orada izler bırakmaktadır, bu izlerden yola çıkarak insanların takibi sağlanmaktadır. İşitmeden işitilen, görmeden görünen bir platformdur. İnsanlar bu platformlar da duygu ve düşüncelerini paylaşmaktadırlar fakat insanlar bu paylaşımlarından ötürü orada yargılanmaktadırlar daha sonra paylaşmış olduğunuz özel anları dahi birinci kişilerden habersiz diğer insanlarla paylaşılmaktadır. Dolayısıyla insanlar bu platformlardan ötürü problemler de yaşayabilmektedirler. Sosyal medya ve gözetim olgusunu bu problemlerden dolayı K2, K3, K4, K5, ve K7 katılımcılarımız şu şekilde ifade etmektedirler.

“Sosyal medya gerçekten çok denetimsiz bir alan orada insanlar birbirlerini çok rahat bir şekilde hakaret edebiliyor birbirlerini tahrik edebiliyorlar. Orada insanlar peşin hüküm olabiliyorlar birtakım sizin hakkınızda yargılarda bulunabiliyorlar. Bu gerçekten çok rahatsızlık verici bir ortam insanların zihinlerini algılarını yönlendirme yönelik paylaşımlarda biliyorum Orada iyi olmak güzel olanı ayırt etmek önemli sadece güvendiğiniz ve inandığınız insanları takip edebilirsiniz. Sosyal medya olumlu yönde kullanılabilir buna inanıyorum ama ben biraz elimi ayağımı çektim bize çok şey katabilir bu ideolojilerden arınırsak eğer ve içimizde gerçekten doğruluk ve güzelliğe bir şeyler kalmışsa sosyal medyanın olumlu bir şekilde kullanacağını düşünüyorum, ama orada gözetlenmek hoşuma

gitmiyor oradaki fikirlerimin kayda alındığını bilmek ve insanların buna göre bana muamele etmeleri ya da cümleleri mi çarpıtmaları hoşuma gitmiyor. Benim yazdıklarımı sildiğim zamanlarda çok oldu. Çünkü onlar benim başıma iş açabilir sonuçta orada bir sürü insan var ama bir yazdıklarımın gerçek niyetini bilmiyor karşı taraf Gerçekten bu niyeti fark etmiyor olabilir ikili ve üçlü anlamlara gelebilir, bu yüzden bazen gerçekten yazdıklarımızı siliyorum bir de baskı altında olmak hoş değil.” K2

“Sosyal medya da var olan gizli takip falan tedirgin ediyor insanı. Çünkü sana zarar verebileceğini biliyorsundur. Teknoloji çok hızlı ilerlediği için Ortada hiçbir mahremiyet bırakmıyor ve o mahremiyetin ortadan kalkması senin o alanına saygı duymadığını gösteriyor. Sosyal medya direk senin ekran görüntülü ele alıyor ve paylaşıyor başkaları ile paylaşıyorlar. Dolayısıyla baktığın zaman aslında bunun adı hırsızlık çünkü senden habersiz yapıyorlar ama öyle bir noktaya da geldik ki sanki bu sosyal medyanın kanıksanmış kuralı oldu ve insanlar buna gerçekten ahlaki olarak bir sorun.” K4

“Göstermek tanıtmak teşhir etmek bakımından iyi olduğu algısı oluştu fakat bir müddet sonra anlaşıldı ki sosyal medyada ki bu görünür olmak aynı zamanda gözetim teknolojilerin içine kendi verilerinizi bilerek isteyerek ya da farkında olmadan aktarmak bu açıdan sosyal medya ve gözetim teknolojiler arasında çok yakın bir ilişki var ve gözetim teknolojileri sosyal medyada kişisel verileri ve yaşantıları çok rahatlıkla çekip çıkartıp sizin karşınıza olumlu ya da olumsuz olarak örneğin bir reklam firması şu anda da yapıyor konuştuğumuz bir ürünü evet bir iki dakika geçmeden karşımıza sosyal medyada reklamı geliyor.” K5

“Ben sosyal medya kullanmıyorum bir tek WhatsApp kullanıyorum. Ben şuna inanıyorum her teknolojinin takip eden bir teknolojisi olduğuna inanıyorum o yüzden mesela ben şu an seninle irtibat kurmak için bu programı indirdim kimlerin ya telefon numaranı yaz bir sürü bilgi verdim Dolayısıyla bir bakıyorum 10 dakika sonra karşıma reklamlar çıkıyor, demek ki vermiş olduğum bilgilere yönelik bir analiz yapılıyor ve karşıma reklamlar çıkıyor bu velilere mutlaka başkalarıyla paylaşıyorlar kesinlikle takip edildiğimi hissediyorum. Yani bu yazılımlar bence takip edilsin diye yazılmaktadır tutum ve davranışlarımızın yönlendirmek için yazılmaktadır.” K7

Sosyal medya kullanıcıları, bu platformları kendi iradeleri ile kullandıklarından dolayı, gözetimi bir nokta da faydaya çevirebilmektedirler. Sosyal medyada bilgi enformasyonun sirkülasyonu ve kullanıcı sayısı çok olduğundan ötürü öğretim üyeleri çalışmalarını bilhassa bu platformlar da sergiliyorlar ki daha fazla insanların görmesini istiyorlar. Kendi çalışmalarının reklamlarını bu platformlar üzerinden de inşa ediyorlar. Böylece gözetimi kendi yararlarına çevirebilmektedirler. Sosyal medya ve gözetim olgusunu pragmatist bir bakış açısıyla K1, K6 ve K8 katılımcılarımız bu konu hakkın da şunları ifade etmektedirler.

Truman Showun davranışındaki gibi bizim her davranışımız gözetleniyorsa o zaman davranışımızı kontrol etmek zorunda değiliz. Her yerden gözetleniyoruz internete girdiğimiz zaman nereye girdiğimiz belli ve bu belli ise evet inadına

bunu yaparım nasıl olsa panaptikondaki gözetleyici benim her şeyimi görüyor ya da diyelim ki dinlerin söylediği gibi eylemlerimin ne yaptığını bilen bir melek varsa ve benim eylemlerim de ortadaysa artık kurtuluş yok yani bundan sonra her şey serbest diyebilirim. böyle biri serbestide gözetim toplumu kastının dışına çıkarak gözetlemeye aşarak tam tersine gözetlemeyi umursamayan bir toplumu meydana getirebilirim. Kendi lehime çevirerek çalışmalarımı da burada bir çok kişiyle paylaşabilirim bunu fayda haline dönüştürebilirim. K1

Sosyal medya da gözetlenme demek biraz şuna benziyor üzerini giyiniyorsun sonra çarşının merkezine gidiyorsun orda kafelere barlara girip çıkıyorsun sonra da gözetleniyorsun orda değil mi görünüyorsun evet çünkü sen zaten görünmeye gittin evinde otursaydın görünmezdin ama eğer çarşı merkezine gidersen bu şu demek ben görmeye ve görünmeye geldim demek aynı zamanda birçok farklı faktörler var ama sosyal medya da biraz öyle, sosyal medyadayız görünüyoruz zaten amaç o değil mi amaçta zaten görmek ve görünmek değil mi o yüzden sosyal medyada değil miyiz yapıp ettiklerimizi daha fazla insanın görmesi için kullanmıyor muyuz sosyal medyayı ,ürettiğimiz bir makaleyi kullanmak bir kitap olduğu zaman hemen onu sosyal medyaya atmıyor muyuz insanlarla paylaşmak istemiyor muyuz onların görmesini istemiyor muyuz. Dolayısıyla sosyal medyan açıksa beni izliyorlar beni merak ediyorlar beni takip ediyorlar çok anlamlı değil çünkü zaten sosyal medyanın amacı o. K6

Gözetimi biz zaten fayda haline dönüştürüyoruz hocalarımız bireysel reklamın person Market olarak kullanıyor. Yani aslında fayda noktasında yararlanıyoruz bundan bu gözetim bizim yararımıza oluyor ben bir akademik makalemi paylaştığımda bir noktada Bu benim yararım oluyor. Orada benim amacım ismimin duyulması yani google'a benim ismim yazıldığında benim makalemin eserimin çıkması lazım reklamı ben neden kullanıyorum kendi reklamını yapmak için bunlar hep benim person Marketing noktamdır. Bilgi çağındayız benim oraya yüklediğim şey hiç silinmeyecek bunu biliyorum orada kalıyor bir yere yüklüyor muyum evet yüklüyorum yani benim düşüncem bu şekilde biz bunları özümstedik artık gözetlemeye aştığımızı düşünüyorum. K8

Sosyal medya olgusu hayatımızın her yerinde insanlar artık bütün yaşam pratiklerini sosyal medya üzerinden inşa etmektedirler. Dolayısıyla bu platformlar toplumu ve bireyleri gözetlenmeye açık bir duruma getirmektedir. İnternete girdiğimiz gözetim olgusu da aynı şekilde devreye giriyor ve mutlaka izlerimizi depolayabiliyorlar ve karşımıza çıkarıyorlar. İnsanlar artık şu duruma geldiler gözetleyici zaten her şeyimizi biliyor ve görüyor. İnsanlar artı gözetim toplumunun kastının dışına çıkarak yani gözetlemeyi aşarak gözetlemeyi umursamayan bir toplum haline geldiklerini yani bunu normalleştirdiklerini söyleyebiliriz.

İnternet ortamında sağlık anlamında bir data geliştirilirse ölümler engellenebilir yani bu data verisi sayesinde bireylerin kalp krizi riskleri daha önceden tahmin edilebilir. Dolayısıyla internet ortamı bu yönden de bireye sağlık konusunda yarar sağlayabileceğini ifade edebiliriz.

Sosyal medyanın gözetim teknolojileri ile ilişiği çok yakın olduğunu ifade edebiliriz. Bireylerin her anın görünür olmasına olanak vermektedir. Bireyler kendi şahsi bilgilerini farkında olmadan ya da bizzat farkında olarak sosyal medya mecralarına aktarmaktadır. Sosyal medya bireylerin bilgilerine, ilgi ve alakaları doğrultusunda olumlu ve olumsuz olarak bireyler reklamlar sunmaktadır. Gözetim teknolojilerinden biri olarak görülen sosyal medya platformlarını faydaya haline dönüştüren bireylerde var olduğu da gözlemlenmiştir. Öğretim üyeleri ortaya koydukları çalışmaları, makale ve kitaplarını ya da verecekleri seminerleri sosyal medya üzerinden paylaşarak çok sayıda insana ulaşmaktadır. Gözetim teknolojilerini ve sosyal medyayı faydaya dönüştüren bireylerin var olduğunu da ifade edebiliriz

3.8. Sosyal Medya ve Mahremiyet

Mahremiyet Kavramı; Bir bireyin kendi hakkındaki bir bilgiyi istediği zaman kontrol edebilmesi, kendi hakkındaki bir bilgiyi, mekânı ve zamanı özgür bir biçimde istediği kişilerle paylaşmasıdır. Sosyal medya, bireylere ifade özgürlüğü sunmaktadır ama bu özgürlük kötü amaçlı kullanıcılar tarafından da bireylerin mahremiyetleri hiçe sayılarak ihlal edilmektedir. Dolayısıyla bireyler bu platformlarda paylaşmış oldukları görseller ve bilgiler nedeniyle buralarda ifşa edilmektedir. Bu platformlar da insanların tercihleri alaya alınmakta ve haklıyı haksız gibi de gösterebilmektedirler. Bu da güvenlik problemlerine sebebiyet vererek güvensizliğe neden olmaktadır. Sosyal medya ve mahremiyet olgusu konusunda K2, K3, K4, K6, K7 katılımcılarımız şunları ifade etmektedir.

“Sosyal medya da güvenle ilgili biri benim hesabımı ele geçirmesi sakıncalı bir takım paylaşımlar yapması beni şey yapıyor tedirgin ediyor. Oranın diline düşmek hoşuma gitmez. Öğrencim ile yanlış bir diyalog kurabilirim yani şiddet yoksa mahremiyeti ihlal etmiyorsa ama diyelim ki biraz öfkelenim ve işler çığırından çıktı orada, onun ifşa olması normalde benim düzeltebileceğim bir şey belki zaman girse araya çözülecek o iş. Birisi sizi çok farklı bir kurgu içerisinde koyup sinirli bir anınızı ya da ne bileyim insanın daha alt seviyelerde ihtiyaçlarını gördüğünü bir anını orada paylaşması doğru değil ama mesela o insanın öyle olması değil mesele o fotoğrafın çekilip ifşa edilmesidir. Çünkü bunları insanların olmadık anlarını kayda alıyorlar ben bunların insan hak ve ihlallerini kapsamı içerisine girdiğini düşünüyorum. Bir de sosyal medyada mahkemeler kuruluyor diyelim ki haksız yere birisini kaydı alıyorsunuz öfkeli bir anınız kayda alınıyor. Bütün herkes sizi orada linç edebiliyor. Mahremiyetin ihlali yaşanıyor. İnsanların orada tercihleri alaya alınabiliyor insanları zor durumlar üzerinden iftira edebiliyorlar.” K2

“Sosyal medyada kendimizi güvenli hissetmiyoruz. Bugünkü haberlerde sosyal medyada yeni bir güvenlik açığının bulunduğunu büyük şirketlerin Amerika ekonomisinin çok büyük bir tehlike altında olduğuyla ilgili bir alan verildi. Yani bu şey gibi art niyetli grupla aşırı radikal gruplar sosyal medyayı kullanıyorlar ve kullanacaklar. Yani art niyetli insanlar var insanlar sizlerin alışveriş bilgilerinizi ele geçirebilir sizi dolandırmak isteyen insanlar var mahremiyet ihlalidir bu.” K3

“Facebook'ta paylaşım yaparken hangisinin genel hangisinin özel yani şunu demek istiyorum bir arkadaşını mı görmesini istiyorsun o halde orada bir filtreleme yapabilirsin bu konu hakkında hassasiyetlerim var ama genelde bu mahremiyet mevzuları daha çok paylaşım yaparken dikkate alıyorum ne paylaşımı neler paylaşacağım konusunda neler yazacağım konusunda whatsaptan ayrı bir paylaşım yapıyorum aynısını sosyal medyada paylaşamazsın instagramı zaten paylaşım şeyi belli kriterler vesaire falan.” K4

“Güvenlik konusunda benim bir kere Instagram hesabım şey oldu çalındı ve cinsel içerikli şeyler görüntüler paylaşmaya başladılar. Bazen bana Facebooktan şey geliyor işte sizin hesabınıza giriş yapılmaya çalışıldı eğer sizseniz ya da siz değilseniz şuraya tıklayın gibi şeyler olduğunu görüyorum ona rağmen tıklamıyorum çünkü gelen mesajın bile Facebooktan geldiğinden emin olamıyorum. O nedenle oldukça güvensiz bir ortam olduğunu düşünüyorum. Yani bilgisayarların, hackerların ya da yazılımla arası iyi olanların isterlerse kolaylıkla hesaplarımıza ulaşabilme ihtimalleri var. O nedenle mümkün mertebe kullandığım dönemlerde daha soft daha özel olmayan yazışmalarımı yapmayı tercih ediyorum sanırım.” K6

“Şimdi bir sosyal medya kullanırken peşin hükümleri kabul ediyorsunuz yani güvenlikle ilgili şeyleri kabul ediyorsunuz olmazsa zaten uygulamayı kullanamazsınız. Örneğin mahkemeye çıktığınızda mahkeme sizin sosyal medyadaki yazışmalarınızı istiyor dolayısıyla takip edildiğimizi bir göstergesi de budur. Tabii bu mahremiyet ama sosyalizasyonun mahremiyeti olmaz. Çünkü zaten her şeyi paylaşıyorsun bütün gün örneğin eskiden büyüklerimiz elimizi ekmek arasına sokakta yemememiz gerektiğini söylerdi ama şimdi bir bakıyorum her şey sosyal medyada paylaşılıyor her şey. Televizyon izlerken çekiyorlar yemek yerken çekiyorlar gezerken çekiyorlar yürürken çekiyorlar sürekli çekiyorlar.” K7

Sosyal medya uygulamaları kişilerin gizliliğine önem vermektedir, sosyal medya uygulamaları kullanmak için sözleşmeler dâhilinde bir takım izinler alıyor. Kişiler özgür iradesi ile bu sözleşmeleri kabul etmektedirler. Kabul edilmediği takdirde ise uygulama kullanılmamaktadır. Yani bu sözleşmeler kişisel bilgilerin korumaya yönelik ve güvenlik amaçlı olduğunu ifade edebiliriz. K5 katılımcımız sosyal medya ve mahremiyet yönelik görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir.

“Sosyal medya kullanırken güvenlik ve mahremiyet konularında uygulamanın ne kadar güvenli olup olmadığını, her uygulamanın güvenlik konusunda imkân sağlaması bakımından bu konulara özen gösterdiği ve bu konuları öncelikle sana soran, herhangi birçok küçük bir noktada bile bulunması zor olmadan, çok rahatlıkla uygulamaya girip gizlilik konusunda istediğiniz şıkları seçebilmeniz gerekiyor. Bazı sosyal medya programlarında uygulamalarda gizliliği bulup işaretlemek o kadar zor ki, bazen de senin dışında gizliliği değiştirebiliyor aldığı

kararlarla bu bakımdan hangi uygulamayı nasıl kullandığınız ve ne tür gizlilik sana sunduğunu bilmek gerekiyor ama insanların çoğu bunu bilmeden yapıyor.”
K5

Sosyal medya gözetim olgusunu beraberinde taşımaktadır. Yani kişilerin beğenme durumlarına göre karşılıklarına beğendikleriyle ilişkisi olan reklamlar çıkmaktadır. İnternet olgusunun mevcut olduğu bir aygıtın yanında dahi konuşulanlar, internette dolaşımdayken karşılıklarına reklam olarak çıkmaktadır. Yani bireylerin her türlü dinlendiği aşikârdır. Bu durumlar mahremiyetin daraldığının göstergesidir. Sosyal medya bireylerin işe alım süreçlerinde de etkin rol oynamaktadır. Yani insanlar bu platformlar da fayda amaçlı kendi reklamlarını da yapabilmektedir. İşverenler tarafından da bireylerin sosyal medyaları işe alım süreçlerinin de incelenmektedir. Yalnız izinsiz yapıldığında ötürü mahremiyeti de ihlal etmektedir. Bu konu hakkında K8 katılımcımız sosyal medya ve mahremiyete yönelik görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir.

“Bu konuda ben belli bir noktada dinlendiğimizi gözetlendiğimizi zaten biliyorum mesela telefonum masanın üzerinde duruyor Bu konuştuklarımız birazdan karşımıza çıkar zaten o kadar da bilinçli veya rasyonel varlıklar olduğumuzu düşünmüyorum. Mesela paylaşım yaparken dâhil şunu düşünüyorum bunu göreceğim zaten 3-5 insan var o yönde paylaşım yapıyorum mesela işe alım sürecinde iletişim uzmanlığı için dernekle görüştüm. Bana diyor ki sizin bütün profilinizi inceledik tabii ki de Instagram profilinizi inceledik e-ticaretten mesela diyor ki özgeçmişinize Instagram sembolü koyup yanına hesabınızı yazmalısınız şimdi ben bunu yazarsanız iş başvurularında Instagram hesabınızı bakılacaktır buna bakılacağı için ben bu fotoğrafa yükleyeyim mi yoksa yüklemeyeyim mi bunu düşünüyorum mesela yolda yürüyen bir fotoğraf mı olsun yoksa toplantıda olduğum bir fotoğrafım olsun hangisi daha karlı olur bunu düşünüyoruz.” K8

Sosyal medya, gözetim teknolojilerinin unsurlarından bir tanesidir. Bireyler sosyal medya üzerinden bir birlerini ifşa etmektedirler. Mahremiyet alanlarını ya da bir kurgu içerisinde videoların bazı bölümlerini orada paylaşarak linç olmalarına sebebiyet vermektedirler. Bu platformlarda sosyal medya adaleti adı altında mahkemeler kurulmaktadır. Haklı ve haksız belli olmadan insanların öfkeli anları buralarda paylaşılarak adalet yerini bulunması beklenmektedir. Dolayısıyla suçluyu suçsuz ya da suçsuzu suçlu gibi göstererek insanları yanlış yönlendirerek mahremiyet ihlaline neden olmaktadır. Bireylerin tercihlerinin alaya alındığı zor durumlarda bırakılan alanlar haline geldiği ifade edilebiliriz.

Sosyal medya platformlarını kullanabilmek için bir takım izinler alınmaktadır. Bundan dolayı kişilerin güvenlik ihlali de yaşandığını ifade edebiliriz. Gizlilik durumlarını değiştirme konusunda dahi insanlar zorlanmaktadırlar, insanların çoğu bunu bilmeden de kabul edebildiğini söyleyebiliriz.

Sosyal medya hesabınız işe alım süreçlerinde dahi rol almaktadır. İşe alım süreçlerinde kişilerin sosyal medya hesapları incelenmekte ne tür paylaşımlar yaptıkları kontrol edilmektedir. Dolayısıyla insanlar sosyal medyaya bir fotoğraf yüklerken ya da düşüncelerini paylaşırken bu süreçleri de göz önünde bulundurarak paylaşımlar yapmaktadırlar. Mahremiyet alanlarının daraldığını, mahremiyet ihlalinin yaşandığını ve kişilerin özgürlüklerinin kısıtlandığını ifade edebiliriz.

3.9. Sosyal Medya ve Paylaşım

Sosyal medya da paylaşımlar yapılırken, dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. İnsanlar burada düşüncelerini ifade ederken kimseyi rahatsız etmeden paylaşımlarını gerçekleştirmelidir. Çünkü sosyal medya insanların özgür olduğu bir platformdur ama diğer kullanıcıların özgürlüklerini kısıtlamadan paylaşımlar yapılmalıdır. Bu platformlarda bireyler özel yaşamlarını, düşünce ve ifadelerini, ortaya koymuş oldukları çalışmaları görmek istedikleri kişilerle paylaşabilirler. Bundan dolayı sosyal medya fayda amaçlı kullanılabilir. Ama bu platformlarda bir ara yüz olduğundan dolayı muhatabınız göremediğiniz için de, paylaşımlar troller tarafından da manipüle edilebilir ve iyi niyetler suiistimal edilerek çarpıtılabilir. K1. K2, K3, K4, K5, K6, K8 katılımcılarımız sosyal medya ve paylaşımları konusunda şunları ifade etmektedir.

“Paylaşım yaparken ben dolaylı ifadeyi tercih ediyorum, daha ironik ifadeleri tercih ediyorum. Yolunda gitmeyen olağandışı ya da saçma bir durum varsa saçmayı anlamlı tavırlarla düzeltemezsiniz dolayısıyla saçmanın saçma olduğunu göstermek gerekiyor bunun içinde saçmanın saçma olduğunu gösteren bir dili tercih etmek gerekiyor diye düşünüyorum.” K1

“Bu konu hakkın da ilk dikkat ettiğim şey bu paylaştıklarım insanlara faydalı olacak mı yani benim bu fikrim bu duyguyu paylaşmam bu haberi paylaşmam bunun ne gibi bir faydası var bir faydası var mı? İkincisi insanın orada bir izzeti ve haysiyeti benim için bir kriter ama suskun kalmamalıyım bununla ilgili benim bir fikrim var bu kötülüğe bu haksızlığa bir işaret etmeliyim. Belki bir bilinç oluşturabilirim belki bir faydam dokunur acaba insanların bir meseleye farklı bakmasını sağlayabilir miyim bu da benim için çok önemli.” K2

“Paylaşmalarımı yaparken başımın belaya girmemesine dikkat ediyordum. Türkiye’de olup bitenler bakıyorsun maalesef Türkiye’nin gerçeği bu. Sırf bu yüzden dolayı sosyal medya kullanmayan meslektaşlarım var ve çok üzülüyorum yani sosyal medyanın sunmuş olduğu imkânlardan da kendilerini mahrum ediyorlar bir de insanlar robot haline geliyor. Bu çağda yaşıyorsun ama korkuyorsun başım belaya girer diye bunların çözümü hukukun hâkim olması aslında yani temel insan haklarının ihlal edilmemesi gerekiyor yani birisi adını gizleyerek kimseye hakaret etmemesi gerekiyor. Adalet olmayınca hukuk olmayınca da hiçbir şey olmuyor.” K3

“Sosyal medya da paylaşmalarımı yaparken özellikle görsel kullanıyorsam görselin kimseyi rahatsız etmemesi, görselin özel yaşamına girmemesi ve görselin birisine ait olmaması anonim olmasını istiyorum, daha sonra sosyal medyadaki paylaşımında okunabilir anlaşılabilir ve tam Türkçe kullanmaya gayret gösteriyorum bu açıdan da kısaltılmış terimler kullanmamaya özen gösteriyorum hatta hiç kullanmıyorum.” K5

“Ben ilk sosyal medyayı kullandığım zamanlar bunun farklı dönemleri var ilk kullanmaya başladığımda çok daha samimi çok daha içten paylaşımlar yapıyordum ancak süreç içerisinde birde başıma gelen bir iki olaydan dolayı paylaşımlarımı son 4-5 senedir çok aza indirdim sadece akademik paylaşımlar yapıyorum böyle çok soft aynen haber bülteni gibi merhaba böyle bir sempozyumum var, merhaba böyle bir makalem yayınlandı gibi daha çok mesleğimden kaynaklı ürettiğim bir şey varsa onlarla ilgili olmaya başladı.” K6

“Sosyal medya da minimalde paylaşım yapmamaya gayret gösteriyorum benim hakkımda çok fazla mahrem bilgi vermeyecek şeyleri dikkat ediyorum, bunun çok fazla değeri kaldı mı bilmiyorum ama ben buna dikkat ediyorum realde çalışma alanında çok da paylaşım yapmıyorum yani çok fazla kendim hakkında bilgi vermek istemiyorum yani benim düşüncem bu yönde.” K8

Paylaşım yaparken dikkat edilen hususlara baktığımız da dolaylı bir dili tercih eden yani ironi şeklinde paylaşımlar yapan öğretim üyelerinin varlığı gözlemlenmiştir. Anlatmak istediklerini ironi ifadeler ile dile getirmektedirler. Paylaşımlarını yaparken anlaşılabilir, açık ve net olarak sade bir dille ve tam Türkçe ifadeler kullanmaya gayret eden akademisyenlerde araştırma sırasında gözlemlenmiştir. Bir diğer husus paylaşımlarını yaparken fayda eksenli olmasına dikkat eden akademisyenlerde vardır. Paylaştıkları içeriklerin insanların yararına mı değil mi bunu gözeterek paylaşımlarını yapmaktadırlar. Sosyal medyada paylaşım yaparken mahrem bir bilgi vermeden paylaşımlarına dikkat eden akademisyenlerin olduğunu da ifade edebiliriz.

3.10. Sosyal Medya ve Özgürlük İlişkisi

Özgürlük kişilerin ortaya koymuş oldukları davranışlarda zorlama olmadan isteyerek eylemde bulunmasıdır. Özgürlük tercihle ilişkili bir durumdur. Bireylerin seçme özgürlüğü vardır. Yani birçok parametreler arasında bir şeyleri seçme özgürlüğü vardır. Birey iyiyi ya da kötüyü veya doğru ile yanlış seçme özgürlüğüne sahiptir. Bununla da tam olarak özgür sayılamaz çünkü seçim yaptıktan sonra ortaya koymuş olduğu eylemin sonuçlarını da üstlenmesi gerekmektedir ancak bu şekilde özgürlükten bahsedebiliriz. Sosyal medya bireyleri buldukları coğrafyanın dışına çıkarabilmektedir. Sosyal medya yaşadığımız dünyanın ortak bir dili olduğunu ifade edebiliriz. Bir paylaşım yapıldığında sosyal medyayı kullanan herkes ulaşabilmektedir. Dolayısıyla bir akademisyen çalışmalarını bu platformlarda sergileyerek çok sayıda insanın görmesini sağlayabilir. Yani sosyal medya bireylere bu konuda fırsatlar sunmaktadır. Sosyal medya da bir birçok özgürlükten bahsedebiliriz, ifade ve düşünce özgürlüğü, yayın yapma ve yayınlama özgürlüğü, iletişim özgürlüğü vs. şeklinde çeşitlenmektedir. Katılımcılarımız sosyal medya ve özgürlük hakkında olumlu ve olumsuz anlamda şunları ifade etmektedir. Olumlu anlam da düşüncen K2, K4, ve K6 katılımcılarımızın düşünceleri

“Sosyal medya özgür bir biçimde duygu ve düşüncelerimizi inançlarımızı paylaşma konusunda bize bir özgürlük sağlıyor alternatif bir bilgi kaynağı alternatif bir haber kaynağı bu alanda, özgürleştirici bir alan gibi duruyor çünkü bir düşünce mi binlerce kişiyle paylaşabiliyorum bu alanda çok güçlü bir etkisi var sosyal medyanın ama orası bir dezenformasyon alanı olarak kullanılabilir trol hesaplar falan haberin doğruluğunu oradaki görselin doğruluğu bunu teyit etmeniz gerekiyor bu anlamda sahte bir özgürlük havası yaratabilir insanların köleleştirici ve biçimlendirici belli bir duyguya mahkum etmede olabilir sosyal medya yani hem özgürleştirici tarafı var hem de kısıtlayıcı tarafı olduğunu söyleyebiliriz.” K2

“Sosyal medya Özgür hissettiriyor mu evet hissettiriyor bulunduğum coğrafi alandan seni dışarı çıkartıyor bu anlamda çok önemli yurtdışına çıkartıyor seni kendi dünyanın dışına çıkartıyor. Bir taraftan da kendini pazarlayabiliyorsun yani reklamını yapabiliyorsun akademisyenlerin en önemli özelliği bu son zamanlarda kullandıkları sosyal medyada kendi reklamlarını yapabilmeleridir. Okuyucuyla buluşuyorsun seni anlayan insanlarla buluşuyorsun düşünsene taşrada ne kadar bir çevren olabilir ki dolayısıyla sosyal medyadan kendi çevremi kurabiliyorsun. Özgürlük sosyal medyada daha da çok çeşitlenmektedir bu tanımlar sosyal medyada nereye tutsan işte benim ifade özgürlüğüm diyor işte benim sosyal medyayı kullanma özgürlüğüm diyor o kadar var ki insanlar burada kendilerinde küfür etme özgürlüğü bile bulabiliyorlar. Mesela özgürlük konusunda sosyal medyada ölü insanlarla bile konuşabiliyorlar birisi işte yanlış bir hareketten dolayı ölüyor işte bunu hak etti şöyle oldu böyle oldu diye ifade

ediyorlar yani ölümlerle konuşuyorlar bildiğiniz gibi. Sosyal medyada ki soruları önemsiyorlar. Mesela bir ölü fotoğrafı var onun altında istediğin kadar yorum yapabiliyorsun istediğin kadar yorum yapabilme özgürlüğün var.” K4

“Olumlu bir ilişki kurardım sanırım. Yani şimdi özgürlük çok geniş bir kavram sosyal medya sayesinde daha fazla insan fikirlerini ifade edebiliyor. Çünkü eskiden böyle bir şansın hakkın yoktu. 20 tane 10 tane 5 tane gazete vardı gazetelerin köşe yazarları fikirlerini ifade ederlerdi ve konu kapanırdı. Yani eskiden bir gazetenin sahibi olmak Türkiye’nin en önemli en büyük konularından biriydi. Şimdi artık gazeteleri umursayan kalmadı ki. Ben Twitter’den yazdığım bir tweet gazetelerde köşe dolduran insanlardan kat ve kat etkili olabiliyor. Çok daha fazla okunabiliyor. O yüzden sosyal medyanın özgürlüklere etkisinin çok önemli olduğu kanaatindeyim.” K6

Sosyal medya ve özgürlük arasında ki ilişki konusunda olumsuz olarak düşünülen K1, K3, K5, K7, K8

“Özgürlük dediğimiz zaman özgürlük bir kere sınırsızlık demek değil özgürlüğün sınırları sorumlulukla çevreleniyor, yani eğer özgürlükten bahsetmemiz gerekiyorsa özgürlüğün sorumlulukla sınırlandırılmış olması gerekiyor. Fakat gerçek anlamda özgür olmak birazcık da özerk olma ile alakalı bir şey yani özgürsünüz ama bu özgürlüğün gücü kendinizden de kaynaklanıyor yani yasanızı kendiniz koyuyorsanız özgürsünüz. Yasanın amacı buradaki yasa bir dış yasa değil bir iç yasa isterseniz buna etik yasa diyebilirsiniz, isterseniz ahlak yasası. Kendinize egemenseniz gerçek anlamda özgürsünüz dolayısıyla sosyal medya gibi platformlarda sorumluluğunu almadığınız her şeyi söylemek özgürlük değil boşu bozukluktur.” K1

“Sosyal medyada özgürlük yok çünkü sosyal medya sizin özgürlüğünüzü daha çok kısıtlandırıyor. Yani sosyal medyadaki bir paylaşımından bir mesajından başıma gelmedik kalmayan insanlar var. Sosyal medyada özgürlük bitti yani açık denetlemenin olduğunu göstergesi bu.” K3

“Sosyal medya özgürleştiriyormuş gibi bizde bir algı ya da düşünce oluştu aslında sosyal medya özgürleştirmiyor bizim özgürlüğümüzü alenen açık hale getiriyor yani aslında özgürlüğümüzü elimizden alıyor diyebilirim. Örneğin şehir dışına gidiyorsunuz ve bir resim çekiliyorsunuz hırsız sizin evinize siz özgürüm şehir dışına gittim derken girip soyabilir mahremiyeti de daraltıyor. Eğer özel yaşamını belli ölçülerde paylaşmak istiyorsan sorun yok ama özel yaşamını çok açık bir şekilde paylaşıyorsan mahremiyet alanını da paylaşmış oluyorsun o zaman güvenilir bir durumda yani onu alıp farklı şekillerde kullanabilirler.” K5

“Sosyal medya insanların içindekini döksün diye ortaya çıkmış biri platformdur yani içinde ne var ne yok yazsın diye açılmış bir alandır ama bu alan devlet tarafından denetlenen bir alandır aynı zamanda. Burada ne kadar özgür olabilirsin. Örneğin sosyal medyada birisi hakkında bir şey yazdığında devlet büyükleri hakkında hemen kapına polis dayanıyor sen ne demek istiyorsun diye. Aslında sizin özgürlüğünüz sosyal medya kurucuları tarafından değil de devlet tarafından denetlenmektedir. Dolayısıyla sosyal medya da özgürlüğün olmadığını ifade edebilirim.” K7

“Sosyal medya da yapay bir özgürlük olduğunu düşünüyorum, özgürlüğü kısıtlayan orada ne olabilir alacağımız yorumlar olabilir. Özgür olduğumuzu da düşünüyorum sokakta yürümek gibi bir şey yani senin ahlaki melekelerinin yeri neyse orada da aynı şekilde başkalarının ne olduğunu bilerek devam ediyorsun. Tam olarak olduğun dünyaya uygun davranmaya çalışıyorsun mesela ben akademide çalışıyorum değil mi dolayısıyla sosyal medyada da buna uygun şeyler paylaşıyorum çünkü benim takip eden kitle belli aslında burada da çok da özgürlükten bahsedemiyoruz yapay bir özgürlük var ama şu bakımından özgürüz sen kendi reklamını rahatça yapabilirsen hatta instagram da sosyal medyada bunu destekliyor bu konuda özgürüz yani ben kendi reklamı mı yapma konusunda sosyal medya bana bir özgürlük veriyor ama bunun yapay bir özgürlük olduğunu düşünüyorum.” K8

Sosyal medya ve özgürlük arasındaki ilişkiye baktığımızda, özgürlük bireylerin iyi ve kötüyü seçmesi ile yani tercihi ile ilgili bir husustur. Birey tercihini yaptıktan sonra eylemin sonuçlarına katlanabiliyorsa yani sorumluluk alabiliyorsa özgürdür. Özgürlük sorumlulukla sınırlandırılmıştır olduğunu ifade edebiliriz. Sosyal medya kişilere duygu ve düşüncelerini paylama konusunda özgürlük sağlayabiliyor. Kişide paylaşmış olduğu duygu ve düşüncelerinin sorumluluğunu alabiliyorsa sosyal medya özgürlüğünden bahsedebiliriz. Eğer açıklamasını yapamadığımız durumlar söz konusu olduğunda da insanlar bu konuda sıkıntılar yaşayabilmektedir. Yani bir takım kısıtlamalarla karşılaşacağını ifade edebiliriz.

Sosyal medya aynı zamanda kişiyi bulunmuş olduğu coğrafi alanın dışına da çıkarabilen bir platformdur. Bir düşüncenizi paylaştığınız da dünyanın her yerine ulaşabiliyorsunuz. Yani mekânın ve zamanın buharlaştığı bir platform olduğunu ifade edebiliriz. Bu konuda da insanlara özgürlük tanımaktadır.

Sosyal medyanın yapay bir özgürlük sunduğunu düşünen bireylerde vardır. Kişilerin özgürlüğünü açık hale getirdiğinden dolayı aynı zamanda da bir mahremiyeti alanını da daraltmaktadır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse özel yaşamını açık bir şekilde paylaştığın zaman gizlilik durumunu da ortadan kaldırıyor sosyal medya.

3.11. Özgürlük ve Etik İlişkisi

Etik insanların iyi ve kötü olarak davranışlarda bulunması olarak ifade edilebilir. Etik bir eylem özgürce bir tercihte ortaya çıkar. Yani özgürlük iyi ve kötüyü seçmektir ve seçmiş olduğun davranışın sonucunun sorumluluğunu üstlenmektir. Tercihte bulunmak bilinçli olmayı gerektirir. Eğer bilinçte bir problem varsa ortaya konulan eylemin etik olmasından söz edilemez. Birey eylemlerinde bilinçli bir şekilde tercihte bulunmalı ve

ortaya koymuş olduğu davranışların da sorumluluğunu aldığı vakit etik bir eylemden bahsedebiliriz. Etik ve özgürlük arasında sıkı bir ilişkinin var olduğunu ifade edebiliriz. Bu konu hakkın da K1, K2, K3, K4 ve K5 katılımcılarımız şunları ifade etmektedir.

“Bir önermenin doğruluğunu değerlendirdiğimizde objektif kriterlerimiz vardır. Çakmak kırmızıdır renklidir dediğimizde algımızın doğruluğunu kanıtlarız ama ahlakta bir nesnenin değeri değil bir kişinin eylemsel etkinliğini değerlendiriyoruz iyi midir kötü müdür diye. Her eylemin iyi ya da kötü olarak değerlendirilmesi gereken bir yanı var ve eylemde tercihte ortaya çıkar yani eylemi şeyden ayıran herhangi bir davranıştan ayıran şey bilinçli bir eylem olmasıdır. Dolayısıyla her bilinçli eylem tercih sonucunda ortaya konulur. Şimdi iyi ve kötünün belirlendiği bir eylemi ele aldığımızda biz bir tercihte bulunuyoruz. İyiden yana bir tercihten duruyoruz. Ben şunu söylüyorum derslerde siz iyi bir insan olabilirsiniz ama gerçek anlamda iyi insan olmanızın zemini kötü ile iyi arasında iyiyi tercih etmenizdir. Kötüyle karşılaştığımızda iyiyi kötüyü tercih ettiğinizde iyi olursunuz. Bizi kötüden ayıran şeyin farkı bütün dış koşullara rağmen iyi tercih edebilme özelliğimiz olmalıdır.” K1

“Özgürlük denetimsiz olmak anlamına gelmez özgürlük sadece isteklerimiz ile ilgili bir şey değil özgürlük tanrısal ya da rasyonel yasaları benimsemek özümsemek ve bu yasalara göre hareket etmektir. Özgürlük aklına estiği gibi hareket etmek değildir özgürlük bazen geri durmaktır haddini bilmektir sınırlarını bilmektir ödev bilincine sahip olmaktır. Öte yandan davranışlarınızın ilkesi sizden kaynaklanmıyorsa kendi aklınızdan kaynaklanmıyorsa belli bir zorlayıcı figürün ya da dıştan zorlayıcı bir unsurun zorlanmasıyla eylemlerde bulunuyorsanız zaten yapmış olduğunuz eylemin ahlaki durumundan bahseder misiniz? Dolayısıyla erdemli olmak ahlaklı olmak için de bir kere özgürlük temel bir şart gibi gözüküyor. Özgür seçimlerde bulunamayız biz ancak seçme özgürlüğüne sahibiz. Özgür seçim yapabilmek demek her şeyi potansiyel olarak seçebilmek demek ama bizimki özgür seçim değil seçme özgürlüğüdür. Toplum içinde ki insanlar neyin iyi neyin kötü olduğunu konusunda bilgisizler biz iyilik nedir kötülük nedir güzellik nedir çirkin nedir biz bunların bilgisine ortalama seviyede sahip değiliz yaptığımız davranışların başlangıç ilkesi motive edici ilkesi ya da rasyonel ilkesi doğal ilkesi nedir biz bunu bilmiyoruz. Dolayısıyla günümüzde yanlış bir özgürlük anlayışı var veya tamamen temellendirilmiş iyice inşa edilmemiş bir özgürlük anlayışı var bu özgürlük anlayışı dediğimiz gibi etik açıdan da sıkıntılar doğurabiliyor benim istediğim yaptığım özgürlük değil o yüzden bir insanın ahlaki olma durumundan bahsettiğimiz de özgür olması gerekiyor ama evvela özgürlüğün ne olduğunu benimsememiz gerekiyor.” K2

“Ben biraz varoluşçu bir insanım inançlı bir varoluşçuyum ben özgür olduğumda varım ben özgür değilsem benim hiçbir anlamım yok. İstersen 365 gün oruç tutayım eğer ben bunu özgürlüğümle tutmuyorsam bunun hiçbir anlamı yok. Gerekirse bütün malımı zekât olarak vereyim bunu özgür irademle yapmıyorsam hiçbir anlamı yok. Ben mükemmel bir insan olabilirim ama bu mükemmelliğimi kendim oluşturmamışsam kendi içimdeki melekelerle bunu yapmadıysam beni kötüye sürükleyen nefsimin üstesinden gelmediysem bunun hiçbir anlamı yok.” K3

“İçsel olarak insan kendisine bir yaşam pratiği geliştirdiği zaman zaten pratiğin tutarlı olması gerekiyor birtakım ilkelere ve prensiplere bağlı olması gerekiyor ve onun bir karakterini ve kişiliğin olması gerekiyor. Aslında bunların toplamı bana göre Etik. Çünkü hayatımda geliştirmiş olduğum ilişkilerin hep bunlardan kaynaklanıyor. Dolayısıyla sen kendi hayatında etik anlamda ilişkilerini sağlam kuruyorsan yani duruşunu konumunu, sonuçta diğer tarafta yaptığın işte tutarlı oluyorsan yaptığın işi de son derece saygılı bir şekilde yapıyorsun demektir. Tutarsızlık da çok ciddi bir problem, tutarsızlık aynı zamanda bir özgürlük yitimidir.” K4

“Özgürlük olmadan etik bir davranışta bulunmak mümkün değil çünkü özgür olacağız ki etik bir davranışta bulunalım, etik özgürlük üzerine dayanmak zorunda. Etik bir davranış olabilmesi için özgür, istemli ve bilinçli olmak lazım.” K5

Etik ve özgürlük arasında ki ilişige baktığımız da etik insanların davranışlarını iyi ve kötü olarak belirleyen ilkelerdir, özgürlük kavramı bireylerin iyi ve kötü arasında tercih etmesi olarak ifade edebiliriz. Her bilinçli eylem tercih sonucunda ortaya konulur. Yani gerçek anlamda iyi bir kişi olmamızın zemininde kötü ile iyi arasında iyiyi tercih etmemizdir. Etik ve özgürlük arasında ilişkide kişinin ödev bilinci de önemli bir unsur olduğu ifade edilmiştir. Ödev bilinci davranışlarımızın ilkesinin kendimizden kaynaklandığını yani hiçbir zorlamaya kalmadan bilinçli olarak bizzat kendi aklımızla hareket ederek ortaya konulan bir eylem olduğunu ifade edebiliriz. Bunun için de kişinin özgür olması gerektiği belirtilmiştir. Kişi varoluşsal olarak özgür olduğunda vardır. Eğer eylemlerinde bir birey özgür değilse yapılan eylemin etik olmasından da söz edemeyiz. Yani insanın ahlaki olma durumu ile özgürlüğü arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Etik bir davranış için özgür, istemli ve bilinçli olmak lazımdır.

SONUÇ

Mobbing, bir veya birkaç kişi tarafından diğer kişi ya da kişileri iş ortamlarından uzaklaştırmak, onları itibarsızlaştırmak ve hatta işten ayrılmalarına sebep olabilecek ölçüde etik dışı yöntemler kullanılarak yapılan sistemli, bilinçli ve sürekliliği olan kötü davranışlar olarak açıklamaktadır. Akademik istismarın bütün dünya ülkelerinde oldukça sık yaşanan olumsuz ve travmatize edici bir yaşam deneyimi olduğunu önemle vurgulamaktadır. Yöneticilik görevi olan akademisyenler, kurumunda bulunan öğretim elemanlarına baskı yapmak ve onları travmatize etmek için vazifesini kötüye kullanabilmektedir. Yöneticilik pozisyonu konumundaki çalışanların akademik mobbing uyguladığı ifade edilmektedir. Akademi sistemi içerisinde ki hiyerarşinin başındaki yöneticiler tarafından ya da akademisyenlerin birbirlerine yönelik kötü davranışlarda bulunarak mobbing gerçekleştirmektedirler. Yönetici konumunda ki kişiler ile ters düşüldüğünde mobbing baskılara maruz kalarak, böylece akademik çalışma ortamlarından uzaklaştırılmaktadırlar. Başlarına gelen bu olumsuz durumları da ispatlayamadıkları içinde mesleklerine küstüklerini ifade edebiliriz.

Akademide bulunan sosyal bilimler ve doğa bilimleri alanında öğretimim gerçekleştiren ve özgün çalışmalar yaparak bilime katkı sunan öğretim üyelerinin etik inşalarında beslendikleri kaynakların bir katkısının olmadığını ifade edebiliriz. Çünkü etik olarak bireyin inşası toplumun en küçük yapı birimi olan aile de başlar. Okumuş oldukları kaynakların etik anlayışların da bir katkısı olsaydı aynı branşı okuyan bütün bireylerin aynı ahlaka sahip olması gözlemlenirdi.

Akademide yönetici olarak çalışan öğretim üyelerinin görevleri oradaki işleyişle ilişkili bir durumdur. Çünkü akademisyenin asıl görevi öğretmek ve bildiklerini aktarmaktır. Akademisyene verilen yöneticilik görevi geçici bir görevdir. Yani akademideki bürokrasi geçici bir bürokrasidir. Bu durumda bir akademisyen yönetici konumunda bulunduğu takdirde eşitlik ve adalet doğrultusunda eylemlerde bulunmalıdır. Çünkü bulunmuş olduğu konum geçicidir çıkarları uğruna kullanılmamalıdır. Bir gün asıl görevine döneceği ve bilime katkı bulunması bilinciyle hareket etmelidir. Bununla birlikte unvanı yükselen öğretim üyelerinin tecrübeleri artmasına rağmen çalışmalarına ara verdiklerini. Yüksek lisans ve doktora süreçlerinde ki gibi disiplinli ve özverili

çalışmadıklarını ifade edebiliriz. Bu statü olarak yükselme topluma ve öğrencileri de yansıtmaktadır. Toplumla aralarında bir makas açıklığı vardır. Akademisyenin görevi topluma ve bilime katkı sağlamaktır. Unvanı artıkça bilgilerini toplumla paylaşmalı ve toplumu aydınlatmalıdır. Ama görülen o ki toplumla aralarında ki ilişkinin zayıf olduğunu aralarında bir ortak iletişim dilin var olmadığı ifade edilmektedir. Bunun içinde toplumla aralarında bir iletişim dilinin var olması gerektiğine, seminerler ve televizyon programları gibi etkinliklerin düzenlenmesi gerekmektedir. Öğrencileri not ile determine etmeye çalıştıklarını ve öğrencilerin çalışmalarını yüzeysel olarak baktıkları onları teşvik etmek yerine çalışmalarına değer verilmediğini gözlemlenmiştir Sosyal bilim ve doğa bilimlerinde etik anlayışları bakımından sosyal bilimler doğa bilimlerine nazaran daha subjektiftir. Çünkü olgusal olarak insan değişebilen bir varlıktır, ihtiyaçları, arzu ve istekleri değişebilen bir varlık olduğundan dolayı bu durumlara karşıda etik olarak bakış açıları değişebilmektedir. Temelde doğa bilimleri ve sosyal bilimler yöntem itibari ile aynı temel üzerindedir.

Gözetim teknolojilerini olan sosyal medya araçları ve dijital mobil araçlar bireylerin iletişimi ve toplulukların iletişimi konusunda ya da günlük işlerimiz konusunda fayda sağlamaktadır ama bu platformlar bireyleri de takip etmektedir yani bireyleri gözetlemektedir. Günlük işlerimiz konusunda, zamandan da tasarruf ettiren bu platformlar aynı zamanda mekânları da buharlaştırmaktadır. Bu platformlar bireylere ara yüz dünyası sunmaktadır, yani karşınızdaki muhatabınızı görmeden eylemlerde bulunulmaktadır. Dolayısıyla empati kurmadan ilişkiler inşa edilmekte ve bu egoizme sebebiyet vermektedir. Kişilerin özel yaşamlarını görünür hale getirerek mahremiyet alanlarını da daraltmaktadır. Bu platformlarda kişilerin şahsi özel bilgi verileri işlenmekte ve kişilerin ihtiyaçları doğrultusunda da karşılımları reklamlar sunmaktadır. Bu da takip edildiğimiz ve gözetlendiğimiz göstergesidir. Güvenlik anlamında da zaman zaman kötü niyetli insanlar tarafından kişilerin hesapları ele geçirilerek kişisel bilgilerin korunması da gözlenmiş olup bu da bir güvenlik açığı yaratmaktadır. Gözetleme teknolojilerini kişilere faydaları da vardır. Akademik çalışma yapan öğretim üyeleri bu platformlardan çalışmalarını duyurarak çok sayıda insana da ulaşmaktadır. Gözetim teknolojilerinden biri olan sokaklarda ki mobeseler, kullandığımız kredi kartları suçlu kişileri yakalama ve cezalandırma açısından da kriminolojiye yarar sağlamaktadır.

Sosyal medya bireylere özgürlük çeşitliliği sunmaktadır. İfade özgürlüğü, iletişim özgürlüğü gibi. Burada özgürlük tercihler konusunda ortaya çıkıyor, kişi bu platformlarda özgür bir şekilde paylaşım yapmak ve iletişim kurmak istiyor ise diğer kullanıcıları kısıtlamadan ve kimseyi rahatsız etmeden paylaşımlarının sorumluluğunu üstlendiğinde bu platformlarda özgür olabilmektedir. Sosyal medya kişilere bir takım özgürlükler sunmakta ama aynı zamanda bu platformlar bireyleri görünür hale getirerek gözetime dönüştürdüğü için kişilerin gizlilik durumu olan mahremiyetini ihlal etmektedir.

Akademik etik akademisyenlerin ve öğrencilerin eğitim ve öğretim yaşamlarında nasıl davranmaları gerektiği ve özel davranış standartlarını ifade etmektedir. Akademisyenlerin de her birey gibi ortaya koyacağı davranışlarında özgür olması gerekmektedir. Akademisyenler eylemlerinde özgürse etik bir davranıştan söz edilebilir. Akademisyenlerin meslektaşlarıyla ilişkilerinde, öğrencileriyle ilişkilerinde ve bilimle ilişkilerinde özgür bir şekilde hareket ettiklerinde bunun sorumluluklarını üstlendiğinde etik bir eylemden söz edebiliriz. Günümüz akademisinde ise bunların pek mümkün olmadığını senin adamın, benim adamım şeklinde kayırmacıların olduğunu, meslektaşlarıyla ilişkilerinde birbirlerini olumsuz anlamda eleştiriye tabi tuttuklarını, birbirlerinin kıskandıklarını, liyakatin ve adaletin olmadığını ifade edebiliriz. Toplumla ortak bir dil kullanmadıkları içinde aralarında mesafe olduklarını söyleyebiliriz. Bu durumlar göz önüne alındığında akademisyenlerin hem kendilerine karşı hem de meslektaşlarına ve öğrencilerine karşı etik davranışları içselleştiremedikleri görülmektedir. Yani başka bir deyişle akademisyenlerin ortak anlamda buluşacağı bir etik zeminin var olmadığını bu yüzden de olumsuz davranışlar sergilediklerini ifade edebiliriz.

Bilimsel çalışmaların, eğitim ve öğretim faaliyetlerin yapıldığı üniversitelerde, akademik etiği uyma biçimleri konusunda meslektaşların, birbirlerine karşı söylem ve davranışları arasında uyumlu olarak davranılmalı, verilen sözler yerine getirilmeli, aynı ortamda çalışırken ya da birlikte çalışma sürecinde sınırları aşmayarak samimi ve güvenilir bir şekilde davranılmalı, yıkıcı değil yapıcı eleştirilere tabi tutulmalıdır.

Akademisyenlerin öğrencileriyle olan ilişkilerinde akademi içinde ya da akademi dışında, sosyal medya mecralarında da onların yararını gözetmeli onların duygu düşüncelerine saygı göstererek öğrencilerine rehberlik etmelidir.

Bilimin mimarı olan akademisyenlerin entelektüel sermayeye saygı göstererek özgün eserler ortaya koymalı ve başkalarının eserlerinden yararlanırken de kendi çalışmaları ve sermayeleriymiş gibi değil yararlandıkları kaynaklara atıfta bulunarak bilimsel teknik ve yöntem aşamalarını eksiksiz bir şekilde yerine getirmelidir. Bu nüanslar yerine getirildiğinde herkesin üzerinde mutabık olduğu bir akademik etikten söz edinilebilir.

Kaynakça

- Adem Ç, B. İ. (2006). Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (16), 59-86., 59-86.
- Akçam, İ. (2010). Öğretim Elemanlarının Akademik Etiğe Uyma Düzeyleri Hakkında Öğretim Elemanlarının Görüşleri. Ankara.
- Akçam, İ. (2010). Öğretim Elemanlarının Akademik Etiğe Uyma Düzeyleri Hakkında Öğretim Elemanlarının Görüşleri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Arslan, A. (2019). *Felsefeye Giriş*. Serbest Akademi Yayınları.
- Arslan, M. (2012). *İş ve Meslek Ahlakı Dünya ve Türk Örnekleri*. Ankara: Siyasal Kitap Evi.
- Ay, F. (2017). Öğretim Üyesinin Etik Sorumluluğu.
- Aydın, İ. (2019). *Akademik Etik*. Ankara : Pegem Akademi.
- Baydar, T. (2004). Yönetim Etiği Açısından İngiltere'deki Kamu Yönetimi Uygulamaları. Ankara.
- Büken, N. Ö. (2006). Türkiye Örneğinde Akademik Dünya ve Akademik Etik. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 168-169.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2016). *Uygulamalı Etik*. İstanbul: Say Yayınları.
- Dedeoğlu, G. (2016). *Teknoloji, İletişim, Yeni Medya ve Etik*. İstanbul: Sentez.
- Dedeoğlu, M. M. (2017). *Aklın Özgürlük Serüveni*. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Demir, G. (2020). Akademisyenlik Mesleğinde Etik Kod Arayışı. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*.
- Demir, G. (2020). Akademisyenlik Mesleğinde Etik Kod Arayışı. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*.
- Diğerleri, B. A. (2016). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim* (15. Baskı b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Engin Yurdasever, A. K. (2016). İdari Görevlerin Akademisyenlerin Mesleki Gelişimine Etkileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Karabük Üniversitesi*.

- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel Kimlik*. İstanbul: Say.
- Gürkan, T. (2018). Akademisyen Olmak. *Erken Çocukluk Araştırmaları Dergisi*.
- İlğan, A. (Dü.). (2021). *Eğitimde Ahlak ve Etik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Işıklı, Ş. (2014). Büyük Veri, Epistemolojik ve Büyük Tartışmalar. *Ajit-e Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 17(5), 90-91. doi:DOI: 10.5824/1309-1581.2014.4.006.x
- Kahya, Y. (2013). Üniversitede Gözetim ve Kontrol. *Sosyoloji Dergisi*.
- Kolçak, M. (2018). *Tüm Alanlar İçin Meslek Etiği*. Bursa: Ekin Basın.
- Kutlu, H. A. (2020). *Meslek Etiği*. Ankara: Nobel Yayınları .
- Maya, İ. (2013). Akademisyenlerin Meslek Ahlakına Aykırı Olan Davranışlara ilişkin Algıları (Çomü Eğitim Fakültesi Örneği). *Turkish Studies*, 493.
- Meral Erdirençelebi, B. F. (2019). Meslek Etiği ve Akademisyenlerin Etik Değerleri Üzerine Nicel Bir Araştırma. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 1232.
- Mutlu Binark, G. B. (2013). *Aydın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*. Kalkedon.
- Özlem, D. (2017). *Etik*. Notos Kitap.
- Pieper, A. (2012). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Ayrıntı.
- Sucu, İ. (2011). Gözetim Toplumunun Karşı Ütopya Yüzü: İktidar Güçleri ve Ötekiler. *Atatürk İletişim Dergisi*.
- Tamdoğan, O. G. (2013). Sosyal Bilimler ve İnsan Bilimlerinde Bilgi Kaynaklarının Kütüphane Kurumunun Yarattığı Değeri Ölçmeye Dayalı Bir Metodoloji Atıf Analizi Bulguları II . *Türk Kütüphaneciliği*.
- Tekergül, M. (2010). İş Yerinde Elektrik Gözetim Uygulamaları. İstanbul: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Kadir Has Üniversitesi.
- Yılmaz, G. (2007). Akademisyenlik Mesleğine Yönelik Etik Kodların Geliştirilmesine İlişkin Görgül Bir Araştırma. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilimdalı Yönetim ve Organizasyon Programı Yüksek Lisans Tezi.

EKLER (VARSA)

Ek 1: Araştırma Soruları

Akademisyenlerin Yaşadığı Etik Problemler

- 1- Akademisyenlerin yaşadığı etik problemler hem akademi hem de akademi dışında neler olabilir?
- 2- Akademisyenlerin beslenmiş olduğu kaynaklar mesleklerini, etik açıdan nasıl şekillendirmektedir?
- 3- Yönetici olan akademisyenlerle yönetici olmayan akademisyenlerin konumları, etik hassasiyetlerini etkilemekte midir?
- 4- Akademisyenlerin unvanları yükseldikçe (belli bir doyum noktasına ulaştıkça) etik olarak öğrencilere, topluma ve bilime karşı sorumluluklarını etik açıdan nasıl değerlendirebilirsiniz?
- 5- Akademisyenlerin akademik etiği uyma biçimleri sosyal bilim ve doğa bilimleri arasında ne gibi farklılıklar arz etmektedir?

Mesleki Etik Bağlamında Akademisyenlerin Gözetimi ve Denetimi

1. Gözetim teknolojileri hakkında gündelik hayatımızın yeri konusunda neler söyleyebilirsiniz?
4. Sosyal medya ve gözetim ilişkisini nelerle açıklayabilirsiniz?
5. Sosyal medya kullanırken bir gözetimin varlığını hissediyor musunuz? Hissediyorsanız kendinizi nasıl konumlandırıyorsunuz?
6. Sosyal medya kullanırken güvenlik ve mahremiyete yönelik hassasiyetleriniz konusunda neler söyleyebilirsiniz?
7. Paylaşımlarınızı yaparken nelere dikkat edersiniz?
8. Sosyal medya ve özgürlük arasında nasıl bir ilişki kurabilirsiniz?
9. Etik ve özgürlük kavramı arasındaki ilişkileri nasıl açıklarsınız?

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARARLARI

TOPLANTI TARİHİ : 10.12.2021
TOPLANTI NO : 2021/11

Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu toplanmış ve aşağıdaki kararı almıştır.

Karar 22:

04/12/2021 tarihli Doç. Dr. Adem SAĞIR'ın Etik Kurul form ve ekleri görüşüldü.

Karabük Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Adem SAĞIR danışmanlığında yürütülen “Meslek Etiği ve Akademisyenlik” konulu çalışma kapsamında uygulanmak üzere ekte sunulan çalışmanın etik kurallara uygunluğu oy birliği ile kabul edilmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Lise öğrenimini tamamladıktan sonra Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Felsefe bölümüne başladı. Felsefe öğrenimine devam ederken çift ana dal programı ile Karabük Üniversitesinde Sosyoloji bölümüne başladı. Bu iki bölümden 2019 yılında formasyonunu alarak öğrenimini tamamladı.